

Recherhebazen

Recherchebazen

Een empirisch onderzoek naar justitieel politieleiderschap

Dr. E.J. van der Torre
Dr. M.J. van Duin
Dr. E. Bervoets

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Foto omslag: Pepijn van den Broeke/Hollandse Hoogte

Ontwerp:
Vantilt Producties & Martien Frijns

ISBN: 978 90 352 4695 9
NUR: 800, 624

Realisatie:
Reed Business, Amsterdam

© 2013 Politie & Wetenschap, Apeldoorn; LokaleZaken, Rotterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoud

1	Recherchebazen in beeld	7
1.1	Leiderschap op een keerpunt	7
1.2	Het perspectief	10
1.3	Een snel veranderde context	13
1.4	Vraagstelling: recherchebazen aan het woord	17
2	Over researchewerk	19
2.1	Inleiding	19
2.2	Praktische professionalisering: tussen bureaucratie en vakmanschap	20
2.3	Nieuw professionalisme: anders en beter	26
2.4	Preventie van criminaliteit	39
2.5	Deadlines: kort en krachtig	43
2.6	Van visie naar institutionalisering	48
3	Opsporing organiseren en uitvoeren	49
3.1	Inleiding	49
3.2	Versterking van het vakmanschap	50
3.3	Het interne barrièremodel	61
3.4	Recherchebazen en basispolitie	74
3.5	Permanente projectstructuren	78
3.6	Personeelsbeleid: hefboom of splijtzwam?	87
3.7	Van binnen naar buiten	99

4	Relatiebeheer	101
4.1	Inleiding	101
4.2	Over de officier van justitie	101
4.3	Wikken en wegen	108
4.4	Burgemeesters	112
4.5	In samenspel met burgers	114
4.6	Media	120
4.7	Afsluiting	126
5	Opsporing: nuchter gezien	127
5.1	Recherchebazen in beeld	127
5.2	Hoofdconclusies	128
5.3	Aanbevelingen	134
	Literatuur	143
	Bijlagen	149
1	Verantwoording	149
2	Dankzegging	153

1 Recherchebazen in beeld

1.1 Leiderschap op een keerpunt

Politiebazen die leidinggeven aan grote en kleine opsporingsonderzoeken vervullen een belangrijke taak. Er bestaat vandaag de dag politieke en maatschappelijke onvrede over de oplossingspercentages van de Nederlandse politie. Hieraan worden waarschuwingen gekoppeld voor het ondermijnende effect van criminaliteit. Criminaliteit resulteert in moeilijk te controleren illegale geldstromen, die geldstromen vinden hun weg naar de bovenwereld en de lage pakkans motiveert criminele jeugdgroepen om zich te professionaliseren tot beroepscriminelen. Er valt maatschappelijke winst te boeken met het versterken van de opsporing en het opkrikken van de oplossingspercentages. Dit werd lange tijd bepaald niet onderkend in de dominante visie van de Nederlandse politie (Boin e.a., 2003). Vandaag de dag spreekt de portefeuillehouder in de Raad van Korpschefs over een crisis in de opsporing vanwege tekortschietende opsporingsprestaties (Heijman, 2011). Het onderstreept dat de Nederlandse politie zich op een keerpunt begeeft.

De justitiële politietaak krijgt prioriteit en er wordt onderkend dat de politieprestaties op dit terrein moeten worden verbeterd. Pleidooien hiervoor komen zeker niet alleen van politici, korpschefs of rechercheafdelingen, maar ook uit 'onverwachte' hoeken. Wijkagenten dringen bijvoorbeeld aan op effectieve opsporing van criminele (jeugd)groepen die een negatief stempel drukken op hun buurt door criminaliteit, overlast, intimidatie en criminaliserende effecten op tieners. Als dit soort schadelijke en zichtbare criminaliteit niet wordt aangepakt, valt dat voor wijkagenten moeilijk in de buurt en op het stadhuis uit te leggen (Schaafsma, 2011). In een survey, waaraan 854 wijkagenten meewerkten, wordt 'lokale opsporing' hoog op de agenda geplaatst. Bijna de helft van de wijkagenten (49,4%) vindt dat het onvoldoende lukt om een opsporingsonderzoek te starten bij criminele activiteiten in de wijk. Een meerderheid van 59,1% ziet veel criminelen in de wijk die nooit, of veel te weinig, worden aangepakt (Van der Torre e.a., 2011). Uit een andere survey, onder bewoners, bleek eerder al dat burgers vinden dat opsporing een politieke topprioriteit is en

dat het politieapparaat op dit punt te weinig resultaten boekt (De Vries & Van der Vijver, 2002).

Dit soort empirische bevindingen agendeert de opsporing. Het is een interessant moment om te onderzoeken hoe politiechefs, de recherchebazen, gestalte trachten te geven aan hun opdracht. Daarover is weinig bekend. We weten feitelijk niet zoveel over het ambacht van recherchebazen, hun visies, en de rol die deze chefs spelen in het dagelijkse opsporingsproces.

Er is desondanks veel aandacht voor opsporing. Dit komt onder meer tot uitdrukking in journalistieke artikelen en boeken over grote zaken, maar ook in een reeks rechtssociologische studies naar het verloop van opsporingsonderzoeken en de daaropvolgende rechterlijke vonnissen. Er zijn echter weinig boeken voorhanden waarin het denken en doen van rechercheurs of hun bazen aan bod komen. Er zijn (fraaie) studies op basis van dossieronderzoeken, maar die studies gaan over het algemeen nauwelijks in op het functioneren van de interne politieorganisatie of op de wijze waarop rechercheafdelingen gestalte geven aan extern management. Er zijn uitzonderingen, zoals het boek *Rechercheportret: over dilemma's in de opsporing* (De Poot e.a., 2004). Hoewel *Rechercheportret* voornamelijk is gebaseerd op nauwgezette reconstructies van opsporingsonderzoeken, geeft het ook een beeld over de organisatie van het rechercheproces.

Het valt op dat er ook veel publicaties verschijnen zonder (afdoende) empirische basis. Het betreft publicaties over het *intelligence*-model of over informatie-gestuurde opsporing. Dit soort publicaties staat vaak vol met voornemens of met blauwdrukken, maar een empirische beschrijving en analyse ontbreken. Voornemens staan ook centraal in publicaties in het politieveld die visies op de opsporing presenteren.

Dit motiveerde ons enkele jaren geleden empirisch onderzoek te willen gaan doen naar het functioneren van rechercheafdelingen. Dergelijk onderzoek kan op vele manieren worden uitgevoerd. We kozen een onderzoeksopzet die in lijn is met eerder onderzoek dat we – samen met anderen – hadden uitgevoerd naar politieleiderschap: *Blauwe bazen: het leiderschap van korpschefs* (Boin e.a., 2003) en *Lokale politiechefs: het middenkader van de basispolitiezorg* (Van der Torre, 2007). Deze twee studies waren gebaseerd op diepte-interviews met 'blauwe bazen' in de top en in het middenkader van de gebiedsgebonden politie. We konden zo een trilogie over politieleiderschap afronden, die is gebaseerd op hetzelfde leerstuk uit de zogenoemde institutionele benadering van politieleiderschap.

Bij de twee genoemde onderzoeken naar politieleiderschap was opgevallen dat 'blauwe' loopbanen naar de top kunnen leiden, maar die van recherchebazen niet. En dat gebiedsgebonden politiebazen (vaak de districtschef) verant-

woordelijk zijn voor de opsporing in hun gebied en dat ze meer interne status genieten dan recherchebazen. Dat stimuleerde om de bakens juist eens te verzetten naar politiechefs die leiding geven aan de opsporing.

Bij de afronding van deze studie valt overigens op dat inmiddels meer empirische onderzoekers zich hebben gericht op de opsporing. De empirische 'armoede' die we meenden te constateren toen we enkele jaren geleden de eerste versies van ons onderzoeksvoorstel schreven, bestaat niet meer. Er blijven rechtssociologische studies verschijnen, maar daarnaast is alleen al onder de vlag van de Politieacademie veel opsporingsliteratuur verschenen, door lectoraten die zich richten op opsporing en in opdracht van Politie & Wetenschap. De volgende Politie & Wetenschap-publicaties zijn verschenen: *Opsporing onder druk* (Liedenbaum & Kruijsen, 2008); *De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg* (Zoomer, 2008); *Bijzonder zijn ze allemaal! Vergelijkend onderzoek naar reguliere en bijzondere opsporing* (Faber e.a., 2009); *Het districtelijke opsporingsproces: de black box geopend* (Kouwenhoven e.a., 2010). Er is ook een omvangrijk handboek over opsporing gepubliceerd, namelijk *Opsporing belicht: over strategieën in de opsporingspraktijk* (Kop e.a., 2011).

We hebben vastgehouden aan onze keuze om, met een vertrouwd leerstuk als ordeningskader, voornamelijk op basis van diepte-interviews een boek te schrijven over recherchebazen. Ook zo'n onderzoek kan op verschillende manieren worden opgezet. We dachten er eerst over om in elk regiokorps de 'top' te spreken. Daarmee stuitten we meteen al op het probleem dat uiteindelijk blauwe bazen verantwoordelijk zijn voor de opsporing. Het stimuleerde ons om bij het schrijven van het voorstel gesprekken te voeren met enkele chefs van de districtsrecherche (of een equivalent daarvan) en met chefs die behoren tot de top van de regionale recherche of die daarbinnen leidinggeven aan TGO-onderzoeken. Op basis van deze voorgesprekken hebben we onze steekproef gevormd: chefs met een leidinggevende functie bij de districtsrecherche of binnen regionale rechercheafdelingen. Dit onderzoek telt 44 respondenten.¹ Bijna al onze respondenten hebben, los van hun precieze huidige functie, ervaring opgedaan bij de districtsrecherche en/of binnen de regionale recherche, als (beginnend) leidinggevende of als uitvoerend rechercheur. De uitzonderingen zijn twee (relatief jonge) politiechefs in een MD-traject en twee zogenoemde recherchekundigen. Bijlage 1 verantwoordt onze verdere onderzoeksopzet.

1 We hebben ook groepsgesprekken gevoerd: zie bijlage 1.

Deze studie schetst een beeld van recherchebazen op een keerpunt. Zij laat zien hoe na de regionalisering, na ‘Van Traa’, tijdens een proces van verdergaan-de centralisering en na een reeks ‘dwalingen’, invulling wordt gegeven aan politieleiderschap op het opsporingsdossier. We presenteren nu eerst het theoretische perspectief van deze studie.

1.2 Het perspectief

Wij vatten justitieel politieleiderschap op als het doen en laten van politiechefs of politiebazen voor zover dat gericht is op het organiseren en uitvoeren van de justitiële politietaak. Het gaat ons meer concreet om politieleiders die leiding-given aan een regionale rechedienst, aan TGO-onderzoeken of aan de districtsrecherche.

In deze benadering staat leiderschap in publieke organisaties voor het bouwen van een consistente structuur waarbinnen op een legitieme wijze invulling wordt gegeven aan wettelijk opgelegde taken. Een consequente en weldoor-dachte oriëntatie op drie kerntaken in de organisatie vormt de basis voor effectief leiderschap (Boin, 2001). In dit onderzoek gaan wij na hoe recherchebazen omgaan met drie leiderschapstaken:²

- de *beleidsmatige* taak: de vertaling van doelstellingen in een concrete visie;
- de *organisatorische* taak: de organisatorische en personele vorming van een intelligent korps dat in staat is op de voorgeschreven manier te werken;
- de *diplomatieke* taak: het bewaken van de korpsidentiteit, ofwel de eigen vertrouwde manier van werken, in complexe, veeleisende en veranderlijke netwerken.

Deze driedeling is eerder gehanteerd bij twee andere studies onder de vlag van Politie & Wetenschap: *Blauwe bazen: het leiderschap van korpschefs* (Boin e.a., 2003) en *Lokale politiechefs: het middenkader van de basispolitiezorg* (Van der Torre, 2007). Zo bezien is deze studie een sluitstuk in een trilogie over politieleiderschap.

2 Dit past in de zogenaemde institutionele benadering van leiderschap. Die benadering onderscheidt leiderschap (het vervullen van bovengenoemde taken) van leiders (de personen die de leiderschapstaken invullen). Zie Boin, 2001 en Selznick, 1957.

De beleidsmatige uitdaging

Elke publieke uitvoeringsorganisatie wordt geconfronteerd met abstracte, moeilijk uitvoerbare en lastig te combineren doelstellingen (Wilson, 1989). Zo ook de politie. Een belangrijke uitdaging is het formuleren van een heldere en effectieve manier van werken die een brug slaat tussen abstracte doelstellingen en concrete dilemma's in de uitvoeringspraktijk. De voorgeschreven manier van werken moet tegen een stootje bestand zijn, zodat niet elke externe verandering tot heroverwegingen van beleid en organisatie hoeft te leiden. Wanneer uitvoerders van het politiebeleid niet weten wat van hen wordt verwacht, is het beleid gedoemd te mislukken (Van der Torre, 1999).

Een visie formuleert de belangrijkste doeleinden van de organisatie en geeft aan hoe de doelen in de alledaagse werkelijkheid worden bereikt. Een visie heeft alleen nut als de werkwijze aansluit bij de belevingswereld van de uitvoerders.

Het formuleren van een recherchevisie vereist lastige keuzes. Zo spelen fundamentele tegenstellingen tussen effectieve strafrechtelijke handhaving en rechtsbescherming een belangrijke rol. Die overwegingen strijden om voorrang in beleidsdiscussies die sinds jaar en dag worden gevoerd over wat de kern van de justitiële politiefunctie zou moeten zijn. Daarbij woedt er een even fundamentele discussie over het relatieve belang van lokale politie (openbare orde, beschikbaarheid) en justitieel politiewerk. In Nederland was en is politiebeleid in belangrijke mate een lokale aangelegenheid. Echter, het relatieve belang dat wordt gehecht aan justitieel politiewerk stijgt. Dit steunt recherchebazen, maar creëert externe verwachtingen en zorgt voor druk.

De organisatorische uitdaging

Een visie kan alleen tot resultaten leiden wanneer de inrichting van de organisatie is afgestemd op de geformuleerde visie. De strategische top stelt de structuren vast. Een cruciaal aspect van het leiderschap van de door ons onderzochte bazen is de wijze waarop ze omgaan met de gegeven structuren en daarbinnen aandacht schenken aan sturing en vorming van het personeel. Effectieve leiders slagen erin de organisatiedoelstelling en de geprefereerde werkwijze over te brengen en uit te voeren.

De cruciale organisatorische uitdaging voor (recherche)bazen ligt besloten in het smeden van een intelligent en toch bestuurbaar korps. Het blijkt bijzonder moeilijk voor politiechefs het gedrag van agenten te beïnvloeden. Bij chefs

is slechts gedeeltelijk bekend hoe de praktijk van de opsporing verloopt. Maar zelfs als de chefs dat al zouden weten, zou het nog steeds moeilijk zijn dat gedrag te evalueren en doelgericht te sturen. Politiechefs kunnen immers onmogelijk voor elke denkbare situatie eenduidige gedragsregels formuleren, al zijn er nu juist voor de opsporing in de afgelopen jaren standaarden opgesteld. Een goed geformuleerde visie, die stoelt op vakkennis, biedt houvast. Het is aan de recherchechefs om die visie op de werkvloer geaccepteerd te krijgen.

Dat blijkt in de praktijk niet eenvoudig. Hoe zogenoemde *street-level bureaucrats* hun discretionaire ruimte gebruiken, is moeilijk te beïnvloeden (Lipsky, 1980). Hun gedrag kan eigenlijk alleen worden beïnvloed door professionalisering van het ambacht en de organisatie waarbinnen zij functioneren.

Recherchebazen begeven zich op het snijvlak van werkprocessen (opsporing, wijkpolitie, noodhulp en politiemensen met inlichtingentaken) en van jurisdicties: lokaal, regionaal en landelijk. De afstemming tussen opsporing en andere werkprocessen is een belangrijke opdracht geweest in de afgelopen jaren. Zoomer (2007) beschrijft een zoekproces om opsporing te integreren in het zogenoemde wijkgerichte werken. Deze opdracht blijft in de komende jaren actueel (Van der Torre, 2011).

Personeelsbeleid is een belangrijke graadmeter van leiderschapsintenties. Een visie kan niet slagen, zeker niet op lange termijn, als het personeelsbeleid niet in het verlengde van die visie is geformuleerd. Een op maat gesneden personeelsbeleid zorgt ervoor dat de juiste personen worden geselecteerd en gepromoveerd. Juist op het terrein van de opsporing worden veranderingen doorgevoerd in de scholing en in het personeelsbeleid, onder meer door middel van de leergang recherchekundige voor zijinstromers en recherchevarianten van postinitiële opleidingen: de OLL-R en TLL-R. Er is speciaal onderwijs opgesteld voor leidinggevend en uitvoerders van grootschalige rechercheonderzoeken door een zogenoemd Team Grootschalige Opsporing. Het is de vraag hoe recherchebazen omgaan met dergelijke personele veranderingen.

De diplomatieke uitdaging

Het is van wezenlijk belang dat de kernwaarden van een politiekorps sporen met de eisen en verwachtingen van het bevoegd gezag en de politiek-maatschappelijke omgeving. Dit vergt extern relatiebeheer. De externe omgeving van recherchebazen is wezenlijk anders dan die van de teamchef. Dit is alleen al op papier duidelijk. Beleidsmatig heeft de justitielijn (ministerie van Justitie, de

procureurs-generaal en de hoofdofficieren van justitie) in het politiestelsel aan invloed gewonnen. Niet alleen omdat zij landelijke en regionale prioriteiten kunnen stellen of mede bepalen, maar ook doordat vandaag de dag politiek-bestuurlijk zwaarder wordt getild aan strafrechtelijke handhaving. En daarmee aan scores op de parameters die daarbij passen, zoals oplossingspercentages of het aantal aangehouden OM-verdachten. Officieren van justitie en rechters-commissarissen zijn beslissende controleurs, bijvoorbeeld over de toepassing van opsporingsbevoegdheden of over de hechtenis van een verdachte. Naast argumenten die zijn gerelateerd aan een zaak of besluit, weegt onvermijdelijk door hoe recherchebazen gestalte geven aan de relatie.

Burgemeesters staan niet langs de zijlijn bij het opsporingsproces. Ze kunnen aandringen op hogere oplossingspercentages, bijvoorbeeld bij een toename van het aantal woninginbraken in een gemeente. Het lokaal bestuur kan aansturen op een strafrechtelijke aanpak van criminele jeugdgroepen. Het lijkt erop dat burgemeesters dit vaker doen dan in het verleden, onder meer omdat de politie 'het stadhuis' aanspreekt op zijn bestuurlijk veiligheidsbeleid, waardoor bestuurders op hun beurt weer meer prestaties verlangen bij opsporing (Van der Torre, 2007). De buitenwereld van recherchebazen reikt verder dan de officier van justitie.

1.3 Een snel veranderende context

Het recherchevak heeft moeilijke decennia achter de rug. De kwaliteit heeft lang te veel geleund op de kunde en op het arbeidsethos van een categorie tamelijk laaggeplaatste rechtermensen. Het achterstallige rechercheonderhoud mondde in 1996 uit in de – door de commissie-Van Traa geanalyseerde – crisis in de opsporing. De constatering van de enquêtecommissie Opsporingsmethoden dat de opsporing in een diepe crisis verkeerde, heeft een lange voorgeschiedenis. De geringe aandacht van de strategische politietop voor opsporing was omstreeks 1996 neergeslagen in de cultuur en werkwijzen van rechercheonderdelen en, in bredere zin, van korpsen. Het heeft het recherchevak lang ontbeerd aan deskundig strategisch politieleiderschap (Fijnaut, 2010). De meeste politiebazen hadden in de jaren zeventig en tachtig wel wat anders aan hun hoofd (Rosenthal & Muller, 1998). De legitimiteit van de politie stond destijds zwaar onder druk. De politie koos ervoor de maatschappelijke banden stevig aan te halen en veranderde haar taakopvatting ingrijpend. De Projectgroep Organisatiestructuren (1978) beloofde dat een natuurlijke balans zou

ontstaan in de politieke taakuitoefening. Door de politie op wijkniveau te organiseren, zouden ordehandhaving en hulpverlening aanzienlijk worden vergemakkelijkt: de informatie uit de wijken ('kennen en gekend worden') moest vervolgens de uitvoering van de opsporing faciliteren. Dat laatste is er nooit van gekomen. Dat heeft tal van oorzaken en uitingsvormen (Van der Torre & Muller, 2004).

- Er ontstond een forse fysieke afstand tussen wijkteams onderling en tussen wijkteams en rechtermensen. Dat leidde tot gesegmenteerde korpsen. Veel wijkpolitie mensen hielden criminele informatie voor zichzelf of schatten deze niet op waarde (Stol, 1996; Van der Torre, 1999). De recherche leek status te ontleen aan afscherming van haar werkzaamheden. De uitwisseling van criminele informatie stagneerde.
- Wijkteams moesten veel werkzaamheden verzetten en ze raakten vaak overvraagd, onder meer omdat ze 'oneigenlijke' taken naar zich toe trokken. Als ze informatie verzamelden over misdaad of misstanden, kregen ze in sterk decentrale korpsen te horen dat ze zelf het signaleerde probleem moesten zien op te lossen.
- Succesvolle politieloopbanen verliepen via gebiedsgebonden lijnfuncties, staffuncties en detachering op departementen, maar niet of nauwelijks via rechercheafdelingen. De recherche had weinig belangenbehartigers in de hoogste blauwe echelons.
- In de jaren tachtig en negentig werd reorganisatie op reorganisatie gestapeld. Het leidende motief was verbetering van de decentrale politiezorg (de introductie van wijkteams in de jaren tachtig) of het combineren van beheersmatige schaalvoordelen en decentralisatie (jaren negentig). De organisatie van het recherchewerk moest daar maar tussen worden gevoegd. De reorganisaties bewerkstelligden veel veranderingen in het recherchewerk, maar introduceerden – alleen al vanwege de grote organisatorische instabiliteit – nauwelijks verbeteringen.
- De sterke decentrale krachten in het al zo decentrale Nederlandse politiestel trokken een wissel op de kennis- en informatie-uitwisseling in het politieveld. De samenwerking tussen korpsen bij de opsporing van grensoverschrijdend opererende criminele groeperingen stagneerde.

De crisis in de opsporing was een product van een eenzijdige politievisie (Rosenthal & Muller, 1998). De strategische onderwaarding van het recherchevak veroorzaakte een driedubbele crisis: het ontbrak voor wat de opsporingsmethoden betrof aan een goede en duidelijke normering voor politie en

justitie, de vele betrokken organisaties werkten onvoldoende samen en het (justitiële) gezag over de politie was niet vanzelfsprekend (Enquêtecommissie Opsporingsmethoden, 1996). Wat de normering betreft werd in een wetgevingstraject orde op zaken gesteld. Maar er veranderde tussen 1996 en 2000 weinig in de strategische visie van de politie. Politieautoriteiten wilden koste wat kost onrechtmatigheden in de opsporing voorkomen, maar op de hoogste niveaus hield de sterk bestuurlijke visie op de politie stand (Boin e.a., 2003).

Het tijl keert: kerntaken centraal

De politietop bevindt zich in de eerste jaren na de millenniumwisseling op een breukvlak: oudgedienden verlaten het politieveld en er treden nieuwe blauwe bazen aan. De autonomie van de korpsen wordt aangetast door de contractualisering en hiërarchisering van de verhoudingen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken trekt allengs meer sturings- en controlemacht naar zich toe en er hangt ‘meer’ in de lucht. De politie nationaliseert.

De politietop onderschrijft dat de gebiedsgebonden politievisie onder druk staat. Er ontstaat in de politietop overeenstemming over een aantal zogeheten ‘superkerntaken’. Dat zijn taken die de politie effectief moet vervullen omwille van haar legitimiteit (Boin e.a., 2003). Allereerst moet bij ernstige bedreigingen de openbare orde worden gehandhaafd – met speciale aandacht voor risicoplekken. In de praktijk garandeert de regiopolitie ook een minimale hoeveelheid blauw op straat door de regio heen. Ten tweede verleent de politie noodhulp, met de nadruk op nood. Ten derde stellen de blauwe bazen zich ten doel misdrijven met zogeheten opsporingsindicaties te onderzoeken. Ten slotte vindt een meerderheid van de korpschefs dat de politie ook een onderzoek behoort te starten bij schokkende misdrijven (Vogelzang, 2001). Voor typisch gebiedsgebonden taken zoals buurtbemiddeling of het regisseren van integraal veiligheidsbeleid bestaat geen tijd meer. Deze globale taakafbakening is een stap om het researchevak een meer prominente plaats te geven en daadwerkelijk te professionaliseren.

Politieleiders voelen omstreeks 2003 aan dat het researchewerk en het vergaren van criminele informatie een prominente plaats verdienen. Effectieve strafrechtelijke handhaving is op macroniveau een noodzakelijk element van een vitale rechtsstaat (WRR, 2002). De noodzaak om een politievisie op het researchewerk te ontwikkelen wordt in de jaren hierna zichtbaar door enkele spraakmakende strafzaken.

Professionalisering: het moet beter

Sinds 2004 is het recherchedossier in een stroomversnelling terechtgekomen. Politieleders krijgen te maken met druk van buitenaf: vanwege targets en op casusniveau vanwege mislukte of omstreden opsporingsonderzoeken, zoals de Schiedammer parkmoord, de Puttense moordzaak en de zaak-Lucia de B. Het beweegt hen tot maatregelen.

Op 1 januari 2004 treedt het Raamwerk Team Grootchalige Opsporing (TGO) in werking. Regiokorpsen dienen het raamwerk ten uitvoer te brengen en nader in te vullen met regionale regelingen. Zo wordt beoogd de kwaliteit van de opsporing bij kapitale delicten te verhogen. Hiertoe worden onder meer zogenoemde harde kernen aangewezen van ervaren medewerkers en van leidinggevend. De rol van de teamleider TGO wordt aangescherpt en er worden aan de Politieacademie opleidingen opgezet om de vaste kern van TGO-leders te vormen en te trainen. Hiernaast worden allerhande standaarden geïntroduceerd.

In 2004 ziet het visiedocument *Spelverdeler in de opsporing* van de Raad van Hoofddcommissarissen het daglicht. Het presenteert de strategische politievisie op de forensische (voorheen technische) opsporing. Er wordt onderkend dat er achterstallig onderhoud is ontstaan. Er wordt aangestuurd op een kwaliteitsverhoging van de forensische opsporing, maar vooral ook op inbedding van het forensisch onderzoek in de tactische en operationele rechercheprocessen.

In september 2005 verschijnt het onderzoeksrapport *Evaluatieonderzoek in de Schiedammer parkmoord* (Posthumus, 2005), uitgevoerd in opdracht van het College van procureurs-generaal. Er worden kritische conclusies getrokken over het rechercheonderzoek. Het bevat onder meer een pleidooi voor daadkrachtiger leiderschap van recherchebazen. Er was in de onderzochte casus weinig richtinggevend leiderschap. In de bewijsfase is niet kritisch doorgevraagd en zijn onvoldoende consequenties verbonden aan informatie die in een andere richting wees, want er werd een onschuldige man veroordeeld voor onder meer een kindermoord.

Naar aanleiding van de studie over de Schiedammer parkmoord stellen het Openbaar Ministerie, de politie en het NFI het rapport *Versterking opsporing en vervolging* (november 2005) op. Er worden ambities en verbeteringen aangereikt die gegroepeerd worden langs de lijnen van vijf centrale thema's: algemene eisen aan de opsporing, duidelijkheid over het gezag in de opsporing, versterking van het vakmanschap, aandacht voor leiderschap en cultuur en permanente, ketenbrede kwaliteitsontwikkeling. Het rapport ziet leiderschap als de basis van het geheel van de maatregelen die worden doorgevoerd.

‘Leiderschap is cruciaal voor professionalisering, effectieve sturing en de juiste cultuur. Juiste invulling van leiderschap bij politie en Openbaar Ministerie is randvoorwaardelijk voor een cultuur waarin permanente professionalisering, vakmanschap, (zelf)reflectie, samenwerking met en transparantie tussen de ketenpartners vanzelfsprekend zijn. [...] De inhoudelijke betrokkenheid van en sturing door korps- en parketleiding wordt vergroot door hen daadwerkelijk te positioneren in tegenspraak en reflectie. Daarbij worden eisen geformuleerd voor het strategisch management op het gebied van competenties en opleiding. Zo wordt bijvoorbeeld de eis geformuleerd, dat de divisiechef recherche in grote zaken in staat is als teamleider complexe Teams Grootchalige Opsporing aan te sturen. [...] De inrichting van een regionale stuurploeg in alle politieregio’s verzekert effectieve samenwerking en transparantie tussen de ketenpartners. Zowel bij het Openbaar Ministerie als de politie worden tegenspraak en review structureel ingebed in de werkwijze bij gecompliceerde onderzoeken.’ (OM, Politie & NFI, 2005: 6)

Recherchebazen krijgen de opdracht om, in samenspel met anderen, gestalte te geven aan een rechercheproces waarbinnen de nagestreefde verbeteringen een plaats krijgen. Dit vergt leiderschap op alle drie de beschreven dimensies: het vormen en uitdragen van een begrijpelijke visie, het structureren van een ‘intelligent’ rechercheproces, en het relatiebeheer.

1.4 Vraagstelling: recherchebazen aan het woord

Dit onderzoek beschrijft hoe recherchebazen met een leidinggevende functie bij de regionale en districtelijke recherche denken over de drie gepresenteerde uitdagingen: de beleidsmatige en de organisatorische opdracht en het externe relatiebeheer. Dat komt logischerwijs tot uitdrukking in de vraagstelling van deze studie.

- Wat zijn de bouwstenen van de visie van recherchebazen³ op researchewerk en opsporing?

3 We bedoelen met recherchebazen in deze studie steeds recherchebazen met een leidinggevende functie bij de regionale recherche of districtsrecherche. Omwille van de leesbaarheid hanteren we de term recherchebazen.

- Hoe trachten recherchebazen gestalte te geven aan het organiseren en uitvoeren van de opsporing?
- Hoe geven recherchebazen invulling aan het externe relatiebeheer?

We baseren ons bij de beantwoording van de onderzoeksvragen voornamelijk op diepte-interviews. We hebben voor deze studie met 44 respondenten gesproken en we hebben daarnaast groepsgesprekken gevoerd met onderwijsgroepen die een op de recherche gerichte postinitiële leiderschapsleergang volgen (twee TLL-R en vier OLL-R groepen) en met het zogenoemde Recherchechefs Overleg van de politie-eenheid Midden Nederland.

We presenteren meningen en opvattingen van recherchebazen. Deze studie heeft de bedoeling perspectieven en opvattingen van recherchebazen weer te geven. Dit heeft gevolgen voor de methodologische criteria die we bij dit onderzoek hanteren. Zie de bijlage voor een methodologische verantwoording.

De hoofdstukindeling is gebaseerd op het gehanteerde leerstuk. Hoofdstuk 2 doet verslag van de visie van recherchebazen. Ze pleiten onder meer voor herwaardering van ambachtelijke opsporingskwaliteiten van rechercheurs en basispolitie mensen, maar ze streven ook naar nieuwe vormen van professionalisme.

In hoofdstuk 3 komt aan bod hoe recherchebazen de opsporing trachten te organiseren. Naast het zogenoemde barrièremodel dat beoogt drempels op te werpen voor criminelen, zien onze respondenten tal van interne barrières bij het organiseren en uitvoeren van de opsporing.

Hoofdstuk 4 beschrijft het relatiebeheer van de recherchebazen. Officieren van justitie zijn de belangrijkste externe partij en in veel opzichten zijn recherchebazen goed te spreken over hun relatie met deze magistraten.

In hoofdstuk 5 worden conclusies getrokken. Die conclusies kunnen worden gelezen als samenvatting van deze studie. Er wordt in het bijzonder ingegaan op de sterke eenzijdigheid in de politieke leerprocessen die in gang zijn gezet sinds 2005.

De bijlagen bevatten een verantwoording van de onderzoeksopzet en een bijzondere dankzegging, omdat Frits Vlek in de allerlaatste fase van deze studie met pensioen is gegaan.

Over researchewerk

2.1 Inleiding

Recherchebazen lijken een heldere missie te hebben: in een zorgvuldig en goed gedocumenteerd opsporingsonderzoek vaststellen of de dader of daders van een (ernstig) strafbaar feit kunnen worden achterhaald. Dit is wellicht een aardige eerste omschrijving van researchewerk, maar opsporing is een complexere aangelegenheid. Het vergt samenspel met niet alleen andere korpsonderdelen en het Openbaar Ministerie, maar ook met (andere) opsporingsdiensten, gemeenten en private partijen. Het directe effect van succesvol researchewerk is het meest aansprekend (een ronde zaak, aanhoudingen, een rechterlijk vonnis en media-aandacht), maar recherchebazen jagen bij de aansturing van de opsporing preventieve effecten na. Ze zoeken ook naar opsporingsonderzoeken die een goede impact hebben in wijken en gemeenten.

Professionalisering van de opsporing en van het researchewerk is noodzakelijk. De recherchebazen die we spraken bepleiten professionalisering in twee lagen. In de eerste plaats praktische professionalisering: verbeteringen in het researchewerk door uitvoerende rechercheurs beter te waarderen, te ondersteunen en op onderdelen te specialiseren of bij te scholen (zie §2.2). Deze professionalisering heeft een beperkt bereik. Zij beoogt met name om de 'klassiek tactische' opsporing te verbeteren. Daarmee worden opsporingsonderzoeken bedoeld die worden uitgevoerd door een researcheteam, die worden gericht op verdachten en die proberen de zaak tegen hen rond te maken.

In de tweede plaats pleiten recherchebazen voor nieuw professionalisme (zie §2.3). Het moderne vakmanschap breekt het klassieke researchedomein open. De opsporing wordt meer een zaak van hoogopgeleiden, krijgt een meer multidisciplinair karakter en kent meer doelen en potentiële ontknopingen dan een solide strafrechtelijk dossier en daarop gebaseerde veroordelingen.

De recherchebazen schetsen twee kritieke uitdagingen voor de opsporing: de preventieve effecten van opsporing (§2.4) en het organiseren van rechercheonderzoeken die stap voor stap in relatief korte trajecten strafbare feiten, daders en mogelijke criminele structuren in kaart brengen (§2.5).

2.2 Praktische professionalisering: tussen bureaucratie en vakmanschap

De professionaliteit van de recherche staat ter discussie. De institutionele veronachtzaming van het recherchevak wordt in de literatuur bestempeld als een belangrijke oorzaak van zogenoemde rechterlijke dwalingen, zoals de Schiedammer parkmoord en de Puttense moordzaak (Fijnaut, 2010). Korpschef Heijnsman signaleert een opeenstapeling van opsporingscrises.

‘Het huidige gemiddelde oplossingspercentage van 20 tot 25% van de (geregistreerde) misdrijven zal op den duur niet acceptabel [...] zijn. Zeker als je daarbij bedenkt dat uit bevolkingsonderzoek [...] blijkt dat de aangiftebereidheid al jaren rond de 33% ligt. [...] In de eerste crisis van de opsporing [stonden] de opsporingsmethoden en de ethiek van de opsporing in de schijnwerpers, en in de tweede crisis de kwaliteit van de opsporing en vervolging [...]. [Ik ben] – zonder te dramatiseren – van mening dat op basis van bovenstaand beeld de effectiviteit van de opsporing centraal komt te staan.’ (Heijnsman, 2010: 24 en 27).

Onze respondenten constateren dat in reactie op de ‘kwaliteitscrisis’ onder meer wordt teruggegrepen op standaarden die in feite een indicatie zijn van deprofessionalisering van de recherche. Het betreft standaarden die niet in de praktijk zijn gevormd. Met standaarden, certificering van personeel en protocollen wordt getracht een kwaliteitsverbetering in de opsporingspraktijk te realiseren, maar het gevaar bestaat dat ze extra blokkades veroorzaken.

‘Het PVO heeft de TGO-structuur bedacht. Mensen vanuit de wijkbureaus krijgen een label dat ze bij een vast TGO-team horen. Die krijgen mooie opleidingen om ze wat professioneler te maken en te certificeren, en op die manier de opsporing naar een hogere kwaliteit te brengen. Hartstikke mooie filosofie, waarbij je alleen op een gegeven moment ziet dat de structuur leidend gaat worden. Dat die mensen mooie opleidingen krijgen en ervaringen opdoen bij zaken die ze anders niet zouden draaien, allemaal waar. Dat is een positieve ontwikkeling. Een andere positieve ontwikkeling is dat die cursussen beschikbaar komen en inzichtelijk worden: “je hebt deze cursus en die werkt aan die leerdoelen.” Dat zijn we binnen het bureau sterk gaan doen. Vroeger was het zo dat er van de Politieacademie een aanbod kwam van een cursus. Dat kwam binnen bij de ploegchef. Die stak z’n arm op: “wie heeft er belang

bij deze cursus?” Het was maar net wie er op dat moment in dienst was. Degene die het eerste “ja” riep, had de cursus. Daar ben ik dus niet van. Negatief vind ik dat er binnen het korps heel sterk aan de structuur wordt gehangen. En dan is in een keer de structuur het antwoord. We moeten echt op een andere manier naar het opsporingsonderzoek gaan kijken. We moeten zorgen dat daar mensen werken die weten wat hun taak is, dat ze binnen hun taakstelling blijven en daar gewoon klaar voor zijn. Dat dit wordt toegeschreven aan een certificaat is hartstikke mooi, maar dat vind ik niet interessant. Het gaat erom dat die persoon die inhoud heeft en dat die dus werkt binnen een duidelijke taakstelling bij een onderzoek. Er wordt natuurlijk weer heel instrumenteel naar gekeken, van we moeten certificaten hebben, we moeten de structuur hantieren en die moet gevuld zijn met mensen.’

Pragmatisch ingestelde recherchebazen waarschuwen ook voor verheerlijking van de rechercheur van de oude stempel. Sterker, ze zien het als een belangrijk onderdeel van hun persoonlijk leiderschap om nu juist politiemensen met dit etiket bij te sturen en bij te schaven. De kwaliteit van de opsporing is in de jaren negentig afgenomen. Fijnaut (2010: 14) schrijft over ongeveer 350 dossiers die hij halverwege de jaren negentig bestudeerde: ‘[...] de Nederlandse recherche [was] vrijwel compleet ingestort! Slechts een handvol van de betrokken dossiers getuigde van grondig onderzoek en zat volgens de regels van de kunst in elkaar’.

Recherchebazen constateren dat de recherche in de jaren zeventig en tachtig meer status had, maar ze betwijfelen of dit destijds gepaard ging met kwaliteit. De criminaliteit was overzichtelijker, de politie had zo veel gezag dat er niet snel werd getwijfeld aan een proces-verbaal, de technologische aspecten van het vak waren te overzien, al ruim voor de IRT-enquête vlogen researcheteams met opsporingsmethoden uit de bocht en de Amsterdamse recherche werd geconfronteerd met een stevig corruptieschandaal. Respondenten denken dat er te romantische beelden bestaan over opsporing in de jaren zeventig en tachtig, omdat het in veel opzichten een pionierstijd was. De beleidsvrijheid was gigantisch groot en de politie kwam vaak weg met hele en halve misstappen. Ze prijzen zich gelukkig dat die tijd voorbij is, omdat er nu prestatiedruk is en meer interne en externe controle op de kwaliteit van de opsporing.

Recherchebazen vinden dat rechercheurs van de ‘oude stijl’ te onsystematisch werken. Bazen waarschuwen voor te romantische beelden van het researchewerk voor de regionalisatie. Rechercheurs met een werkstijl die kenmer-

kend zou zijn geweest voor die periode, leggen bijvoorbeeld te weinig informatie vast omdat ze denken belangrijke zaken te kunnen onthouden. Ze scherpen ook informatie af en ze hebben (of hadden) de neiging om met informele vuistregels de kans op een gehaaste en mogelijk onterechte bekentenis af te dwingen. Onze respondenten schetsen het beeld van een categorie verstrikte speurders die te snel grijpen naar standaardopsporingsmethoden ('tappen maar') en standaardinterventies: een ronde zaak en enkele aansprekende arrestaties. Rechercheurs van de oude stempel hebben ook de neiging om lopende onderzoeken te lang op te rekken en daarbij andere onderzoeken en bedrijfs-economische belangen uit het oog te verliezen. Dit type rechercheur geldt als negatief rolmodel.

'Je moet tegen oude eigenwijze rechercheurs gewoon zeggen dat ze niet moeten zeuren. De wereld staat niet stil. Als je thuiskomt, heb je ook een mobieltje en geen draaitoestel meer. Kun je tegenwoordig ook naar meer dan vijftig zenders zappen in plaats van vroeger alleen naar Nederland 1 en Nederland 2. Dat gebeurt op je werk ook. Die ontwikkelingen heb je. En als je het lastig vindt om met die ontwikkelingen mee te gaan, dan moet je een ander vak kiezen. Dat is heel simpel. [...] Als wij witwasonderzoeken willen doen omdat die veel en veel effectiever zijn, dan kan je wel roepen van: "ja, maar ik heb vroeger onderzoeken gedraaid met taps en observatie. Vroeger lag ik zelf op het dak van een benzinestation om dingen uit te vinden." Dat is allemaal mooi, dat was toen. Toen was het effectief. Nu doen we het anders. Nu is het niet meer effectief. Dat is de wereld. Het verandert.'

'Bij zwacri-onderzoeken kan je kiezen. Bij ons is het niet zo, o we gaan Pietje achterover trekken. We hebben onze stuurgroep en de besluitvorming wordt voorbereid. Wat je dan vaak zag, was dat de stuurgroep zegt van: "Nou we gaan onderzoek A doen." En wat gebeurt er dan in zo'n onderzoek? Je hebt niet twee verdachten, maar het blijken er vijf te zijn. Of het gaat niet alleen over Nederland, maar we moeten ook nog naar Spanje, Tsjechië en Finland, omdat daar van alles te doen is. Of het gaat niet alleen over drugshandel, maar ook over mensenhandel. En ook nog over afpersing. Ik noem maar iets. Voorheen was het dan zo dat dit er dan altijd nog bij werd gehaald. Ik noem dat een zwaan-kleef-aan-onderzoek. Dan start je met iets, dan hang je er nog wat aan, nog wat, en nog wat en ondertussen ben je anderhalf jaar aan het rechercheren. Wat was

je oorspronkelijke doelstelling? Nou, dat weet je niet meer precies, je bent maar ergens uitgekomen. Een leuk onderzoek gedraaid, maar niet meer gestuurd, niet meer gericht, niet meer afgebakend.'

Tussen bureaucratie en vakmanschap

Recherchebazen streven bij het bouwen aan het praktisch professionalisme naar een balans tussen bureaucratie en vakmanschap. Veel recherchebazen hebben zich in de afgelopen jaren – 'als het maar niet gaat over je eigen onderzoek' – niet gestoord aan de vele boeken over fouten in opsporingsonderzoeken en over dwalingen in de rechtszaal. Velen lezen er graag over: soms in het boek, maar vaker lezen ze artikelen die op dat boek zijn gebaseerd. Ze begrijpen en accepteren dat de opsporing dient te worden versterkt. Ze zeggen standaarden, regels en verplichte opleidingen te benutten om orde op zaken te stellen.

'De waarheid ligt hier in het midden. Zo'n protocol gebruiken wij natuurlijk als een soort checklist. Dus je moet 't niet zien als keurslijf maar je moet 't zien als: we doen ons werk vanuit de intuïtie, maar het is wel heel handig toch even je protocol erop na te slaan, van heb ik dat allemaal wel gedaan. Dus daar zijn de protocollen bij ons voor. Nou, dan krijg je dat je naast de standaardisatie verhoorplannen maakt. Dat moet allemaal gebeuren. Dat heeft gewoon zijn meerwaarde bewezen, dus dat moet je gewoon doen. Daarnaast doen we ook wel degelijk aan gezond boerenverstand. Wij hebben bijvoorbeeld in een TGO drie keer een moment waarbij we hypotheses en scenario's bedenken. Dat betekent dat wij in de hectische fase al met onze vaste kern leidinggevend en aan tafel zitten en bedenken: wat is hier aan de hand en wat is het beeld? Welk oordeel hebben we erover en welke besluitvorming hanteren we? Dat doen we op basis van hypotheses en scenario's.'

Recherchebazen geven toe dat de huidige kwaliteit van door de praktijk gevormde rechercheurs op onderdelen tekortschiet. Dit komt volgens hen echter voornamelijk doordat rechercheurs decennialang als het ware zelf uit mochten zoeken wat goed researchewerk was: met weinig steun van de strategische top en met te weinig personele en financiële middelen. Rechercheren was een professie in de luwte. De deprofessionalisering van de opsporing is te wijten aan de eenzijdige focus van blauwe en bestuurlijke bazen op de openbare orde

en op de vermaatschappelijking van de politie. De opsporing is organisatorisch versplinterd en onderbemand. Rechercheonderdelen moesten werken met tijdelijke krachten uit de basispolitie die soms de meest basale beginselen van het researchewerk niet onder de knie hadden.

‘Ik was bij een presentatie waar Fijnaut zei dat er chefs en uitvoerders worden aangesteld die van toeten noch blazen weten. Hij zegt dat recht voor zijn raap. Ik herken het wel, al kan ik veel uitzonderingen aanwijzen.’⁴

‘Agenten moeten op de Politieschool gewoon weer leren om een goed proces-verbaal op te stellen. Zit elk bestanddeel erin?’

Rechercheurs leveren een gevecht tegen ‘de bierkaai en de misdaad’. Er bestaat te weinig interne en externe waardering voor de goede onderzoeken die wel degelijk werden en worden gedraaid. Het gevaar bestaat dat de praktisch ingestelde rechercheurs nu onder het mom van het nieuwe professionalisme worden ‘afgeschreven’ en worden vervangen door hoger opgeleide zijinstromers: ‘Als een vrouwelijke zijinstromer mijn nieuwe chef wordt, en dat gerucht gaat, dan wil ik een andere functie.’

Recherchebazen willen van opsporing weer een stevige en oprecht gewaardeerde pijler maken binnen de politieorganisatie. Dit vergt praktische know-how en inhoudelijke vasthoudendheid die is gebaseerd op ervaringskennis: twee eigenschappen die veel respondenten eerder toeschrijven aan de klassieke rechercheur dan aan de hedendaagse. Het profiel dat ze schetsen van de ideaal-typische basisrechercheur is een soort operationele variant op Jan Blaauw (de voormalige Rotterdamse hoofdcommissaris die een reeks boeken schreef over spraakmakende zaken) of een gepolijste en bescheiden variant van misdaadverslaggever Peter R. de Vries. Hij of zij beschikt over straatkennis die is opgedaan bij de basispolitie. Ze zijn bekend met daders, slachtoffers, kunnen verhoren afnemen en beheersen op een breed terrein het opstellen van processen-verbaal. Ze doen mensenkennis op en leren aan te voelen wanneer iets ‘niet deugt’ en wanneer een verdachte de politie om de tuin probeert te leiden. Ze raken bekend met reguliere en bijzondere opsporingsmethoden, ze krijgen een beeld van de aard van de zware en georganiseerde misdaad in de regio en ze doen

4 Fijnaut schrijft het ook: zie Fijnaut, 2010.

ervaringen op in de communicatie met justitie. Ondertussen maken ze gebruik van het nationale opleidingsinstituut, de Politieacademie, om zich op onderdelen te laten scholen. Ze leren om consciëntieus te werken, om zo nodig geduld aan de dag te leggen, om het soms monotone handwerk van de opsporing uit te voeren en om onderzoekslijnen netjes vast te leggen en uit te rechercheren. Recherchebazen vinden het belangrijk dat de vakbekwaamheid van blauwe rechercheurs wordt onderkend en versterkt, zodat ze interne waardering proeven en met meer zelfvertrouwen hun werk verrichten.

‘Opsporing begint in het blauw.’

‘Je moet willen weten hoe het in jouw werkgebied zit met de criminaliteit. Dat is eruit geslopen.’

Het hoort bij blauw recherchevakmanschap dat operationele speurders – daartoe aangemoedigd door hun bazen – over voldoende zelfvertrouwen beschikken om aan te pakken als de omstandigheden daarom vragen. Eventuele interne of externe blokkades moeten daarbij worden overwonnen (zie hoofdstuk 3).

Het recherchevak dient in ere te worden hersteld, maar ook bazen die pleiten voor praktische professionalisering zien dat de typisch blauwe rechercheurs onherroepelijk tegen grenzen aanlopen. Er is om te beginnen behoefte aan steun en specialistische hulp, onder meer op het gebied van datatechnologie, forensisch onderzoek en ICT. In interviews werden dergelijke pleidooien geïllustreerd met kolderieke momenten, zoals een rechercheur die zijn zoon van zestien jaar belt om te vragen hoe hij van een bepaald type mobieltje een digitale foto kan ‘veiligstellen’.

Blauwe rechercheurs dienen zich met zelfvertrouwen opener op te stellen. Rechercheurs dienen open te staan voor onderzoekslijnen, ook als ze daarmee een pad inslaan waarmee ze zelf niet zo vertrouwd zijn, zoals ‘financieel rechercheren’. Het komt dan aan op het beter mobiliseren en benutten van kennis en op doorzettingsvermogen om bijvoorbeeld zelf verdachte financiën in onderzoek te nemen: ‘Gewoon die bankgegevens opvragen en heel precies langslopen.’ Kabki en Lankveld (2011: 322-323) pleiten hiervoor in het handboek *Opsporing belicht*.

‘Als een opsporingsambtenaar privé op moment X €200,- pint en op moment Y tot de ontdekking komt dat het geld in zijn portemonnee alweer op is, weet hij feilloos op te sommen, vaak nog met bonnetjes

ondersteund, waar het geld gebleven is. Deze ontzettend eenvoudige wijze van het maken van een kasopstelling is “privé” geaccepteerd en wordt bij het rechercheren al vaak gezien als specialistisch. Dit simplistische voorbeeld maakt vooral duidelijk dat financieel rechercheren tot het gereedschap van iedere rechercheur zou moeten behoren. Daar staat tegenover dat er wel degelijk ook financieel specialisme nodig is.’

2.3 Nieuw professionalisme: anders en beter

Het praktisch professionalisme wordt gezien als de basis van de recherche. Die basis is onvoldoende op orde en dient te worden versterkt, maar dat is niet voldoende. De ‘klassiek tactische’ benadering is daarvoor te veel gericht op concrete opsporingsonderzoeken. En dan meer in het bijzonder op lang- of langer-lopende opsporingsonderzoeken op basis van vertrouwde opsporingsmethoden. Klassiek researchewerk is gericht op strafrechtelijke sancties en daarmee op het overtuigen van de officier van justitie en de rechter.

De opsporingstaak waarvoor de recherchebazen zich gesteld zien, is aanzienlijk omvangrijker. Goede opsporing vereist ook goed zicht op de omvang, impact en maatschappelijke betekenis van georganiseerde criminaliteit. Het is noodzakelijk om opsporing weg te halen uit de exclusieve hoek van de recherche. Extern relatiebeheer met burgers, media, lokaal bestuur, belastingdienst, Openbaar Ministerie en nog andere partners is belangrijk. Het heeft prioriteit om de interne verkokering van de opsporing op te heffen door samen te werken met lokale politie en om gemakkelijker gestalte te kunnen geven aan bovenlokale opsporing: ‘Een beetje criminele jeugdgroep opereert in tien gemeenten en drie regio’s.’

Het nieuwe professionalisme begeeft zich op een breder en complexer terrein. We beschrijven de bouwstenen:

- strategische informatie over en analyse van criminaliteit als basis: informatie is een startpunt en een product van opsporing en van opsporingsnetwerken;
- interne verbreding van recherche naar opsporing;
- externe verbreding van opsporing naar handhaving;
- professionaliteit als basis voor teamsamenstelling.

Informatie: startpunt en product

Het nieuwe professionalisme vergt een goede informatiehuishouding over (middel)zware en georganiseerde criminaliteit. Vanwege het grote aanbodoverschot bij misdaadbestrijding dient de selectie van zaken te zijn gebaseerd op een goed criminaliteitsbeeld. Dit lijkt een logisch en goed uitvoerbaar uitgangspunt, maar het valt op dat onze respondenten veel meer vragen om een goed criminaliteitsbeeld dan dat ze het kunnen schetsen.

Een regiokorps stelt een zogenoemde criminaliteitsbeeldanalyse (CBA) op. Een categorie respondenten zegt dat ze de CBA van hun korps niet of oppervlakkig kennen. Soms geven ze toe dat ze er niet aan toekomen om de analyse te bestuderen. We kregen vaker te horen dat een CBA geen houvast biedt voor de recherchebazen, omdat het niet veel meer zou zijn dan een grove schets van belangrijke vormen van georganiseerde misdaad in de regio. Met die misdadvormen zijn de respondenten op hoofdlijnen toch wel bekend. Bovendien worden de activiteiten van veel recherchebazen sterk gestuurd door het aanbod: de optelsom van TGO-waardige ernstige delicten, misdadvormen die projectmatig worden aangepakt en een stroom van aangiften van meer alledaagse misdrijven, in het bijzonder vermogensdelicten en geweldsdelicten. Binnen dit ‘opsporingsaanbod’ gaat in het selectieproces de voorkeur uit naar misdadvormen met een lokaal of regionaal karakter. Dergelijke onderzoeken zijn gemakkelijker uit te voeren: ‘Informatie-uitwisseling en samenwerking met andere regiokorpsen is een kwestie van zeer lange adem.’ Onderzoeken met een lokaal of regionaal bereik zijn vaak ook gericht op maatschappelijk meer zichtbare en voelbare misdaadproblemen.

‘We hadden hier veel bedrijfsinbraken. Ook diefstal van containers. Dat kan worden gelinkt aan een dadergroep uit Amsterdam, want daar woonden ze. Ze pleegden hier alleen te weinig inbraken om het hier in onderzoek te nemen. Althans, dat was de conclusie. In Amsterdam woonden ze alleen, dus daar was het ook niet interessant. In nog vier regio’s waren ze waarschijnlijk actief. Het ging om professionele inbrekers. [...] Die jongens hadden door dat we ze in de gaten hielden. De inbraken met hun modus operandi namen hier af. Op naar een ander werkgebied. Als je zo opereert in Nederland kan je dus heel lang je gang gaan. Zonder dat je wordt gepakt. Je moet zo’n groep, vind ik, prioriteit geven. Ze gaan door met inbreken, of ze stappen naar andere delicten, net zo lang totdat ze gestopt worden. [...] Er is geen ruimte voor zo’n onderzoek. Het kost

te veel tijd, je moet het hele land door. [...] En als er net weer twee criminelen zijn vermoord, dan wordt daar bij elkaar ongeveer vijftig man op gezet. Dat gaat altijd weer voor.'

Om te bouwen aan een betere informatiehuishouding wordt een aantal voorstellen gedaan door recherchebazen. De output van een opsporingsonderzoek dient niet louter te bestaan uit sancties (strafrechtelijk, fiscaal of bestuurlijk), maar ook uit informatie. Criminele informatie behoeft niet per se te resulteren in een uitdijend en langlopend onderzoek, maar dient als 'restinformatie' te worden vastgelegd. De politie dient ook beter gebruik te maken van de informatie die voorhanden is bij bestuur, belastingdienst en andere publieke en private instanties. De opsporing en informatievergaring is nu nog te vaak intern gericht. Dit sluit aan op pleidooien in de literatuur om de klassieke opsporing te verbreden tot multidisciplinaire *investigation* (Roobeek & Van der Helm, 2009). Indien informatie ontbreekt, kan het verstandig zijn om de 'opdracht' tot informatieverzameling niet primair bij de politie neer te leggen, maar ook of vooral bij bijvoorbeeld een gemeente, de belastingdienst of het Regionaal Informatie en Expertise Centrum (RIEC). De informatieprocessen dienen derhalve niet louter 'verticaal' op enkele criminele of verdachte subjecten te worden gericht, maar vergen politie-inspanningen bij het opbouwen van horizontale netwerken om bij andere organisaties 'informatie te halen'.

'Ik vind dat de politie sowieso maatschappelijk in moet steken, dus je moet de omgeving goed in kaart hebben. Dat betekent dat je veel meer informatiegestuurd rechercheert. We verzamelen nu ook veel meer informatie. Als ik denk aan tapgesprekken en dergelijke. Dat is natuurlijk allemaal ontzettend veel. Maar dat kan allemaal veel beter en dat kan ook veel gevoeliger naar wat er in de omgeving gebeurt. Dus informatiegestuurd researchewerk is in mijn beleving echt waar we naartoe moeten. En daar bedoel ik dus ook mee het verkennen van de digitale wereld. Als je kijkt naar cybercrime, wat daar gebeurt. Maar niet alleen criminaliteit op internetgebied, maar ook de informatie op internet. Nou, daar staan wij, vind ik, als politie Nederland nog echt in de kinderschoenen. Dat doen we niet goed. We zijn nog veel te klassiek tactisch, veel te veel gericht op hoe we het altijd hebben gedaan.'

'We hebben geen informatiepositie over de verwevenheid onderwereld-bovenwereld. Dat vind ik een hele belangrijke. Daar hebben wij geen

informatiepositie, omdat we ook nooit zo gekeken hebben. We hebben altijd naar de onderwereld gekeken, met een bepaalde bril. We zijn nu ook in die andere wereld aan het kijken. Wat speelt er nou, wat leeft er nou? Want heel veel dingen zijn besmet. Dus je moet zorgen dat je die informatiepositie krijgt. Dus misschien moet je wel personeel werven in bepaalde domeinen. Het bankwezen, daar gaan er een hele hoop uit op dit moment. Een mooie bron om te kijken wat je daarmee kunt met betrekking tot positieverwerving. Dus daar waar je de informatiepositie niet hebt, moet je die volgens mij nadrukkelijk proberen te creëren.'

'Die hele kerntakendiscussie is volstrekt onjuist gevoerd. Wij hebben allemaal dingen naar ons toe getrokken, waarbij de gemeente gewoon rustig achterover kan hangen. Simpel voorbeeldje. Prostitutiecontrole. Wij hebben hier in de stad zes bordelen, schijnt het. Nou, ik geef je op een briefje dat er veel en veel meer prostitutie is. Je hoeft alleen maar door de stad heen te rijden en dan zie je genoeg. Maar de gemeente zegt: "politie, waarom doe je daar niks aan?" Laatst met de gemeente een hele discussie over gehad. Terwijl er allerlei documenten liggen. Gemeente, ga aan de gang, want jullie zijn aan zet. Jullie moeten met de partners aan tafel. Het gaat over een vergunning. En als het niet over vergunningen gaat, gaat het erom dat je er zicht op kan krijgen door controles. Dus met andere woorden, het is een mooie vraag die je stelt, maar je stelt hem aan de verkeerde.'

Van recherche naar opsporing

De bestaande kloof tussen wijkpolitie en opsporing dient te worden verkleind. De wijkpolitie heeft haar handen vol aan noodhulp, geweld en (andere) aan-giftecriminaliteit. Ze verzamelt niet veel criminele informatie. In het kader van de informatiegestuurde politie wordt bij (de)briefings informatie uitgezet en verzameld, maar dat is in beperkte mate gericht op vormen van zware en georganiseerde criminaliteit. De recherche dient de wijkpolitie te raadplegen bij onderzoeken naar subjecten en zaken in hun werkgebied. De wijkpolitie dient zich op haar beurt op dagelijkse basis – deels op basis van informatievragen van de recherche – mede te richten op het verzamelen en verstrekken van criminele informatie.

De politie zou met analyses van georganiseerde misdaad een vuist moeten

(durven) maken richting informatieontvangers, zoals justitie en (lokale) bestuurders. Respondenten signaleren dat kennis en informatie over georganiseerde misdaad ongemakkelijke waarheden zijn voor een categorie bestuurders. Veiligheidsmonitoren wijzen in de afgelopen jaren vaak op vooruitgang in de geregistreerde misdaad. In de context van een dergelijk succesverhaal stellen gemeenten informatie over georganiseerde misdaad vaak niet op prijs. De politie zou zich er ook te gemakkelijk bij neerleggen om analyses niet openbaar te maken of ze deinzen daarvoor terug bij gebrek aan harde informatie. Bovendien wordt te vaak gedacht dat gemeenten, bestuurders of burgers geen last hebben van georganiseerde misdaad. Recherchebazen vinden dat een redeneerfout. De stap van (gewelddadige) vermogensdelicten of geweldsdelicten naar vormen van zware criminaliteit (ripdeals, systematische overvallen, drugshandel, hennepsteelt, prostitutie) is niet groot. Sommige criminele jeugdgroepen criminaliseren in enkele jaren ‘door’ van buurtdelicten naar georganiseerde misdaad, verspreid over de regio of over het hele land. Het verzamelen van criminele informatie dient uit de exclusieve hoek van rekerchediensten te worden getild. Dit vergt tweerichtingsverkeer. De wijkpolitie dient bij te dragen aan de (boven)lokale opsporingstaak. Respondenten vinden echter dat basispolitie-mensen sterk worden gericht op openbare orde, noodhulp en integraal veiligheidsbeleid. Ze worden door de organisatie te weinig aangespoord om criminele informatie te verzamelen of om lokale criminelen in de gaten te houden.

‘De informatiepositie is niet goed. Die is slechter geworden zelfs. Dat heeft een aantal oorzaken. Dat komt voor een deel door ons nieuwe systeem BVH. We hebben het nu een jaar. Ik ben ervan overtuigd dat we heel veel informatie aan het missen zijn. Omdat die er misschien wel is, maar niet wordt opgeslagen. Ten tweede, en dat vind ik heel erg en dat heeft ook met mijn achtergrond te maken bij de Rijkspolitie... Onze mannen op straat, de wijkagent, onze basispolitie-mensen, dat zijn eigenlijk de mannen die voor ons misschien wel 70% van de informatie zouden moeten binnenhalen. Misschien wel 80%. [...] Wij hebben een politie gecreëerd in Nederland die heel weinig eigen initiatief nog mag tonen op straat. Het wordt allemaal projectmatig aangestuurd en noem maar op.’

Recherchebazen erkennen dat de recherche de neiging had en heeft om zich sterk te richten op opsporingsonderzoeken en zich daarbij af te schermen van de interne omgeving. Zo wordt informatie gemist en kunnen spanningen ontstaan tussen recherche en wijkpolitie. Rechercheafdelingen wekken de indruk

anderen te passeren, de informatie van de wijkpolitie te onderschatten of hun eigen informatie juist te overschatten. Een wijkagent en een recherchebaas vertellen deze boodschap vanuit verschillende posities. Een wijkagent (ontleend aan Van der Torre e.a., 2011):

‘De afstand tussen wijkagent en opsporing is te groot. Er is een kloof, met name gezien vanuit de opsporing. Mijns inziens is dat een kwestie van vertrouwen en overschatting van het eigen kunnen van de opsporing. Slechte zaak. Verder zou ik graag zien dat de wijkagent direct invloed heeft op de prioritering van de aanpak van zaken in de buurt. De wijkagent weet tenslotte wat belangrijk is in de buurt en kent z’n pappenheimers.’

Een recherchebaas:

‘Wat ik belangrijk vind. We starten een onderzoek en we doen de expertises erbij. Maar een onderzoek is veelal gericht op een gebied. Wat je volgens mij moet doen is die wijkagent in positie houden. Dat je hem of haar bij je onderzoek betreft. Voor dat deel dat hij of zij kan doen. [...] Je komt dan bij de arrogantie van opsporing, soms. Bij de opsporing verwachten wij van alles van blauw, maar we vergeten ze vaak wel eventjes erbij te betrekken. En een wijkagent wordt niet standaard geraadpleegd. Heel vaak gaat het wel goed. Zo van, we gaan de wijkagent even bellen ook al is-ie thuis. Want heel vaak weet je dan net eventjes wat meer dan dat je zelf aan het pionieren gaat in de opsporing, in je eigen clubje, in je eigen cirkel. Ga actief contact maken. Dat verwacht ik ook van de wijkagent en ik verwacht het van de recherchetactiek richting die wijkagent, richting de basispolitie. Want vaak haal je daar heel veel informatie vandaan die net even in het boekje staat, waardoor je in no time de zaak aan het rollen krijgt. Je moet hem of haar ook belangrijk maken. Op het moment dat je een pand in observatie neemt, attendeer die wijkagent eventjes. Joh, als je in je wijk bent, noteer die kentekens even die bij dat pand komen. Kijk, opsporing begint in het blauw.’

De recherchebazen nemen een ambivalente houding aan tegenover de integratie van opsporing en wijkpolitie. In abstracte termen zijn ze het ermee eens of vinden ze het zelfs uitermate belangrijk. Maar op dagelijkse basis tonen ze zich vaak pragmatische probleemoplossers die niet zitten te wachten op opsporings-

verzoeken vanaf de straat. Ze stellen bij lopende rechercheonderzoeken wel bruikbare criminele informatie vanuit de wijkpolitie op prijs. Daarmee zijn veel recherchebazen eerder een vragende partij dan dat ze wijkgerichte opsporing kunnen leveren. De wil is er wel, maar de weg ontbreekt te vaak, zo zou hun relaas samengevat kunnen worden. Het valt wijkagenten of teamchefs geregeld zwaar dat ze in hun werkomgeving uit moeten leggen dat wel bekend is dat bepaalde criminele groepen of personen veel delicten plegen, en daarmee veel geld (kunnen of schijnen te) verdienen, maar dat er desondanks geen arrestanten worden gemaakt op basis van opsporingsonderzoeken. Wijkagenten zijn op dit punt kritisch op de organisatie van de opsporing. We citeren drie wijkagenten (ontleend aan Van der Torre e.a., 2011).

‘Wat er gedaan moet worden om een bekende harddrugsdealer (aan jeugd) aan te pakken, is te gek voor woorden. Het duurt allemaal te lang en het gaat over zoveel schijven voordat er eens iets gedaan wordt.’

‘Direct reageren op signalen die een wijkagent over criminele zaken geeft. Nu laat men veel zaken op hun beloop en hoopt men dat een en ander doodbloedt.’

‘Ik zou een veel betere verbinding maken met de afdeling opsporing, die zelden of niet gebruikmaakt van de wijkagent. Meer prioriteit leggen bij wijkgerichte problematiek in plaats van regionaal. Zorgen dat er veel sneller daadwerkelijk begonnen wordt met de probleemaanpak. Dit verloopt soms erg traag of gebeurt niet. Veelal door de bureaucratisering van diverse verplichte aanvraagformulieren, uitgebreide plannen van aanpak, analyses en trage besluitvorming in de veelheid van overlegvormen en dergelijke. Gevolg: het bedoelde probleem is veel groter of extreem geworden, of achterhaald omdat de boeven inmiddels hun werkterrein hebben verlegd.’

De politie hanteert in haar denken over misdaadbestrijding het zogenoemde barrièremodel. Dat is erop gericht om drempels op te werpen voor georganiseerde criminelen. Een respondent vertelt dat de politie door haar interne organisatie vooral een barrièremodel bouwt dat veel drempels opwerpt bij het van de grond tillen van een opsporingsonderzoek. Andere respondenten maken deze serieuze vergelijking niet op de cynische manier, maar onderschrijven de boodschap. In hoofdstuk 3 gaan we daar nader op in.

Multidisciplinaire opsporing

Recherchebazen pleiten voor multidisciplinaire opsporing en handhaving. Hiermee wordt niet alleen bedoeld dat de politie ten behoeve van strafrechtelijke onderzoeken samenwerkt met ‘ketenpartners’, maar ook dat de politie in dit soort samenwerkingsverbanden zoekt naar andere interventies dan klassiek strafrechtelijk: een ronde zaak, aanhoudingen en veroordelingen door de strafrechter. In de praktijk bestaan de alternatieven vooral uit financieel-economische sancties (ontneming of een belastingaanslag) of uit het intrekken van vergunningen. De belastingdienst, de FIOD en het bestuur zijn populaire partners, al worden er op specifieke dossiers andere partners gezocht en gevonden. Bij opsporing en handhaving in de taxibranche wordt bijvoorbeeld samengewerkt met de Rijksdienst voor het Wegverkeer. Respondenten vertellen over trajecten die goed zijn verlopen, maar ze beamen dat deze externe verbreding van de opsporing in veel opzichten in de kinderschoenen staat.

‘Er zijn slimmere onderzoeken, waarbij aan de voorkant door de analisten breder is gekeken naar wat er allemaal beschikbaar is vanuit de netwerkorganisatie. Dus, met de FIOD, met de belastingdienst, met gemeenteambtenaren en met bedenk het allemaal maar. En daar vervolgens mee om de tafel gaan zitten en dan praten. Dit is de persoon waar we het over hebben en hoe denken wij nu deze persoon te kunnen aanpakken. Er komen ook mensen bij uit een landelijk netwerk die daar ervaring mee hebben en die zeggen dan: “nou, misschien zou je op basis van alles wat er nu is op deze manier aan de gang kunnen gaan.” En dan wordt er vervolgens een heel kort tactisch onderzoek gedaan. Nog even tappen om te zien of alle lijnen qua informatie nog kloppen. Dus niet om te tappen en te luisteren wat er allemaal wordt gezegd over die lijn, maar gewoon om de relaties te kunnen bevestigen. En vervolgens wordt er ingestoken op ontneming. Dan wordt er 3,5 ton afgeroomd in de vorm van huizen, boten, auto’s. Dan staat er opeens een heel dure Mercedes op een trailer achter een politieauto voor het bureau van politie. Dan staat erbij: “je raakt meer kwijt dan je vrijheid.” En dat gaat dan over ontnemen en daar praat iedereen in de buurt over. En zo’n crimineel waar wij dan maanden op zitten te tappen, die vervolgens na twee jaar een veroordeling krijgt van vier of vijf maanden, die krijgt nu een vreselijke draai om z’n oren. Is z’n geld en z’n status kwijt en moet van voor af aan beginnen. En dan gaat het dus over de vraag: hoe kan ik nu een minimale hoeveelheid aan

capaciteit, met een hoog intelligentieniveau, koppelen aan al die andere organisaties die hetzelfde werk doen, om zo effectief mogelijk te kunnen opsporen?’

‘Je moet vooral in de context kijken van hoe je het maximale effect bereikt met betrekking tot het veiligheidsgevoel. Daar moet je voor gaan wat mij betreft. En niet alleen wij, want dat vind ik nog steeds en dan ben ik voor de nieuwe tendens, die je ziet met netwerkend opsporen. Dat zie je bij het Finec-gebeuren heel nadrukkelijk. We werken veel met de belastingdienst. We hebben laatst een onderzoek gedraaid op een heel taxibedrijf, met verwevenheid tussen de onderwereld en de bovenwereld. Hebben we alle taxi’s afgelopen met de Rijksdienst voor het Wegverkeer, de FIOD, met de belasting en met de provincie. We hebben ieder ons eigen deel opgepakt. De gemeente met betrekking tot fraude. En dan denk ik: halleluja.’

In abstracte termen schaaft vrijwel elke respondent zich achter pleidooien om opsporingsnetwerken te vormen. Het hangt echter af van rang, functie en persoonlijke visie welk belang men hieraan hecht en in hoeverre respondenten in het externe relatiebeheer daadwerkelijk gestalte trachten te geven aan ‘multidisciplinaire criminaliteitsbeheersing met ketenpartners’. Grosso modo neemt het enthousiasme voor ‘netwerkend opsporen’ af naarmate de interne operationele drukte van recherchebazen toeneemt. Er kondigt zich een forse implementatieopdracht aan, want binnen de politieorganisatie en bij partners bespeuren recherchebazen een tamelijk sterke tendens om vast te houden aan gewortelde (monodisciplinaire) organisatieroutines.

‘Ik vind het zelf heel belangrijk dat we breed blijven, dat we ook kijken naar alternatieve strategieën. En dat je beseft dat van alle maatschappelijke problemen de politie vaak het afvoerputje is, maar dat er ook een verantwoordelijkheid ligt bij andere partners. Ik doe onder andere nu een vastgoedonderzoek, dat past in een proeftuin om te kijken naar alternatieve strategieën. Maar het besef bij de maatschappelijke partners is er niet altijd, waardoor het ook heel moeilijk is om commitment te kweken. Dat is natuurlijk ook gewoon een cultuuraspect. De denkwijze van waar zijn wij verantwoordelijk voor. Kijk, de belastingdienst zou eigenlijk ook verantwoordelijk moeten zijn voor mensen die op een gegeven moment crimineel bezig zijn en daarmee ook belasting ontduiken. En

dat zijn ze ook wel, maar alleen als dat dan vertaald wordt naar doelstellingen wordt het lastig. We hebben natuurlijk ook de resultaatgerichte overheid. Het is een complexe externe omgeving waarin je als politie op een gegeven moment commitment moet gaan halen. Terwijl het belang van de partner niet altijd even duidelijk is. En dat is dan een knelpunt.'

'Wat je mist, vind ik, is dat we echt nadenken over alternatieve afdoeningen. Bijvoorbeeld als je kijkt naar drugshandelaren. We zijn nu met witwassen bezig. De Finec-aanpak. De financieel-economische kant begint nu wel vorm te krijgen, maar dat kan nog veel en veel meer. Wij hebben als politie dat we dingen echt zelf willen doen. Terwijl je soms kan zeggen dat het effectiever kan zijn als de belastingdienst dingen voor je doet of als een andere opsporingsdienst iets voor je doet. En die stap hebben we nog onvoldoende gemaakt. Er wordt wel goed samengewerkt hoor, allemaal prima. Maar als we een zaak pakken, moeten we hem ook echt als politie pakken. Dan mogen anderen ons helpen. Maar als je kijkt wat effectief is, dan kunnen we soms beter andere dingen doen. Een heel simpel voorbeeld. Iemand meldt een hennepkwekerij ergens. Dan wordt daar onderzoek naar gedaan, die wordt opgerold, er wordt iemand aangetroffen in de hennepkwekerij en die wordt aangehouden. Er wordt onderzoek in z'n woning gedaan. In die woning wordt van alles en nog wat aangetroffen. Mooie dure horloges, vijf mooie Harleys in de schuur, flatscreens aan de wand. Deze man heeft een inkomen van rond de 1100 euro in de maand. Nou, dat kan dus niet. Maar nu bewijzen. Dat lukt ons als politie pas als je er een stevig onderzoek tegenaan hangt van een man of vijf, zes, zeven die daar een maand of drie mee aan de gang gaan. En dan heb je misschien een resultaat. In dit geval hebben we de belastingdienst erbij gehaald. De belastingdienst denkt: nou, dit is interessant. Wat heeft die man als inkomsten opgegeven? En die gaat met die man aan de gang. Dat leidt tot een veel effectievere aanpak van deze man. Waarbij wij wel informatie geven. Deze man is onmiddellijk opgehouden met het bouwen van hennepkwekerijen en dat was wat wij eigenlijk wilden. Maar dat heeft de belastingdienst nu voor ons gedaan. Dit is een heel klein voorbeeld, maar dat soort dingen zou je moeten doen. Alleen, wat je dan merkt, is dat je op je eigen afdeling moet gaan uitleggen: ja jongens, iemand anders gaat het doen, dat doen wij niet. "Ja, maar..." krijg je dan in verschillende varianten te horen.'

‘Met de FIOD hebben we uitstekende contacten. Je merkt ook dat je over en weer niet alleen binnen wettelijke kaders informatie kan delen, maar ook in onderzoeken participeert. Dat je vaak belastingtrajecten gelijk op laat lopen met strafrechttrajecten. De samenwerking met de marechaussee gaat volgens mij heel erg goed. SIOD is wat minder, die zijn veel met hun eigen toko, met hun eigen werk bezig. Daar werkt de uitwisseling wat minder. Wat het mooiste zou zijn, is dat we nog een stap verder gaan. Dat je gaat wegen en dat je met elkaar besluit, we gaan dit onderzoek oppakken. Ik heb dit en dit specialisme nodig. Of jij krijgt als specialist een keer wat politiecapaciteit om mee te helpen. Daar kunnen we nog heel veel winst in behalen, want er wordt nog steeds gekeken wat we bij de politie weg kunnen zetten.’

Al doende wordt op incrementele wijze vooruitgang geboekt. Recherchebazen zien daarin het bewijs dat netwerkend opsporen een levensvatbaar element is van het nieuwe professionalisme.

‘Omdat we elkaar onvoldoende kennen en onvoldoende met elkaar samen dingen doen, lijkt het een heel andere wereld. En ik merk, nu we hier met de regelmaat van de klok gezamenlijk optrekken, dat het steeds beter gaat, al moet het volgens mij nog veel nadrukkelijker. Als ik nu kijk naar onderzoeken die we draaien. Daar zit de belastingdienst aan het bureau, de Rijksdienst voor het Wegverkeer in het bureau, sociale rechercheurs. En dan zie je dat het helemaal niet zo’n andere wereld is. Zij hebben hun kennis en kunde op een bepaald accent, maar uiteindelijk met dezelfde doelstelling om degene die er een puinhoop van maakt bij de oren te pakken.’

Flexibel teamwerk

Professionele opsporing vergt flexibiliteit bij het samenstellen van een team dat een onderzoek of aanpak ter hand neemt. De ‘klassieke teamaanpak’ is te veel gericht op strikt strafrechtelijke onderzoeken, die worden uitgevoerd door rechercheurs, aangevuld met tijdelijke assistentie van de basispolitie. Het is volledig of vooral gericht op aanhouding en vrijheidsstraf. Het *mental frame* wordt bepaald door de werkwijze bij een TGO. Een dergelijke aanpak kan heel waardevol zijn. Veel van onze respondenten hebben zelf een voorliefde (gehad) voor

dit type rechercheonderzoek of ze geven leiding aan rechercheurs die graag een onderzoek ter hand nemen met directe collega's.

Recherchebazen benadrukken dat kleine collegiale netwerken van rechercheurs en onderlinge bekendheid met elkaars kwaliteiten belangrijk kunnen zijn om bij ernstige delicten doortastend op te treden in belangrijke fasen van het onderzoek, waaronder 'de eerste hectische dagen'. Ze zouden echter graag zien dat de politieorganisatie het mogelijk maakt om teams in te richten die passen bij de opdracht. Ook als die opdracht bestaat uit klassieke opsporing, bijvoorbeeld een onderzoek naar overvallen en afpersing door een criminele jeugdgroep, is het zaak om bij de teamsamenstelling interne dwarsverbanden te leggen. Rechercheurs en basispolitie mensen, waaronder de wijkagent, kunnen zo'n onderzoek gezamenlijk ter hand nemen. Zo nodig wordt samengewerkt met specialistische ondersteuning, bijvoorbeeld van het observatieteam.

Wijkagenten dringen hier van hun kant op aan. Om in hun wijk een gezagspositie in te nemen vanwege doeltreffende interventies, zijn strafrechtelijke onderzoeken en daarbij passende sancties onvervangbaar (Van der Torre e.a., 2011). Indien de politie niet in staat is in te spelen op snelle en harde criminalisering van jeugdgroepen of jongvolwassenen, dan ontstaan er 'onaantastbaren' die een negatief stempel drukken op wijken en buurten (Eysink Smeets e.a., 2011). Klassiek researchwerk en snelle ontwikkelingen op straatniveau bijten elkaar.

'Het fnuikende van jeugdcriminaliteit is dat een groep heel snel kan ontsporen. Hoe makkelijker ze ermee weggkomen, hoe sneller hun status stijgt en hoe beter ze worden. Daartegenover staat een traag reagerend politieapparaat. De wijkagent moet vaak maandenlang leuren en pas na een ernstig incident komt de recherche in actie. Vaak worden de jongeren wel door de wijkteams opgepakt, maar even vaak moeten ze hen weer laten lopen, omdat de jongens alles ontkennen en steeds slimmer worden. Als jongeren met crimineel gedrag weggkomen, dan gaat het rap van kwaad tot erger.' (Schaafsma geciteerd in NRC *Handelsblad*, 31 juli 2010)

Recherchebazen willen meer interne samenwerking tussen recherche en basispolitie bij opsporingsonderzoeken.

'In een buurt werd duidelijk dat een jeugdgroep betrokken was bij overvallen. Ze konden klassiek niet worden gekoppeld aan die overvallen. We hebben toen opsporingsmethoden ingezet. Het ging makkelijker dan we

dachten. Heel impulsief, zo van, weet je wat, we overvallen vandaag die en die winkel.'

In een visiedocument (*Strategie voor de opsporing 2015*) pleiten de Politieberaden voor een rechercheopdracht voor wijkagenten en voor basispolitie mensen die noodhulp verlenen.

'Medewerkers zullen moeten laten zien dat zij binnen en buiten verbinden. Ook binnen de politieorganisatie gaan we beter verbinden door opsporing en handhaving te integreren en in te zien dat de wijkagent en de noodhulp er onze belangrijkste rechercheurs zijn.'

Rechercheurs dienen, als de criminaliteitsvorm daarom vraagt, teamwerk te leveren met externe partijen. Bij onderzoek in de taxibranche wordt bijvoorbeeld samengewerkt met de Rijksdienst voor het Wegverkeer en de provincie. Rechercheurs dienen oog te hebben voor andere bronnen dan louter informatie die wordt ingewonnen met geijkte (bijzondere) opsporingsmethoden. In sommige gevallen gaat het ook niet zozeer om informatie over klassieke w-vragen (wie, wat, waar, wanneer, waarom), maar om het inwinnen van kennis over criminele handelwijzen (bijvoorbeeld internetcriminaliteit of complexe fraudeconstructies) of over de werking van criminele markten. Informatie kan 'zonder inkijkoperatie' worden ingewonnen bij het kadaster, de belastingdienst, makelaars, de sociale dienst, notariskantoren of soms een universiteit. Dat vergt een open houding ten opzichte van de buitenwereld, het vermogen om relaties op te bouwen met externe partijen en de kwaliteit om vragen te formuleren die helpen bij de opsporing of bij de alternatieve aanpak van criminelen. Dat vergt intern leiderschap en relatiebeheer.

Naast het streven naar professionalisering bestaan er volgens recherchebazen twee kritieke uitdagingen: de preventie van criminaliteit en de introductie van interne deadlines. Dit zijn de thema's van de volgende paragrafen.⁵

5 De opvattingen van recherchebazen over de rol van burgers bij de opsporing komen aan bod in het hoofdstuk over relatiebeheer.

2.4 Preventie van criminaliteit

Misdaadpreventie is veel waard. Het voorkomt slachtofferschap en daarmee emotionele schade, economische schade of wellicht een grootschalig rechercheonderzoek. Het is de vraag in hoeverre het voorkomen van criminaliteit een taak is voor recherchebazen. Er bestaan uiteenlopende denkbeelden: van preventie als een sleutelopdracht van de politie tot aan de gedachte dat het de eerste zorg is van een recherchebaas om een onderzoek naar gepleegde misdrijven in goede banen te leiden en de organisatie daartoe (beter) in te richten. Misdaadpreventie die verder reikt is prima, maar dat laten deze bazen aan anderen over.

Respondenten die misdaadpreventie tot hun takenpakket rekenen, spreken geregeld over ‘tegenhouden’. In 2001 verscheen het rapport *Misdaad laat zich tegenhouden* (Projectgroep Opsporing, 2001). De opstellers laten zich leiden door de notie dat slechts aan 15% van de geregistreerde misdaden een dader wordt gekoppeld. Het is de vraag wat er moet gebeuren met de overige 85% en met de niet geregistreerde misdaad. Het antwoord luidt dat al die onopgeloste misdrijven resulteren in een opdracht aan het hele overheidsapparaat om misdaad te voorkomen: ‘We lopen al snel tegen onze grenzen aan.’ De focus wordt daarbij verlegd van (onderzoek naar) gepleegde strafbare feiten naar ‘de totale aard, omvang, de samenhang en “het systeem” van problemen of verschijningsvormen van criminaliteit’ (Tamerus, 2011: 175). Er moet door politiemensen, ambtenaren en bestuurders worden gedacht ‘als misdaadondernemers’. Als ze begrijpen hoe criminelen werken en welke (overheids)diensten ze nodig hebben voor hun criminele praktijken, dan kan worden beredeneerd ‘welke onderdelen van de overheid op welke punten in dat criminele proces hun invloed kunnen aanwenden door controle, opsporing, handhaving et cetera’ (Tamerus, 2011: 175).

Dit soort analyses van misdaadverschijnselen als opmaat tot multidisciplinaire interventies heeft geen brede ingang gevonden onder recherchebazen. Er is wel op meerdere plaatsen in het land een proces op gang gekomen om het lokaal bestuur alert te maken op criminele investeringen in onroerend goed of detailhandel. Het zogenoemde Regionale Informatie en Expertise Centrum (RIEC) helpt de politie om gemeentelijke organisaties alert te maken op onbedoelde dienstverlening aan criminele activiteiten. Het is, uiteraard, juist de bedoeling dat gemeenten een dam opwerpen bij criminele investeringen, omdat daarmee bijvoorbeeld kan worden voorkomen dat winkelstraten of binnensteden gedeeltelijk in foute handen vallen.

Sommige recherchebazen zien het zogenoemde barrièremodel als een vorm van preventie of tegenhouden. Het idee is dat in kaart wordt gebracht welke

middelen of diensten misdaadondernemers nodig hebben voor hun criminele activiteiten. Om vervolgens te bedenken met welke interventies publieke of private partijen criminele activiteiten kunnen verstoren. Het klassieke voorbeeld is de xtc-productie. Er zijn onder andere afspraken gemaakt met de Nederlandse chemiebranche om ongebruikelijke leveringen van chemicaliën die noodzakelijk zijn bij xtc-productie, actief te melden (Spapens, 2011).

‘Wat je ziet, is dat er heel veel problematiek zit bij overname van binnensteden door criminelen of vermeende criminelen. Onroerend goed in verkeerde handen. Je ziet het zo opkomen in een winkelstraat. Wat je veel ziet, is dat er bij vergunningverlening ook een heleboel mis is in gemeenten. En daar komen ze nu langzaam achter. Je ziet dat het RIEC adviseert bij het op orde brengen van dat soort trajecten, waardoor er aan de voorkant barrières opgeworpen kunnen worden. Er zit een enorme naïviteit, merk ik nog weleens, bij gemeentelijke ambtenaren. Dat komt voort uit de dienstverlenende houding die ze over het algemeen hebben. Ze doen hun werk naar eer en geweten. Ze doen het netjes, maar als je dan even laat zien wat een eindje verderop in dat proces gebeurt, dan schrikken ze zich te barsten. Soms lopen ze er ook zelf tegenaan.’

‘We moesten bij een witwasonderzoek informatie bij gemeenten vandaan halen. En dan moet je nog voorzichtig zijn. Je moet uitkijken dat je informatie niet weglekt, ook via dat soort kanalen. Je merkt dat ze zeggen: “we zijn met dat project bezig en die man investeert hartstikke veel geld.” In dit geval ging het om een camping. Hij had van alles gekocht, zoals stacaravans. Die gemeente had er alleen maar belang bij. Het leverde alleen maar geld op. Totdat wij zeiden van, je hebt toch zelf kunnen zien wat er aan de hand is. Je hebt je ogen toch zelf ook een beetje dicht gehad. En de overheidsinstanties zijn niet altijd in staat om dat goed te zien of ze willen dat gewoon niet zien. Dus vandaar dat we hebben gezegd, bij dat eindrapport gaan we toch een aantal barrièremodellen maken, waarmee we ook aan de gemeenten aangeven van daar zitten jullie zwakke plekken. En je moet dat soort dingen gewoon anders regelen zodat die mensen niet in staat zijn om heel makkelijk dat geld te investeren, want in die zin ben je dan bijna medepleger of uitlokker van het hele gebeuren.’

‘We zijn een barrièremodel aan het ontwikkelen om wat we zien met betrekking tot vergunningen. Een camping die allerlei faciliteiten heeft waardoor het voor de crimineel wel heel makkelijk wordt. Dat hij niet geregistreerd wordt door op de camping te gaan zitten. Hoe kun je nou barrières opwerpen waardoor dat in ieder geval niet meer mogelijk is?’

Veel recherchebazen richten zich bij het denken over preventiemogelijkheden niet op de buitenwereld. Ze zoeken liever in de politieorganisatie naar interventies die binnen hun invloedssfeer vallen. Ze schetsen opsporingstactieken die preventief werken. Bij een seriematig delict, dat wordt gepleegd door een groep of door daders uit aan elkaar gelinkte netwerken, loont het om snel resultaat te boeken met opsporingsonderzoeken. In dit verband wordt vaak gewezen op overvallen. Dit is een ernstig delict dat in het recente verleden het sluitstuk was van een criminele loopbaan van enkele jaren, voortbouwend op een reeks van vermogensdelicten en geweldsdelicten. Het is vandaag de dag steeds vaker een impulsief delict dat in de woonomgeving wordt gepleegd. Daders denken snel hun slag te kunnen slaan, geregeld mede gebaseerd op ‘succesverhalen’ op straat over geslaagde overvallen. Andere dadergroepen opereren regionaal of landelijk en nemen een gemeente of een winkelcentrum als target. Maar ook dan resulteren geslaagde overvallen in meer overvallen: door dezelfde daders of door personen uit hun omgeving die de modus operandi kopiëren. Succesvol researchwerk, in de vorm van een ronde zaak, voorkomt onder zulke omstandigheden nieuwe delicten. Het haalt enkele daders van de straat en het geeft een boodschap af aan (potentiële) daders. Dit werkt op een soortgelijke manier bij andere delicten, zo benadrukken respondenten, maar tijdens ons veldwerk zag menig recherchebaas zich gesteld voor de opdracht om de oplossingspercentages van overvallen op te krikken. In de hoop zo het aantal overvallen te verminderen. Op dat dossier willen recherchebazen een doorbraak forceren.

“‘Jongens potverdomme, nu is het afgelopen’”, hebben we gezegd. Je moet wel de officier van justitie overtuigen, maar goed, dat moet ik dan doen. Die krijg je dan mee hoor. En dan zie je dat je ook succes hebt. We hebben nu toch 21 overvallen binnen het jaar gehad, waarvan we er een stuk of twaalf hebben opgelost. Want ook door oplossen stop je.’

Recherchebazen bewandelen soms een pragmatische omweg om nieuwe delicten door een dader of dadergroep te voorkomen. De politie richt zich dan op personen die het rechte pad verlaten hebben. Bij voorkeur zou de recherchebaas

op basis van strafrechtelijk onderzoek het bewijs leveren van delicten waarvan aangifte is gedaan of die veel maatschappelijke schade veroorzaken. Bijvoorbeeld drugshandel aan jongeren. Maar als de vermoedelijke dader of dadergroep ook andere delicten pleegt, die eenvoudiger vallen op te sporen, dan worden de recherche-inspanningen daarop gericht. Aanhoudingen en veroordelingen voor de gemakkelijker te bewijzen delicten voorkomen op die manier misdrijven die lastig vallen op te sporen. Dit soort inspanningen krijgt een sterker preventief karakter als de politie vermoedt dat een dader(groep) op het punt staat nog meer zware delicten te plegen. Getimede aanhoudingen voor andere strafbare feiten staan dit dan in de weg.

Het is een beproefde politietactiek om misdrijven die klaarblijkelijk staan te gebeuren 'stuk te maken'. Politiemensen spreken de vermoedelijke of toekomstige daders aan op criminele intenties. Ze laten zo merken dat de pakkans groot is als ze daadwerkelijk strafbare feiten (gaan) plegen of daarmee doorgaan.

'Waar het uiteindelijk om gaat is, volgens mij, reductie dan wel tegenhouden. En wat je niet kan reduceren of tegenhouden, dat moet je zien op te sporen. En daar moet je de goede keuzes in maken. En ik denk dat wij, als je gaat kijken naar wat wij nu doen, te veel alleen maar opsporen. We communiceren vooral onze positieve successen. Maar we zouden met het concept tegenhouden veel meer kunnen doen. Er wordt zeker wel tegengehouden. Ik kreeg informatie binnen van een gast die een overval wil plegen. Ja, tot hoever laat je het gaan? Ik denk dat wij nog te weinig zeggen van, we gaan naar die gozer toe, trekken 'm aan z'n jas, "wat ben jij aan het doen?" We zoeken je iedere week op. En ik vind, als je gaat kijken naar de veelplegeraanpak en adoptieagenten, dat we daar best heel goede dingen mee doen. Maar in de opsporing denk ik dat we daar nog veel meer gebruik van kunnen maken. [...] Door niet af te wachten en traditioneel de stekkers erin te doen en observatie in te zetten. Maar hem of haar voor een ander misdrijf pakken, oppakken, volgen, waarschuwen. Om te laten zien, we hebben je in beeld, ook vanuit de recherche.'

Recherchebazen vinden dat het de moeite loont om seriematige daders scherp in de gaten te houden, zodat ze weinig bewegingsruimte krijgen en hun persoonlijke pakkans fors toeneemt. Dit vergt samenspel tussen recherche en blauw. De wijkpolitie kan uitgezochte 'hot shots' in de gaten houden en aanspreken. Het vergt scherpte om ze af te schrikken en niet onbedoeld juist op de hoogte te brengen van politie-informatie en -tactieken.

‘Als wij met een klus komen, dan is het al gebeurd. We hebben misschien een beroving en die berovingen zijn uitgevoerd. Dat is gebeurd. We kunnen er wel naar streven om een volgende te voorkomen en dat doe ik liever dan alleen maar richten op het pakken van daders. Dat proberen we door een aantal subjecten in kaart te brengen, waarvan je denkt dat het binnen die club speelt. Daarvoor heb je de samenwerking met de jeugdagent en de wijkagent nodig. En dan kan je ook naar die gasten toe gaan, ook al weet je niet zeker dat ze het gedaan hebben, maar je gaat wel met ze in gesprek. Dat is een aanpak die het opsporen van de boeven zou kunnen bijten. Je geeft altijd weg op het moment dat je met ze in gesprek bent. [...] “Joh, moet je eens luisteren, het zou me niets verbazen als jij er wat mee te maken hebt. Maar weet dat we je in de gaten houden.” [...] Die jongens zijn niet gek, die zijn niet dom. We vertellen ze niks nieuws, maar we gaan ze wel op de huid zitten. En dat betekent ook dat op het moment dat een clubje van die gasten bij elkaar zit, we ook wel even informeren: “wie ben jij?” Voor zover de wijkagent of de jeugdagent het al niet weet, maar we brengen ze in kaart. En als ze lastig doen, en zeggen, “dat gaat jou niks aan”, zijn er altijd mogelijkheden om te achterhalen wie het is.’

2.5 Deadlines: kort en krachtig

Er wordt gepleit voor introductie van deadlines bij onderzoeken: van de districtsrecherche, maar nog meer van de regionale recherche en van de bovenregionale recherche. Het gaat om strakke, maar realistische deadlines. Het is de bedoeling om zo de doelmatigheid omhoog te brengen. In de dagelijkse basispolitiepraktijk is de werkdruk (te) hoog en zijn er beleidskaders, maar bij grotere opsporingsonderzoeken (met name TGO-zaken) bespeurt een categorie recherchebazen te veel beleidsvrijheid om nieuwe paden in te slaan bij een onderzoek. Of de neiging om nog meer getuigen en verdachten te horen, terwijl dat niet nodig is om de doelstelling van het onderzoek te realiseren. Deze recherchebazen signaleren doelverschuiving in het opsporingsproces: het lijkt min of meer de gewoonte van bepaalde korpsen, collega-bazen of officieren van justitie om zo veel onderzoekslijnen af te lopen en zo veel bewijsmateriaal te verzamelen dat de oorspronkelijke doelstelling uit het oog wordt verloren. Het resultaat is een opsporingsonderzoek dat ‘ook met mooie resultaten letterlijk niet al de moeite waard was’. Andere bazen zeggen oog te hebben voor de

doelmatigheid van opsporingsonderzoeken, maar zijn bereid beduidend meer capaciteit in te zetten bij lastige onderzoeken.

Er wordt door vrijwel alle recherchebazen gesproken over een ‘korteklapstrategie’. Voor de eerste categorie is dit een correctie op de gang van zaken en voor de tweede categorie is het een manier om de benodigde capaciteit vrij te spelen voor grootschalige onderzoeken. Achter de term ‘korte klap’ gaan uiteenlopende tactieken schuil.

- De korte klap als een recherchestrategie, zodra de omstandigheden of het dossier daarom vragen. Voor deze optie bestaat veel draagvlak.
- Pleidooien om het rechercheproces veel minder dan nu gebeurt te focussen op lessen die zijn verbonden aan een reeks rechterlijke dwalingen. Dit is een minderheidsstandpunt.
- De visie dat de korte klap niet louter een recherchestrategie behoort te zijn, maar een strategie of werkwijze die dient te worden ingebed in het dagelijkse werk van de basispolitie en de districtsrecherche. Ook deze visie treffen we aan bij een minderheid van de geïnterviewde recherchebazen.

De korteklapstrategie kent verschillende verschijningsvormen. In de bondige variant richt de recherche zich korte tijd op een strafbaar feit of op een verdachte. Zodra er voldoende verdenking is, volgt een aanhouding. In de interviewronde vertellen bazen bijvoorbeeld over concrete informatie over overvallen. Soms betreft het criminele informatie over een groep of persoon, die op het punt staat een overval te plegen op een onbekend doelwit. Een kort rechercheonderzoek probeert meer criminele informatie te achterhalen, bijvoorbeeld over het doelwit. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van observatie of van bijzondere opsporingsmethoden. Bij dit type onderzoek is het moment van aanhouding belangrijk. Is er voldoende bewijsmateriaal om aan te houden voordat de overvaloperatie begint? Of is het nodig en mogelijk om aan te houden zodra de dader op weg is naar zijn doelwit? In dit laatste geval is het wel zaak om de overval te voorkomen en kan een beroep gedaan worden op het arrestatieteam. Het komt voor dat het onderzoek meteen al voldoende bewijs oplevert over eerdere overvallen of andere delicten. Na een kort en bondig onderzoek wordt overgegaan tot aanhouding: ‘Je wilt niet dat ze een overval plegen, terwijl je ze onder de knop hebt.’

‘Daarin onderscheidde ik me dan, maar dat wordt niet altijd begrepen. Je kan zeggen, “je kunt de boodschap niet goed uitdragen”, maar dat is wat lastig soms. Ik heb in 2006 al gezegd dat we ook korte klappen moeten

uitdelen. Nu wordt het wat makkelijker, omdat anderen er ook zo tegenaan kijken. Maar een drugsonderzoek. We gaan gewoon op de korte klappen, heterdaad aanhouden. We hadden hier [districtsrecherche, red.] op zich mooie onderzoeken gedraaid van drie maanden of van zes maanden. En als je dan uiteindelijk kijkt naar de tijd die we hebben geïnvesteerd en wat onze boef aan celequivalent oploopt, dan vond ik dat niet in verhouding met elkaar staan. Op zich is dat niks nieuws. Dat is al vaker geroepen. Zeker binnen mijn club zeggen ze: “je kunt zo’n drugspand niet met een korte klap aanpakken.” Je kunt ook niet elke crimineel met een korte klap aanpakken. Maar je kunt zeker 75% hier in het district met een korte klap aanpakken. Zeker als het gaat om verdovende middelen.’

‘We hebben een rechercheofficier waar het af en toe best knokken mee is, maar die op zich als het gaat om een alternatieve aanpak meewerkt, mits je het maar goed onderbouwt, want dat wil hij altijd graag. Het OM wil ook wel meegaan in korte klappen. We hoeven op zich niet voor een rapport met alleen achten te gaan. Als we in datgene wat we doen, dat ene vak, maar wel die acht halen. Want ook een korteklaponderzoek moet je natuurlijk wel goed uitvoeren. En dan moet je niet voor die zes willen gaan. Dan moet je zeggen: we gaan niet in z’n totaliteit voor die acht, maar wel bij datgene wat we doen.’

Een korteklaponderzoek wordt niet altijd gesloten na één of enkele aanhoudingen. Het kan verstandig zijn om incrementeel, dus stap voor stap, een onderzoek op te bouwen. Het verdachtenverhoor kan criminele informatie opleveren voor kansrijk vervolgonderzoek. Evengoed kan het waardevol zijn om (verdachte) burgers in de sociale kring van arrestanten te spreken of te horen. Het is dan immers geen afgeschermd opsporingsonderzoek meer. Deze tactiek komt overeen met wat Snijders (2011: 254) de ‘voortgezette’ of ‘gelaagde’ respons noemt. Met de voortgezette respons wordt bedoeld dat, na enkele arrestanten in de eerste ronde, een doorstart wordt gemaakt op andere daders die (beter) in beeld zijn gekomen. De gelaagde respons is een variant hierop. Na aanhoudingen in een deel van een crimineel netwerk wordt het onderzoek voortgezet naar andere delen, bijvoorbeeld naar belangrijke schakels in de bovenwereld of naar hogere niveaus.

Verschillende respondenten benadrukken dat dit wellicht klinkt als een tweederangs strategie, maar dat dit niet (altijd) zo is. Ze wijzen op organisatorische beperkingen die een ‘ideaal’ langdurig onderzoek vaak onmogelijk maken.

Ook kenmerken van criminele groepen vragen als het ware om een korteklapstrategie (vgl. Van de Bunt & Kleemans, 2007). Criminele organisaties zijn in veel opzichten losse structuren. Het zijn eerder gelegenheidsstructuren waarbinnen personen tijdelijk of wat langer met elkaar optrekken en waarbinnen vaak verschillende delicten gepleegd worden. Vaak op meerdere plaatsen of op steeds weer een andere plaats. Goede voorinformatie om een weegdocument te kunnen maken dat het haalt in de weegploeg of stuurploeg, is dan volgens sommige respondenten onmogelijk. Dit plaatst een grote categorie zware en succesvolle criminelen in de luwte. De startinformatie is onvoldoende om de strategische laag en het OM te overtuigen van het nut van grootschalig rechercheonderzoek. Wat rest, is de optie om met korte klappen af te tasten hoe criminele structuren in elkaar steken, hoe ver die structuren reiken en wie de criminele stakeholders zijn in de bovenwereld. De grote hoeveelheid zware delicten die bepaalde groeperingen of daders plegen, is ook al een reden om te kiezen voor de korte klap. Met enkele gerichte aanhoudingen wordt een einde gemaakt aan overvallen, illegale prostitutie of afpersing door deze daders. Daarna kan worden onderzocht wie nog meer betrokken zijn en wie eventueel de criminele activiteiten voortzetten: ‘Die pakken we ook weer op.’ Of er wordt nader onderzoek gedaan naar bijvoorbeeld illegale geldstromen. Dit kan nog een stevige klus zijn, maar die ‘uitdaging’ vergt vooral volharding, zelfvertrouwen, verstand van zaken en goede relaties met bijvoorbeeld de FIOD of de belastingdienst. Er is dan meestal geen (groot) researchteam meer nodig, al stuit de politie wel op criminele contrastrategieën.

‘Het wordt complexer. We hanteren de korte klap, kort financieel rechercheren, aanhouden, bezoeken, klaar. [...] Wat je nu merkt, is dat de crimineel al oplossingen en leenconstructies heeft bedacht, die je vervolgens moet gaan uitrecheren. Als iemand 100.000 euro heeft en die neem je in beslag. Hartstikke mooi verhaal, maar die komt vervolgens met een verhaal dat het geld legaal is, want dat komt langs die en die weg. Die weten er ook nog wel wat constructies tegenaan te gooien. Dan heb je dat dus maar uit te rechercheren. Daar waar je dacht een korte klap te maken, ben je dus een aantal maanden bezig met het achternalopen van de geldstroom.’

In een alternatieve interpretatie van de korteklapstrategie ligt stevige kritiek verscholen op de dominante visie en researchpraktijk. Een categorie recherchebazen pleit voor een correctie op in gang gezette leerprocessen na een kleine reeks

‘rechterlijke dwalingen’, met de Schiedammer parkmoord als negatief icoon. Die leerprocessen zijn gericht op de constructie van het ideale recherche-onderzoek: scenario’s, ‘uitgerechercheerde onderzoekslijnen’, alertheid op het eigen ongelijk en daarmee aandacht voor al het mogelijke bewijs. Een categorie bazen constateert dat dit soort lessen het risico met zich meebrengt dat de praktijk wordt opgezadeld met onmogelijke en onnodige eisen. De kwaliteit van het rechercheproces is heel wat anders dan de ideaaltypische kwaliteit van één grootschalig opsporingsonderzoek. De lessen van het *Programma versterking opsporing* zijn te sterk gericht op grootschalige onderzoeken (naar kapitale delicten) met een hoge moeilijkheidsgraad vanwege politiek-maatschappelijke druk in combinatie met onzekerheid over bewijsmiddelen en over de status van (potentiële) verdachten. Het rechercheproces omvat echter tal van andersoortige onderzoeken. Bijvoorbeeld naar criminele groepen waarvan bij voorbaat vaststaat dat ze criminele activiteiten ontplooiën, maar het nog wel de vraag is welke (op dit moment) en in hoeverre dit valt te bewijzen. De lessen die zijn verbonden aan een selecte categorie opsporingsonderzoeken (verzamel ook ontlastend bewijs, houd onderzoekslijnen naar mogelijke andere verdachten vast, formuleer alternatieven voor het meest plausibele scenario, enzovoort), worden onterecht geëxtrapoleerd naar andere onderzoeken. Dat resulteert in onnodig lange onderzoeken en het leidt tot veronachtzaming van bedrijfseconomische criteria – kunnen deze manuren niet beter elders worden ingezet? Het verdringt het gezonde (recherche)verstand als er vele tientallen getuigen worden verhoord, terwijl camerabeelden, enkele solide getuigen en verklaringen van verdachten het dossier al lang en breed ‘rond’ maken. Recherchebazen en officieren van justitie koppelen lessen van schaarse grootschalige onderzoeken aan meer alledaagse onderzoeken. Sommige recherchebazen vinden dat het daardoor lastig is om nuchter leiding te geven aan het rechercheproces.

‘We hebben een witwasonderzoek gedraaid. Daar hebben we heel nadrukkelijk neergezet: “jongens, daar doen we niet langer over dan vier maanden, punt.” Dus medio juli ligt het dossier er. En als je tegen een recherchemedewerker zegt, “15 juli wil ik het dossier op mijn bureau hebben”, nou, dan begint het al een beetje van, “ja, hoe moet dat dan?” Want dat soort fatale termijnen noemen en daarop plannen, is lastig. Voorheen zeiden we van, “nou, we zien wel wanneer het onderzoek klaar is en we doen dit er nog bij en dat nog”. En dan zeggen we nu: “nee, richt het vooraf in.” Denk na over je project. Wat doe je wel en wat doe je niet? Wat heb je uiteindelijk nou echt nodig? Ga daarover met jus-

titie in gesprek. Maak daar goede afspraken over en houd justitie daarover ook bij de les. Want justitie wil ook graag te ver doorzoeken. Zo van, nou, hij heeft toch wel een verhaal verteld over iets in Roemenië, laten we dan toch nog maar even naar Roemenië gaan.'

'Je moet een cultuuromslag plegen als het gaat om kortstondige onderzoeken. Dat doen wij hier nu binnen de club. Daar waar vroeger met name bij rechercheafdelingen zoals ik hier heb, de neiging bestond van, "nou, we gaan nu nadenken over een nieuw onderzoek, we gaan een mooi plan maken en we nemen er alle tijd voor". Dit komt er nog eens bij, tijdens het onderzoek blijkt weer wat anders en dat komt er dan ook weer bij. [...] Je moet veel beter vooraf bedenken wat je wilt bereiken. En daaraan vasthouden. Extra criminele informatie zet je weg als restinformatie. Dat wordt in het systeem verwerkt en kan tot een vervolgonderzoek leiden.'

2.6 Van visie naar institutionalisering

Resumerend bestaat onder onze respondenten consensus over de noodzaak tot professionalisering van de opsporing. Ze leggen wel verschillende accenten. Een categorie hecht nog het meest waarde aan herwaardering en verbetering van het praktisch professionalisme, terwijl een andere categorie vooral streeft naar vernieuwing. Dat neemt niet weg dat er breed draagvlak bestaat voor het institutionaliseren van traditionele recherchevaardigheden, het verbeteren van de informatiehuishouding, interne verbreding van recherche naar opsporing en het benutten van externe netwerken.

De stap van recherchevisie naar operatie komt aan bod in het volgende hoofdstuk. Het is de vraag hoe recherchebazen binnen de politieorganisatie gestalte willen geven aan de nagestreefde vormen van professionalisering. Het valt daarbij op dat ze de basiskwaliteiten van politiemensen in het opsporingsproces willen versterken om zo onder meer de samenwerking tussen wijkpolitie en opsporing een impuls te geven. Naast deze klassieke professionalisering komt het aan op het organiseren van vernieuwingen.

Opsporing organiseren en uitvoeren

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft hoe recherchebazen hun afdelingen organiseren om zo de uitvoering van de opsporing in banen te leiden. In hun pogingen om effectief gestalte te geven aan opsporing stuiten ze op kernvraagstukken van de politieorganisatie. Hoe kan er een brug worden geslagen tussen beleidsmakers en uitvoerders en hoe kan een balans worden gerealiseerd tussen bureaucratie en professionele ruimte? Recherchebazen vervullen deze organisatorische opdracht vanuit een moeizame organisatorische context. Ze bevinden zich, ondanks de hernieuwde aandacht voor opsporing, aan de rand van het korps. Er zijn veel recherchebazen, maar ze zijn ondergeschikt aan blauwe lijnbazen. Ze krijgen te maken met hoge ambities, met onzekerheidsreductie ('niet nog een rechterlijke dwaling die begint met slecht onderzoek') en met een kritische buitenwacht. De realiteit van alledag is dat het overgrote deel van het recherche-werk in handen ligt van rechercheurs in schaal 7 en 8, dat recherchebazen op hun beurt beduidend lager zijn ingeschaald dan lijnbazen en dat er veel kleine rechercheafdelingen zijn. De recherche telt veel bazen: het is het meest 'verbaas-te' werkproces van de politieorganisatie (Klerks, 2011).

Recherchebazen proberen het vakmanschap te versterken door professionele vorming van hun personeel. Mede vanwege de kleine schaal van de afdelingen wordt sterk vertrouwd op persoonlijk leiderschap (§3.2). De bazen krijgen daarbij te maken met drempels in de interne organisatie. Ze schetsen een intern barrièremodel dat grenzen stelt aan hun leiderschap (§3.3). Onze respondenten trachten een brug te slaan tussen recherche en basispolitie (§3.4). Een cruciale opdracht van bazen die leidinggeven aan de districtsrecherche en aan de regionale recherche, bestaat uit het omgaan met (steeds weer andere) tijdelijke projectstructuren die worden ingericht om (grootschalige) opsporingsonderzoeken uit te voeren. De leerprocessen die in gang zijn gezet na de evaluatie van de Schiedammer parkmoord, en het daarop gebaseerde *Programma versterking opsporing* (PVO), zijn eenzijdig gericht op Teams Grootschalige Opsporing (TGO's). Ze hebben geresulteerd in een bureaucratiseringstendens. Recherchebazen probe-

ren hier een mouw aan te passen en tegelijkertijd hun voordeel te doen met het in gang gezette institutionele streven om de kwaliteit van opsporingsonderzoeken te verbeteren. Dit neemt niet weg dat er forse spanning bestaat tussen de geformaliseerde randvoorwaarden van TGO-structuren en het alledaagse management van de districtelijke opsporing (§3.5). Het personeelsbeleid wordt gezien als een hefboom om de kwaliteit van de opsporing te verbeteren. Er zijn leergangen in het leven geroepen, opleidingen verplicht gesteld en het percentage uitvoerende rechercheurs met een hbo-opleiding moet omhoog. We beschrijven hoe recherchebazen gestalte geven aan personeelsbeleid en welke wensen en zorgen ze op dit vlak hebben (§3.6).

3.2 Versterking van het vakmanschap

Deprofessionalisering

Om de organisatorische uitdagingen van vandaag de dag te begrijpen is het nuttig om terug te kijken op organisatorische veranderingen die de opsporing heeft ondergaan. In de jaren zeventig was de researchedienst een trots en bijna zelfstandig onderdeel van de (gemeente)politie. Rechercheren was het domein van politiemensen die deel uitmaakten van deze dienst, de rechercheurs. Er werden van lieverlee specialismen van de grond getild. Het bekendst zijn waarschijnlijk de zogenoemde narcoticabrigades, die hun handen vol hadden aan de destijds snel opkomende smokkel en handel van harddrugs, met name heroïne. De researchedienst was formeel de evenknie van de uniformdienst, maar de speurders konden rekenen op een steviger extern imago. Het is veelzeggend dat veel burgers nog altijd denken dat een rechercheur een aanzienlijk hogere rang heeft dan een brigadier of hoofdagent bij de uniformdienst, terwijl dit nooit zo is geweest. Belangrijke kenmerken van de researchedinsten van weleer waren (Horn, 1989; Jansen, 2011):

- een bureaucratische organisatievorm;
- specialisatie en vakmatige ontwikkeling door praktijkervaring;
- gespecialiseerde eenheden, met elk een eigen baas;
- strikte scheiding tussen en formele nevenschikking van recherche (opsporing) en blauw (handhaving van de openbare orde);
- gericht op daders en hun vervolging.

In de rekerchedienst ontstond een praktisch professionalisme. Rechercheurs volgden een primaire politieopleiding en spijkerden hun kennis daarnaast bij met politieële vervolgopleidingen of met op de recherche gerichte politieële bijeenkomsten. De opleiding legde zo een basis, maar het vak werd geleerd gedurende opsporingsonderzoeken. Het betrof deels onderzoeken naar klassieke delicten, zoals inbraak, diefstal of moord. Er werd gezocht naar een reactie op nieuwe vormen van criminaliteit, waarbij de bestrijding van de drugshandel het meest in het oog sprong. De zichtbare en snel groeiende drugsproblemen op straat – bij uitstek op de Amsterdamse Zeedijk en de Rotterdamse Kruiskade – legden druk op het politieapparaat. Het speurwerk internationaliseerde en de organisatiegraad van de zware misdaad nam toe, onder meer vanwege het beschikbare drugsgeld.

Ondanks de ontluikende internationalisering van de zware misdaad, overheerste politiek en maatschappelijk het idee dat criminaliteit een maakbaar en oplosbaar fenomeen was. In 1977 voorspelde de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) dat criminaliteit nog in de twintigste eeuw een marginaal verschijnsel zou worden. Stijgende welvaart en een hoger maatschappelijk opleidingsniveau zouden betere criminaliteitsbestrijders zijn dan de politie. Politici hadden wel wat anders aan hun hoofd dan politieële opsporing. Dat gold ook voor veel gezagsdragers en politiechefs.

In die tijd wordt de politie meegezogen in de gezagscrisis van bestuurders. Een reeks ernstige verstoringen van de openbare orde – met waarschijnlijk de zogenoemde Kroningsrellen (1980) als piekgebeurtenis – eist de volle aandacht van de politie. Succesvolle politieloopbanen vereisen welhaast dat een politiemans laat zien dat hij adequaat weet op te treden bij rellen of dreigende ongeregeldeheden (Boin e.a., 2003). Het researchevak komt in de luwte te staan van de uniformdienst en van de Mobiele Eenheden.

De recherche raakt eerst informeel ondergeschikt aan de handhaving van de openbare orde, maar vervolgens komt dit ook tot uitdrukking in organisatie-modellen en politievisies. Het rapport *Politie in verandering* (1978) bepleit dat de politie de banden met de maatschappelijke omgeving aanhaalt. Er wordt gekozen voor decentrale korpsen met een brede taak voor uitvoerende politiemensen die (als generalisten) hulpverlening, handhaving van de openbare orde en lokaal researchewerk dienen te combineren. *Politie in verandering* beloofde een natuurlijke balans in de taakuitoefening van de politie. Door de politie op wijkniveau te organiseren zouden niet alleen de hulpverlening en ordehandhaving worden vergemakkelijkt. De lokale verankering van de politie – ‘het kennen en gekend worden’ – diende ook informatie op te leveren die de opsporing doel-

treffender zou maken. De scheiding tussen recherche en de blauwe uniformdienst kwam te vervallen, want basispolitie mensen – generalisten – namen (in theorie) een groot deel van het speurwerk over: de veelvoorkomende criminaliteit en vormen van middelzware criminaliteit. Hetzelfde gold ten dele voor het verzamelen van criminele informatie. Rechercheren en opsporing waren geen synoniemen meer. Er werd ook een streep gezet door de gelijkwaardige organisatorische positie van recherche en blauw. Het geografische organisatieprincipe werd leidend: een generalistische lijnbaas droeg de eindverantwoordelijkheid voor de opsporing in zijn of haar werkgebied. Deze politiebaas stelde in het driehoeksoverleg prioriteiten vast. De lokaal georganiseerde politie raakte verweven met het lokaal bestuur. Het sterk bestuurlijke karakter van de prioriteitenstelling speelde en speelt de opsporing parten.

‘We komen uit een periode waarin de wat- en de hoe-vraag door de rechercheur zelf werden bepaald. Niet eens door de chef, denk ik. En we zijn helemaal doorgeslagen, in mijn optiek, naar een situatie waarbij de blauwe chef vertelt hoe, wat, met wie en hoelang een opsporingsonderzoek wordt uitgevoerd. [...] We moeten daar nu weer ergens een balans in vinden. Voor mij ligt die balans in de stuurcommissie. Die gaat over de wat-vraag en zeker niet over de hoe-vraag. De wat-vraag, daar hebben we met elkaar van gevonden dat de stuurcommissie daarvoor is. Maar let wel, daar zitten voornamelijk blauwe chefs in. Die noemen we verantwoordelijk voor de veiligheid in hun gebied. Die gaan over de wat-vraag. Maar daarnaast zou er ook nog iets anders moeten zijn, want als je kijkt naar die sturing op de wat-vraag, merk je dat die heel erg wordt beïnvloed vanuit de overlastgedachte.’

‘Het lukt bijna niet om een onderzoek van de grond te tillen naar bedrijfsinbraken als de daders uit een ander deel van het land komen. Ook niet bij goede opsporingsindicaties.’

Het sterk bestuurlijke karakter van de taakuitoefening door de politie tastte de professionaliteit van het researchewerk aan.

‘Eén van de zwakke punten in het omstreden rapport *Politie in verandering* [...] was de nagenoeg totale veronachtzaming van de opsporing. En de onbezonnen manier waarop dit rapport in de jaren tachtig en negentig zowel op het niveau van de justitiële diensten als op dat van de individu-

ele chercheurs in de praktijk werd gebracht, is ongetwijfeld één van de oorzaken van de zogenaamde rechterlijke dwalingen. [...] Rechterlijke dwalingen [...] beginnen oorspronkelijk in de verhoorkamers van de politie. [...] De kwalitatieve neergang van de recherche bij de aanpak van kapitale delicten [...] werd in het begin van de jaren negentig bezegeld door de reorganisatie van het politiebestedel: hierin speelde de opsporing van zware criminaliteit [...] immers geen belangrijke rol.’ (Fijnaut, 2010: 14)

Persoonlijk leiderschap

Recherchebazen weten zich gesteld voor de opdracht om de opsporing te professionaliseren. Het is een uitdaging om het aangetaste zelfvertrouwen op te krikken en tegelijkertijd noodzakelijk geachte inhoudelijke vernieuwingen of verbeteringen door te voeren. Dat pleidooien voor professionalisering niet altijd in goede aarde vallen op de werkvloer van de recherche, blijkt uit een artikel en een ingezonden brief in *Blauw* (het meest gelezen politievakblad). Een hoogleraar strategie en transformatiemanagement, die in opdracht van de portefeuillehouder *Programma versterking opsporing* in de Raad van Korpschefs onderzoek deed naar organisatievormen voor de opsporing, constateert dat er veel ruimte is om ‘intelligenter’ op te sporen. We citeren.

‘Een fundamenteel probleem is dat lager en middelbaar opgeleiden zich eigenlijk niet kunnen voorstellen wat op hun eigen domein de meerwaarde van de hoger opgeleiden kan zijn. Laat staan hoe je deze professionals aanstuurt. De politiecultuur is er één van doeners, waarbij niet per se de vraag wordt gesteld: “Waarom doen we het niet slimmer?” [...] Waardevolle informatie [is] niet alleen beschikbaar [...] binnen de politie, maar juist ook daarbuiten. [...] Je moet alleen wel het niveau hebben om de juiste vragen te stellen en binnen te komen.’ (Roobeek, geciteerd in Schaafsma, 2010b: 13 en 14)

Twee edities later meldt *Blauw* dat de Board Opsporing van de Raad van Korpschefs Roobeeks pleidooi voor ‘netwerkend opsporen’ omhelst. Ook onze respondenten omarmen de gedachte dat opsporing is gebaat bij samenspel met justitie, private bedrijven en andere opsporingsdiensten (zie hoofdstuk 2). Maar chercheurs worden geconfronteerd met veel veranderingen, met

mediagenieke kritiek op grote opsporingsonderzoeken, met kritiek op oplossingspercentages en met kritiek op hun werkrou tine. Het stemt ze (over) gevoelig voor kritiek, mede omdat ze weinig waardering menen te krijgen voor zaken die ze met geijkte werkwijzen succesvol afronden. Een reactie op dit artikel in het lijfblad van de Nederlandse politie waarin sterk de suggestie wordt gewekt dat de klassieke rechercheur niet intelligent genoeg opereert, kon dan ook niet uitblijven. De schrijver van een ingezonden brief is bepaald minder enthousiast dan de Board Opsporing. Hij breekt een lans voor het pragmatisme van door de praktijk gevormde politiemensen.

‘Ook ik ben één van die laagopgeleide politiemensen die in 1972 bij de politie kwam met alleen lager beroepsonderwijs als vooropleiding. Na een jaartje politieschool mocht ik op straat gaan werken. Daar leerde ik veel, juist op straat. Ik was agent, ME’er, wijkagent, leidinggevende, planner, rechercheur en nu financieel rechercheur. Ik deed bijna alle bestaande interne opleidingen. Wat ik nu de zijinstromers verwijt, is dat ze deze straatkennis totaal niet hebben. [...] Wat mij in het interview zo opviel is dat er alleen wollige studententaal werd geschreven. Nimmer was er een uitspraak over wat het eindproduct nu moest zijn. [...] Dat moet namelijk, mijns inziens, een proces-verbaal zijn op grond waarvan een dader (daders) van een misdrijf wordt veroordeeld. In dergelijke onderzoeken zijn handen van doeners nodig die een proces-verbaal opmaken. [...] Op dit moment kan ik mij niet aan de indruk onttrekken dat het binnenhalen van hoger opgeleiden bij de politie aanleiding is tot nog meer tijdgebrek. Ze zijn namelijk duurder dan normale instromers [...], ze gaan te snel over tot beleidszaken (bedenken dan van alles over hoe het intelligenter moet, maar we weten niet wie het moet gaan uitvoeren) en onttrekken zich, uitzonderingen daargelaten, aan het echte opsporingswerk (ik heb dat ervaren).’ (Ingezonden brief van Harry van Dam in *Blauw*, 3 april 2010)

Recherchebazen bewegen zich bij professionalisering van uitvoerders tussen hamer en aambeeld. De strategische top en de buitenwacht verwachten meer kwaliteit in het opsporingsproces. Uitvoerende rechercheurs hebben behoefte aan steun en waardering en hebben de neiging om vast te houden aan vertrouwde routines.

Voor veel recherchebazen biedt persoonlijk leiderschap een uitweg tussen de roep om verandering en de behoefte aan waardering voor succesvolle

opsporingsroutine. Zij geloven niet dat managementsystemen helpen bij de noodzakelijke professionalisering. Ze begrijpen dat de werkvoorraad afstemming vergt en ze accepteren deadlines en targets, maar ze zijn ervan overtuigd dat ze meer uit hun afdeling kunnen halen met enkele leiderschapstactieken. Deze recherchebazen houden van ambachtelijk opsporingsonderzoek, ze nemen deel aan overleg over belangrijke zaken, ze lezen dossiers, ze telefoneren persoonlijk met officieren van justitie en ze zijn aanwezig op belangrijke momenten in het opsporingsonderzoek. Effectieve sturing vergt diepgaande kennis van het opsporingsvak, die wordt vergaard door in de loopbaan ervaring op te doen met straatwerk en met het operationele opsporingswerk. Opsporing wordt gestuurd op basis van vakkennis. Deze recherchebazen vinden dat hun werkervaring zwaarder behoort te wegen dan die van blauwe lijnbazen, van zijinstromers of van chefs die – klaarblijkelijk omwille van de nagestreefde loopbaan – korte tijd leidinggeven aan het rechercheproces (zie ook §3.6). Recherchekennis wordt door deze recherchebazen uitgedragen. Ze stellen (scherpe) vragen over dossiers, ze informeren naar de resultaten van een (alternatieve) onderzoekslijn en ze geven bijvoorbeeld het advies om bijzondere opsporingsmethoden in te zetten als ze denken dat daarmee onnodig wordt gearzeld. Deze recherchebazen stellen een deadline als hun ervaringskennis leert dat het mogelijk is om binnen enkele weken het Openbaar Ministerie een dossier aan te leveren ‘dat recht overeind blijft bij de rechter’.

Het geëtaleerde vakmanschap vormt de basis voor verbeteringen, bijvoorbeeld bij de voorbereiding van verhoren, bij scenariovorming over zaken met meerdere opsporingslijnen of bij samenwerking met RIEC, gemeenten of belastingdienst. Ambachtelijk tactisch vakmanschap is ook de basis om samen te werken met superspecialisten in het korps, bijvoorbeeld op forensisch gebied of op het terrein van datacommunicatie. Deze bazen verzetten zich tegen het idee dat de opsporing kampt met een crisis en dat daarom grote veranderingen nodig zijn. Ze vinden dat het hun taak is om op de afdeling te zorgen dat de basis op orde is en dat rechercheurs zich gewaardeerd weten. Vervolgens grijpen ze moderne ontwikkelingen, landelijke projecten en het opleidingsaanbod aan om het professionalisme te ontwikkelen. Ze laten medewerkers cursussen en opleidingen volgen en ze kruipen ook zelf weer in de schoolbanken van de Politieacademie.

‘Je verdiept jezelf in de materie. Waarbij mij opviel dat ik de opleiding financiële recherche van erg hoog niveau vond, misschien omdat ik het moeilijk vond, maar daarom vind je het ook direct een hoger niveau.

Maar over het algemeen sluit de Politieacademie niet aan bij een stuk praktijk. Maar als je zelf heel erg geïnteresseerd bent, dan is het een ondersteuning voor jouw ontwikkeling. Want je wordt toch met een stukje kennis en wetgeving geconfronteerd. Ze proberen daar casussen in te bouwen en proberen je uiteindelijk te examineren. [...] Ik ben nu gaan examineren op de recherschool. Ik doe de algemene rechercheopleiding, de verdieping dossiervorming. En dat vind ik heel erg leuk om te doen, omdat ik daarbij heel soms de neiging heb om van de casus af te wijken om de mensen los te krijgen tijdens zo'n examen, van wat is nou eigenlijk kennis en laat nou eens zien wat je weet.'

'Je hebt zeg maar de leidinggevende kant of de specialistische kant. Vanuit die verbetering opsporing zijn ze rollen gaan uitdelen, bijvoorbeeld professioneel verhoorder, tactisch coördinator en dossiervormer. Vanuit rollen worden daar mensen voor opgeleid en dat is een goede zaak, want daarmee verbeter je de kwaliteit in opsporing. Dat is puur de uitvoering. Als je gaat kijken naar leidinggeven, leiderschap, dan heb je OLL en TLL, aan beide zijden nu ook de R-kant, dus de recherchekant. Nou ik heb zelf ervaring, ik heb TLL-A gedaan, de algemene TLL, en toen ik daarmee klaar was ging ik naar opsporing toe, dus ik ben nu TLL-R aan het afronden. En ik heb daar, zeker bij de eerste opleiding, heel goede gevoelens aan overgehouden. Dat heeft mij heel veel gebracht, laat ik het zo zeggen. Datzelfde geldt voor die OLL. Mijn ploegchefs volgen de OLL en eentje daarvan de OLL-R. En je ziet op het moment dat ze dat doen, dat ze veel breder in het denken worden, want met name dat leiderschap is zo ontzettend belangrijk om daarin te groeien.'

Opsporingsmanagers

Een categorie recherchebazen denkt dat persoonlijk leiderschap tekortschiet bij professionalisering, omdat opsporing complex is geworden: vanwege inhoudelijke ontwikkelingen (bijvoorbeeld forensisch) en vanwege onnodig ingewikkelde interne structuren. Sterker, ze vrezen dat veel bazen die kiezen voor de persoonlijke benadering te veel een verlengstuk worden van de operatie. Deze bazen zijn kritischer over de rechercheurs van de oude stempel en over hun impact op de werkvloer. Ze vinden dat recherchechefs zich te vaak gedragen als voorman, omdat de opsporing is versnipperd: te veel afdelingen en te veel

bazen met het blikveld gericht op het eigen professionele domein. Dat schiet tekort, ook als op dat domein vakwerk van het hoogste niveau zou worden geleverd. De recherche heeft volgens deze respondenten behoefte aan opsporingsmanagers. Het plannen en controleren van opsporingswerkzaamheden is simpelweg een kernactiviteit van recherchebazen, zo wordt geredeneerd.

Op lokaal niveau is het noodzakelijk zicht te houden op het aantal aangiften, op het screeningproces, op de verdeling van het opsporingswerk (over de wijk-politie, in het leven geroepen teams of districtsrecherche) en op de voortgang van zaken met opsporingsindicaties. Het bekende INK-model leent zich weliswaar niet voor het managen van het opsporingsproces, maar deze bazen hechten wel waarde aan 'kwaliteitsdenken'. Ze vragen aandacht voor de kwaliteit van aangiften en van processen-verbaal. Ze zijn beducht voor bedrijfseconomische kosten indien onvolkomenheden in aangiften of processen-verbaal dienen te worden gerepareerd.

Op het niveau van district en regio speelt voortdurend de vraag hoeveel capaciteit nodig is bij grootschalige onderzoeken (TGO-zaken) naar ernstige delicten en welke capaciteit ingezet wordt voor ander opsporingsonderzoek naar (middel)zware criminaliteit. Opsporingsmanagers vinden dat gewerkt moet worden met interne deadlines die realistisch zijn, maar die uitvoerders aansporen om doelmatig te werken. Ze vinden dat scherp gelet moet worden op de personele inzet. De uitvoerders en voormannen moeten opgewassen zijn tegen de taak. De capaciteit die ingezet wordt, behoort te passen bij de opdracht en bij de fase waarin het onderzoek zich bevindt. Deze recherchebazen introduceren een soort variant op de planning- en controlcyclus. Ze schetsen een opsporingscyclus die altijd begint met criminele informatie en een analyse van het delict en de (mogelijke) daders of dadergroepen. Op basis van die analyse wordt de vereiste personele kwaliteit en kwantiteit toebedeeld aan een opsporingsonderzoek, er worden zo nodig externe partners bij het onderzoek betrokken en er worden deadlines geformuleerd. Er wordt vooraf nagedacht over de gewenste output en outcomes. De output kan uiteraard bestaan uit aanhoudingen, maar ook uit alternatieve afdoeningen. Een belangrijke opbrengst van elk opsporingsonderzoek behoort te bestaan uit nieuwe criminele informatie. Die wordt vastgelegd in datasystemen en kan bij toekomstig onderzoek benut worden. Er dient vooraf en achteraf te worden beredeneerd wat de outcomes zijn. Wat zijn de externe effecten van het onderzoek en de daarop gebaseerde interventies? Rechtvaardigen deze effecten de personele inzet? Door dit soort managementtechnieken consistent toe te passen, kan winst geboekt worden.

‘Ja, maar ik vind dat je als politie sowieso maatschappelijk in moet steken, dus je moet je Umwelt, zeg maar, goed in kaart hebben. Dat betekent dat je veel meer informatiegestuurd rechercheert. We verzamelen nu ook veel informatie, maar niet de goede. Als ik denk aan tapgesprekken, dat is natuurlijk allemaal ontzettend veel. Maar dat kan allemaal veel beter en dat kan ook veel gevoeliger naar wat er in de omgeving gebeurt. Dus informatiegestuurd recherchewerk is in mijn beleving echt waar we naartoe moeten. En daar bedoel ik dus ook mee het verkennen van de digitale wereld. Dus ook dat je kijkt naar cybercrime, wat daar gebeurt. Maar niet alleen criminaliteit op internetgebied, maar ook informatie op het internet verzamelen. Nou, daar staan wij, vind ik, nog echt in de kinderschoenen. Dat doen we niet goed. We zijn nog veel te klassiek tactisch, veel te veel gericht op de focus van hoe we dat altijd hebben gedaan. [...] Waar gaat het om, je moet van tevoren bedenken wat je wilt bereiken en dat veel meer vasthouden. En dat is eigenlijk de oude cultuur nog. We weten wel waar we ongeveer naartoe willen, maar we pakken links en rechts nog wat mee in het opsporingsonderzoek. Terwijl we nu veel meer gaan focussen, duidelijker afspraken maken, veel meer gericht. En wat je gaandeweg in het traject oppakt aan informatie, dat zetten wij weg als restinformatie. Dat wordt wel in een systeem verwerkt. En dat leidt weer bij een vervolgonderzoek tot een nieuw startdocument. Dat onderzoek is ook weer goed voorbereid, waardoor je veel effectiever kunt functioneren. Dus die lijn zijn we nu echt aan het maken, dus veel meer consciëntieus zijn als het gaat om je onderzoek. In die zin is het een bedrijfseconomische benadering en dat is gewoon belangrijk.’

Standaarden en beleidsvrijheid

Professionalisering vergt een balans tussen bureaucratische standaarden en vrije professionele ruimte. Het maakt niet veel verschil of een recherchebaas een manager is of een persoonsgerichte leider: hij of zij krijgt te maken met de spanning tussen standaardisatie en beleidsvrijheid. Tijdens het veldwerk verwijzen meerdere recherchebazen naar een discussie in Blauw (29 mei 2010) tussen rechtspsycholoog Van Koppen en Van Bochove, de programmamanager van het *Programma versterking opsporing*. We citeren uit het artikel ‘Regels verhinderen dat mensen nadenken’ op basis van het interview met Van Koppen.

‘In algemene zin lijden we aan de ziekte dat als mensen slecht werk afleveren, we gaan reorganiseren en nieuwe regels bedenken. Ik denk dat er maar één regel is waar rechercheurs en officieren van justitie zich aan te houden hebben en dat is dat ze hun werk goed doen. [...] Tegensprekers moeten helemaal niet bestaan. Tegenspreken hoort thuis in de recherche. Het moet niet meer dan normaal zijn dat in een onderzoek een rechercheur tegen zijn meerdere zegt: “Jan, volgens mij gaan we de verkeerde kant op.” En dat de chef dan niet zegt: “niet zeuren, doorwerken”, maar dat hij zegt: “als je daar goede argumenten voor hebt, neem dan twee dagen de tijd om het goed op papier te zetten.”’ (Van Koppen in Schaafsma, 2010c)

Van Bochove reageert.

‘Deze georganiseerde vorm van tegenspraak is een vangnet om niet te pletter te slaan, een controleprocedure. Niemand zal echter beweren dat een goed vangnet betere salto’s oplevert. Het vangnet is er om fouten op te vangen. Het is een middel, geen doel op zich. Ik neem het critici kwalijk wanneer ze dit niet doorgronden [...]. We moeten politiemensen blijven uitleggen dat de regels die het vangnet vormen, een middel zijn om de cultuur te veranderen. [...] Tegenspraak moet een intrinsiek onderdeel worden van de opsporingscultuur binnen een onderzoeksteam. [...] Dan heet het geen tegenspraak meer, maar is het gewoon reflectie geworden.’

Onze respondenten kunnen moeilijk kiezen tussen beide posities. De tegenspreker bij TGO-onderzoeken wordt bijvoorbeeld gezien als een wat starre standaard, maar wordt aangegrepen om eventuele slechte researchgewoontes ter discussie te stellen. Dit geldt overigens ook voor de districtsrecherche, zo benadrukken respondenten. Waarom alleen onderzoek naar de meest verdachte persoon? Is er misschien ook ontlastend bewijsmateriaal of zijn er wellicht gewone verklaringen voor verdachte omstandigheden of gedragingen?

Verplicht onderwijs om rechercheurs certificaten te laten halen is hinderlijk omdat het erg veel tijd kost. Toch wordt het (verplichte) onderwijsaanbod tegelijkertijd benut om de kwaliteit van rechercheurs te verbeteren en om samen met hen te kiezen of ze zich op een bepaald terrein specialiseren.

Recherchebazen benadrukken dat ze ruimte nodig hebben om ambachtelijk rechercheren te verankeren in de teams waar ze leiding aan geven. Een recherche-

baas legt uit hoe waardevol het in een onderzoek kan zijn dat intern ruimte wordt geboden aan gemotiveerde rechercheurs.

‘We starten in de hectische fase al met een sessie waarin we hypothesen en scenario’s bedenken. Dat doen we een week of twee later nog een keer, en dat doen we een maand of anderhalve maand later nog een keer. Daarnaast doen wij brainstormsessies. Dan roepen we het hele team bij elkaar. Jongens, ga maar zitten, en dan presenteren we als leiding de stand van zaken. Roep maar eens wat, maar dan ook echt letterlijk alles en met de benen op tafel. Roep maar wat. En dat wordt dan ook echt opgeschreven. Al is het een stom idee, het wordt opgeschreven. Alles wordt nagelopen. Wat is je gedachte, alles is goed. Ik heb weleens een zaak gehad van een serieverkrachter. We beleggen zo’n sessie, want we kwamen er echt niet uit. Onmogelijk, we zaten compleet vast. En dan zegt iemand in zo’n sessie: “zeg, die verkrachtingen werden altijd door een motorrijder gepleegd. Die komt aanrijden, zet z’n motor neer, kantelt z’n zijstandaard en zet z’n motor op de standaard. Stapt af, loopt naar het meisje en dan vindt die verkrachting plaats.” Hij zegt: “het is misschien gek, maar is het nou zo dat de afstand tussen het voorwiel, het achterwiel en de zijstandaard, dat is een driehoek, is dat nou uniek voor een motor?” Daar had niemand bij stilgestaan. Dus zijn we eens gaan checken. We hadden het forensisch onderzoek zodanig gedaan dat we die informatie hadden. Met die informatie zijn we naar verschillende motordealers gegaan. Die zeiden dat het inderdaad uniek was. En toen hebben we uitgevonden dat die combinatie die wij op de plaats delict hadden aangetroffen, paste bij een bepaald type motor. Van dat type motor hadden we er maar zes in de regio. Twee eigenaren hadden eerder een zedendelict gepleegd. Bij één hebben we de helm aangetroffen die leek op de helm van de verdachte. Aanhouding en een ronde zaak.’

Er wordt gewaarschuwd voor bureaucratisering van de opsporing en voor onderwaardering van door de praktijk gevormde rechercheurs. Recherchechefs hebben niet zozeer behoefte aan gecertificeerde medewerkers of strategische analisten, maar vooral aan meer gelouterde uitvoerders (in schaal 7) met *common sense*.

‘Er is binnen de politie in de afgelopen jaren een kanteling geweest van opsporing naar IGP, informatiegestuurde politie. Wat je ziet, is dat inmid-

dels tientallen mensen in die informatiepoot zitten. Waar daar vroeger een beperkt aantal mensen zaten, zie je dat het echt uit de hand loopt. Terwijl het werk voor een groot deel gewoon aan de basis moet gebeuren en daar is niks bij gekomen. Ik ben vier jaar geleden, samen met collega's van de recherche, een discussie met de korpsleiding gestart over dat wij "meer handen aan het bed nodig hebben op de werkvloer". We hoeven geen dure rechercheurs, we willen gewoon rechercheurs uit schaal 7, gewone harde werkers die aan weten te pakken. We hoeven niet allemaal coördinator te zijn, we hoeven niet allemaal chef te zijn, we moeten gewoon een massa hebben om het werk te kunnen doen. Dus drie, vier jaar geleden hebben we die discussie opgestart. Die discussie is nu afgerond, nou moet jij raden hoeveel mensen ik er in de basis bij gekregen heb. [...] Nul. Nul komma nul. Het enige wat er gebeurde, is het volgende. Tot voor kort was het zo dat de rechercheurs op het niveau van schaal 7 bij mij ook nog in het blauw mee moesten lopen. Die moesten eens in de zoveel tijd een keer noodhulp doen. Dat is er nu af, dus ik heb iets meer rust op de afdeling, omdat die mensen niet steeds weg zijn. Dat is het enige wat er veranderd is in vier jaar tijd. Niks erbij, terwijl de IGP-poot opgeplust is. Wat bij de IGP vandaan moet komen, de projectvoorstellen, zou dus alleen maar moeten toenemen. Daar zie je niet veel van.'

3.3 Het interne barrièremodel

Persoonlijk leiderschap of managementtechnieken worden door onze respondenten ingezet bij de professionalisering van de opsporing. Ze boeken hiermee naar eigen zeggen vooruitgang, maar ze stuiten ook op interne structuren die een dam opwerpen. In essentie bestaat het probleem eruit dat de regiokorpsen niet zijn ingericht om de opsporingstaak uit te oefenen, maar om zo goed mogelijk gestalte te geven aan gebiedsgebonden politie. Dit levert decentrale structuren en werkwijzen op die op gespannen voet staan met basisbeginselen van opsporing: een centrale informatiehuishouding, informatie-uitwisseling over bovenlokaal opererende criminelen en flexibele organisatievormen om te kunnen reageren op het beweeglijke en dynamische karakter van georganiseerde misdaad.

De Nederlandse politie tracht barrières op te werpen voor criminelen (zie hoofdstuk 2). Respondenten benadrukken dat criminele groeperingen flexibele

ler opereren dan de opsporingsbureaucratie waarbinnen zij werken. Crimine-
len spreiden hun bedrijfsrisico's door actief te zijn in verschillende criminele
sectoren (functionele spreiding) en in verschillende steden of door het hele
land heen (geografische spreiding). Dit flexibele karakter maakt het lastig om
doeltreffende barrières op te bouwen.

Respondenten signaleren een trend die overeenstemt met de 'wet van de
afnemende beleidseffectiviteit'. Als de overheid maatregelen treft die voor bur-
gers onwelgevallig zijn, leidt dit tot gedragsreacties van burgers die zijn gericht
op het verzachten of wegnemen van de schade die ze ondervinden (In 't Veld,
1989). Hieraan liggen twee assumpties ten grondslag: burgers zijn gemotiveerd
om de maatregelen te omzeilen en ze zijn daartoe in staat. Indien het niet gaat
om burgers, maar om in groepsverband opererende criminelen, nemen de
motivatie en mogelijkheden om te reageren op interventies van politie, justitie
of bestuur toe met de organisatiegraad. Op de drugsmarkt zou de politie bij-
voorbeeld vooral de slecht en zichtbaar opererende criminele organisaties of de
criminele loopjongens vervolgen (vgl. Van Reenen e.a., 1996). De lage pakkans
van minder zichtbaar opererende criminele groeperingen wordt niet louter
toegeschreven aan crimineel vernuft, maar ook aan de vele interne barrières
waarmee recherchebazen tegen wil en dank worden geconfronteerd: 'De mis-
daad is flexibel georganiseerd, nu de politie nog' Het gaat om de volgende
interne barrières:

- een gebrekkige informatiepositie over georganiseerde criminaliteit, mede
vanwege het sterk 'aanbodgerichte' karakter van het researchewerk;
- een gebrekkige informatiepositie over lokale daders en dadergroepen,
mede vanwege de sterke focus van de overheid op aangiftecriminaliteit;
- het regionale opsporingstraject kent te veel afhankelijkheden tussen afdelin-
gen en werkprocessen. Dit resulteert in 'opsporingsdrukte'. Er bestaan
breuklijnen tussen blauw en opsporing;
- bovenlokale breuklijnen: ingewikkelde opsporing.

Informatie over georganiseerde misdaad

Het researchewerk heeft een sterk aanbodgericht karakter. Dat veroorzaakt
blinde vlekken in de criminele informatiehuishouding van politie en justitie.
De opsporingscapaciteit van de Nederlandse korpsen wordt in hoge mate
gericht op geweld, overvallen, TGO-waardige zaken en delictsvormen waar jus-
titie aan 'trekt', zoals milieucriminaliteit en mensenhandel. Dit valt op zich te

begrijpen. Het gevolg is wel dat er een fors capaciteitsprobleem is bij vormen van opsporing die niet zijn gebaseerd op een melding of aangifte. De schaarste aan dit soort onderzoek resulteert in informatietekorten.

Het verhaal van respondenten resulteert in een criminaliteitsparadox. De geringe aandacht voor aangifteloze delicten bestendigt de informatietekorten. Dit werkt als volgt. Er worden al jarenlang nauwelijks opsporingsonderzoeken gestart naar criminele groeperingen of samenwerkingsverbanden zonder concreet gronddelict dat ter kennis is gebracht van de politie. Het is een geaccepteerd ‘gegeven’ dat in Nederland vier van de vijf in beeld gebrachte criminele samenwerkingsverbanden niet in onderzoek worden genomen. En dan is er nog een *dark number* van criminele samenwerkingsverbanden, die niet in beeld zijn bij politie of justitie. Dit betekent dat er weinig opsporingsonderzoeken worden uitgevoerd naar criminele groeperingen die geen directe slachtoffers maken, ook niet als de politie beschikt over concrete criminele informatie. Het lijkt er volgens recherchebazen op dat de criminele informatie afneemt, en niet de georganiseerde misdaad.

‘Je kunt een drugsscene beheersen. En daar zijn we echt heel druk mee geweest. En als er iemand met het hoofd boven het maaiveld uitstak, nou dan ging het kopje er onmiddellijk af, want die haalden we binnen. Als we dealers hadden vanuit het westen die bij ons de markt trachtten te veroveren, die haalden we ontzettend snel binnen. En het was eigenlijk zo dat die informatiepositie die we toen hadden niet CIE-matig was, maar gewoon allerlei gebruikers die ons wat vertelden, en dat zetten we ook op papier. Nou, als wij rondreden en we zagen een auto en we dachten: “dit zijn dealers”, dan zeiden we: “over zes weken brengen we ze voor bij justitie.” En dat is ons regelmatig gelukt, die vrijheid hadden we ook, nou dat was geweldig. [...] Wij hadden zeer leerzame procedures omdat je met taps werkte, je werkte met observatie, werk onder dekmantel kon erbij komen. Alles wat je maar wilde, dus alle BOB-bevoegdheden kon je gebruiken. En wat heel mooi was in die tijd... want dat is altijd wel grappig want men spreekt altijd wel over rangen en standen bij de politie... wij waren daar gewoon als hoofdagent aan het werk. Als ik terugkijk op mijn carrière was het misschien wel een van de mooiste momenten in mijn hele politiecarrière, omdat je zelf verantwoordelijk was, je eigen winkel had, en je ook volledige vrijheid had in het bestrijden van de drugscriminaliteit. Was hard werken, maar gaf een geweldig gevoel. [...] En dat hebben we ook gezien. Kijk, als wij 50 gram cocaïne binnenhaal-

den, of heroïne, vonden we dat heel veel. En ik ben laatst eens, was ik in [centrumgemeente, red.] en daar haalden ze binnen zes weken onderzoek twee kilo binnen. En ik zag dat een beetje. Ik vraag: “zijn jullie blij?” Ja, ze waren heel blij. Ik zeg: “volgens mij moet je niet blij zijn, want het is een drama. Als je in zes weken onderzoek dit resultaat hebt, betekent dat dat je eronder zit. Je beheerst het niet meer en dat zie je nu.” [...] Nou, wij spraken altijd over grammen en dat is niet omdat we het nu beter doen. Dat is omdat we het zicht kwijt zijn. En dat moet je weer terug gaan winnen, anders raak je volledig achterop.’

‘Nou kijk, vroeger deden we het allemaal een beetje zelf, alleen werd er minder veredeld. De veredeling is nu groter. Alleen denk ik, je moet sneller veredelen, maar je moet ook sneller handelen. Want je kunt wel informatiegestuurd willen werken, alleen moet het niet lang in de koelkast liggen, want dan komt het niet goed. Dus je moet mensen hebben die er wat mee doen, anders veroudert de informatie weer. En dan vis je weer achter het net, zeg maar, en dat moet niet. Dus je moet zorgen dat je die informatiestroom blijft volgen.’

‘Van fietsendiefstal tot en met hennepplantages tot en met prostitutie met minderjarigen. Het is er allemaal. Ik ben er voorzichtig mee, maar het is een mening dat de politie in haar informatiepositie ontzettend achteruitgaat. Dat is een gevolg van het centraliseren. Dat heeft de politie zelf veroorzaakt. Dus het sluiten van politiebureaus en niet meer hebben van directe contacten. Het wel positioneren van wijkagenten, maar veel te ver weg van opsporing. Ik denk dat de politie daarmee een weg is ingeslagen waarvan we de gevolgen nu proeven, terwijl men naar buiten toe het beeld maar wil geven dat we informatiegericht opsporen.’

Er is een sterke focus op concrete delicten. Dit komt tot uitdrukking in informatieverwerping door uitvoerend rechercheurs: ‘De stekker gaat er gewoon even uit.’ Indien bij een TGO-onderzoek naar een moord over de tap bijvoorbeeld informatie binnenkomt over drugshandel of prostitutie, dan blijft het onderzoek gericht op de moord. Zo wordt een tijdrovend en uitdijend ‘zwaan-kleef-aan-onderzoek’ weliswaar voorkomen, maar er is een keerzijde. Moordonderzoeken spelen drugshandelaren en andere georganiseerde criminelen die aangifteloze delicten plegen in de kaart. Dit soort grootschalige onderzoeken voorkomt dat recherchecapaciteit wordt ingezet tegen criminele infrastructu-

ren die zich specialiseren in delicten die niet snel uitmonden in meldingen of aangiften. Dat houdt de informatielacune over minder zichtbare misdaadvormen in stand.

‘Je ziet het altijd weer terugkomen. Drugsbestrijding zie je altijd weer terugkomen en als je het laat groeien, krijg je op een gegeven moment in een bepaalde wijk dat mensen de macht gaan overnemen, want het gaat natuurlijk om veel geld. Dus dan gaan ze op een gegeven moment op elkaar schieten of er gebeuren andere dingen. En als ze gaan schieten en er valt een dode, dan krijg ik weer een TGO. Dan moet je daar heel veel capaciteit op zetten. Dan zeg ik, als je nou twee man in zo’n gebied op de drugscene zet die constant even wat organiseren, en een paar mensen van blauw erbij, dan heb je meer informatie en minder drugscriminaliteit.’

De Criminele Inlichtingen Eenheid (CIE) is gericht op klassieke misdaadvormen en op traditionele opsporingsonderzoeken. Ze runnen informanten in de louché wereld van bijvoorbeeld drugscriminelen, terwijl recherchebazen op basis van geformuleerde prioriteiten behoefte hebben aan andere informatiebronnen. Bijvoorbeeld over spelers in de criminele bovenwereld: de onroerendgoedwereld, makelaarskantoren, notarissen, advocaten en ‘platte’ overheidsfunctionarissen. Het vergt een meerjarige focus en een gewijzigde werkwijze van de CIE om informanten te rekruteren en te runnen die waardevolle criminele informatie kunnen leveren over dit soort organisaties en personen. Toch benadrukken respondenten dat dit nodig is.

‘De ontwikkeling die binnen de CIE moet plaatsvinden, is dat ze moeten zeggen: wat is nou eigenlijk voor de komende vijf tot tien jaar de focus? Waar gaan wij ons op richten? En daar moet je informatiebronnen op organiseren. En natuurlijk zal je voor een deel altijd de drugswereld blijven houden, die moet je ook altijd blijven runnen. [...] Maar als ik een onderzoek ga draaien op het gebied van een taxibedrijf, ik noem maar wat, dan heb ik aan de CIE dus helemaal niets. Wat gaan zij dan doen? Ik wil juist kortstondige onderzoeken doen, snel en slagvaardig zijn. En dan loop je bij de CIE binnen en dan zeg je: “jongens, dit en dit wil ik gaan doen.” En dan zeggen zij: “nou ja, voordat wij een informant in die wereld hebben, zijn we een half jaar verder.” “Ja, maar dan is mijn onderzoek al afgelopen, dus daar heb ik niets aan.” [...] Ik vind: de CIE is nu een beetje een cowboyclub. Een beetje te veel op basis van oude

informatie. Het is vaak informatie die we al lang wisten. Die krijgen we weer terug van de CIE. We denken dan: ja, dat wisten we toch allemaal al? Ja, maar nu heb je het op papier. Dat hadden we al op papier. Dus het sluit vaak niet aan. Als ik heel eerlijk ben, als ik kijk naar de afgelopen zes jaar, los van een vuurwapen of een hennepkwekerij of zo, heb ik eigenlijk van de CIE nog nooit informatie gekregen die mij echt op het spoor heeft gezet om een zaak op te lossen.'

'Ik zie de prioriteiten en noem het maar het puntje aan de horizon. Vervolgens moeten mensen binnen de politieorganisatie zich afvragen: "wat is nou mijn taak daarin?" Ik ben met de CIE ondersteunend in dat proces. Dan kan ik mijn eigen gang wel gaan en overal informatie aanbieden. Maar jongens, wat zijn we aan het doen dan? Leuk, daar nog een vuurwapen, daar nog een hennepplantage, daar nog een junk die nog iets met opium of met heroïne doet. Wat doet het ertoe? Wanneer gaan we nou eens proberen over prioriteiten informatie aan te leveren. [...] Ik wil graag een CSV aanleveren van een organisatie die zich bezighoudt met overvallen. Dat heeft prioriteit. Waarvan de regio zegt: hé, daar kunnen we een stuk van onze cijfers door laten dalen. Hier pakken wij een organisatie aan die daadwerkelijk overvallen pleegt in deze regio. Pats.'

Informatie over lokale daders en dadergroepen

Bestuur en politie zijn in hoge mate gericht op aangiftecriminaliteit. Dit gaat ten koste van de opsporing van georganiseerd opererende criminelen. Dit creëert criminele gelegenheidsstructuren voor dit soort criminelen. Tegelijkertijd draagt de matig of slecht in beeld gebrachte georganiseerde criminaliteit wel degelijk bij aan vormen van aangiftecriminaliteit (zie Beke e.a., 2011). Leden van criminele jeugdgroepen groeien, als twintiger en dertiger, door richting zware en georganiseerde criminaliteit. Jongeren zien hen als rolmodel. Verschillende criminele groeperingen plegen op systematische wijze vermogensdelicten: woninginbraken, winkeldiefstallen, overvallen of bedrijfsinbraken. Het betreft families onder de kampers, Roma, bendes uit Oost-Europa en een categorie doorgesloede jeugdgroepen. Lokale helers zijn aanjagers van vermogensdelicten, omdat ze zorgen dat munt geslagen kan worden uit buitgemaakte goederen.

De districtsrecherche of de regionale recherche start in een beperkt aantal

gevallen een onderzoek naar dit soort criminelen. De wijkpolitie zou moeten bijdragen aan de opsporing en aan het verzamelen van criminele informatie over lokale daders en dadergroepen. De basispolitie is echter sterk gericht op de stroom zaken die via meldingen of aangiften op hen afkomt en op het werk dat ze verricht in de sfeer van openbare orde, toezicht en hulpverlening. Het actuele werkaanbod en de focus op zichtbare problemen hinderen de informatieverzameling over lokale daders en dadergroepen.

‘En als ik even terugkijk naar toen ik begon bij de politie, de Rijkspolitie. Wij gingen de straat op en wij kregen geen opdrachten mee. We werden gemaakt tot heel zelfstandige politiemensen. Wij snaptten ook heel snel hoe het was in ons gebied en wij voelden ons verantwoordelijk voor ons gebied. Waar wij werkten, dat was van ons. Daar waren wij verantwoordelijk voor. En dat zie je niet meer. [...] We zijn echt een politie geworden met politiemensen die zich niet verantwoordelijk voelen voor hun gebied. Ze voelen zich waarschijnlijk wel verantwoordelijk voor hun werk. Dat zijn voor mij wezenlijk andere zaken, hoor. Wij geven mensen dus niet meer de gelegenheid om zich in te vreten waar ze werken. Misschien willen ze dat nog wel. Dienders worden niet meer opgevoed zoals wij opgevoed werden, van joh, zorg dat je diepte hebt. Ik weet nog toen ik bij de politie begon, kreeg ik een mentor en die ging met mij rond. Dit is dit, dit is dit, die meneer die daar loopt, is die. Hij vertelde mij alles wat hij te weten was gekomen in die tien, twintig jaar. Dat gaf hij aan mij over. Dat gebeurt toch niet meer. Nieuwe dienders kennen waarschijnlijk uitstekend de procedures, en weet ik veel wat allemaal is opgeschreven waar we ons aan moeten houden. En misschien zijn ze in sommige dingen sociaal gezien wel beter opgevoed dan wij. De sociale vaardigheden zijn misschien beter. Maar ze weten niet meer hoe ze nou zo’n gebied in moeten gaan en hoe ze daar die contacten moeten gaan maken en vasthouden. Maar daar is ook geen belang meer in. De organisatie vindt dat kennelijk niet belangrijk. Daar zit voor mij 80% van het probleem, hoor. En dan zijn er nog 20% andere dingen, die ik niet eens zo kan benoemen. We verliezen informatie door de manier van opslaan en we investeren er ook niet in dat dienders op straat die informatie halen.’

De aanpak van veelplegers is in het afgelopen decennium wel succesvol gebleken. Politie en justitie stelden shortlists op van de meest actieve lokale daders. Het betrof, zeker in eerste instantie, voor het overgrote deel personen uit twee

klassieke dadercategorieën: drugsdelinquenten (notoire daders die onder meer delicten plegen om te voorzien in drugsgebruik) en jeugddelinquenten (daders die als tiener zijn begonnen met vermogensdelicten en daarin zijn ‘blijven hangen’). Het toonde in zekere zin aan dat repressie wel degelijk maatschappelijk kan lonen: door onverbeterlijke criminelen een gevangenisstraf op te leggen of op een andere manier (dwingend) ‘van straat te halen’, en hen na terugkeer in de maatschappij scherp in de gaten te houden, nam de aangiftecriminaliteit af. In de praktijk was er meer nodig dan opsluiting en een blijvende pakkans. Er werd samengewerkt met zorginstellingen om deze personen een kans te bieden. Onze respondenten tonen zich tevreden over de resultaten. Sommigen grijpen de aanpak van veelplegers aan om te benadrukken hoezeer repressie en preventie van elkaar afhankelijk zijn.

‘Wij hebben hier niet zo heel veel veelplegers. Ze zeiden echt van: “Joh, dat jullie me een jaar opsluiten, wil ik nog wel snappen. Maar dat we echt aan een woning en tijdsbesteding zouden worden geholpen, hadden we nooit gedacht.” Niet iedereen pakte de kans. Sommigen wel. En het is gewoon onze taak om die anderen maar weer eens aan te houden.’

De klassieke veelplegers maken echter van lieverlee plaats voor een nieuwe categorie veelplegers. Onze respondenten zien dat een deel van de criminele jeugdgroepen professionaliseert. Een ander deel haakt af, kiest voor een regulier leven en beschikt ook niet over de middelen (infrastructuur, contacten, intellect, lef, volharding) om daadwerkelijk crimineel carrière te maken. Een categorie tieners en twintigers pleegt stelselmatig delicten, al heeft dit een grillig karakter: in wisselende groepssamenstelling, soms solo, meerdere delictsoorten en de ene keer doordacht, de andere keer sterk impulsief. De drempel om geweldadige vermogensdelicten te plegen – zoals straatroof, overvallen, carjacking, woninginbraak of zelfs woningovervallen – neemt af. Respondenten denken dat het plegen van dit soort delicten een product is van jeugdgroepen met bendeachtige kenmerken, maar ook van een onrealistische hang naar materialisme van achterstandsjongeren. Ze vrezen dat deze categorie daders nog niet in beeld is bij de politie en evenmin bij partners, zoals jeugdzorg.

Interne afhankelijkheden: opsporingsdrukte

Recherchebazen krijgen te maken met een forse afstemmings- en coördinatie-last vanwege het versnipperde karakter van de regionale opsporing (zie Liedenbaum & Kruijsen, 2008). De ‘opsporingsdrukte’ is zo groot dat ze op gespannen voet staat met hun wens om in direct persoonlijk contact met rechercheurs de opsporing aan te sturen en te professionaliseren. Recherchebazen zijn sterk afhankelijk van interne afdelingen en werkprocessen. Het interne opsporings-traject kent tal van hindernissen die overwonnen moeten worden.

Het overgrote deel van de aangiften komt binnen bij de afdeling intake en service. De aangever doet zijn of haar verhaal aan goedkope krachten. Het is niet zo vreemd dat het deze afdelingen ontbreekt aan voldoende deskundig personeel om goede aangiften op te nemen (Landman e.a., 2007). Het vergt kennis van het strafrecht en van geijkte delictpatronen om goed door te vragen bij een aangifte, onder meer om opsporingsindicaties te achterhalen. Het vergt schriftelijke vaardigheden om het verhaal van een aangever voldragen op papier te zetten. Recherchebazen klagen over gebrekkige aangiften en over opsporingsindicaties die over het hoofd worden gezien. Om dit kwaliteitsverlies aan te pakken zijn ze genoodzaakt aan te sturen op betere aangiften.

‘Als we gewoon goede aangiften op zouden nemen en nette processen-verbaal gingen maken. Veel agenten kunnen dat, maar wij organiseren het zo dat we het eerste contact overlaten aan burgerpersoneel.’

‘Ik heb hier gewoon eens, na een hele discussie over kwaliteit, de laatste twintig aangiften tegen het licht gehouden en doorgesproken. Leerzaam, maar je schrikt toch van sommige aangiften. [...] Je voelt dat er meer speelde of soms wordt het meest voor de hand liggende vergeten.’

Het vergt inspanningen om lopende een onderzoek gegevens te achterhalen die in de aangifte vermeld hadden kunnen worden. Na de aangifte dienen recherchebazen (met anderen) de screening te organiseren en prioriteiten te stellen bij zaken met opsporingsindicaties. Zaken die in onderzoek worden genomen, dienen te worden toegewezen. Die toewijzing creëert interne afhankelijkheden, intern overleg en de noodzaak om de voortgang te monitoren. Een deel van de zaken wordt in handen gegeven van de districtsrecherche, een ander deel wordt uitgezet bij de wijkpolitie en er belandt een categorie zaken ‘op de plank’. Bij

dergelijke plankzaken neemt de doorlooptijd toe, op het gevaar af dat er een stuwmeer van dit soort zaken ontstaat.

Het samenspel tussen wijkpolitie en recherche verloopt stroef, zo vertellen recherchebazen. De gemiddelde diender is vandaag de dag getraind op sociale vaardigheden, toezicht, integraal veiligheidsbeleid en op handhaving van de openbare orde. Agenten worden in beperkte mate geschoold in wetskennis, strafvordering en het opstellen van steekhoudende processen-verbaal. In het verleden was dit wel het geval. Agenten die de beste processen-verbaal wisten op te stellen, hadden status op de werkvloer. Vandaag de dag is het uitvoeren van een klein strafrechtelijk onderzoek en het opstellen van een proces-verbaal een activiteit als zoveel andere. Volgens onze respondenten is het politieonderwijs te veel gebaseerd op het idee dat algemeen gevormde agenten het vermogen hebben uit te zoeken hoe je een strafzaak aanpakt. Ze benadrukken dat het ambachtelijk vakwerk is, dat grote precisie vergt. Het idee dat agenten tussen hun alledaagse werkzaamheden door processen-verbaal opmaken voor reguliere maar soms lastige zaken, leidt ertoe dat dit strafrechtelijke handwerk knelt met het urgente werkaanbod van de wijkpolitie. Recherchebazen hebben ook het idee dat een proces-verbaal door wijkpolitie mensen te snel wordt gezien als een soort tussenproduct, dat nog wordt gecontroleerd en gevalideerd door de recherche. En dus niet als een strafrechtelijk dossierstuk waar ze de volle professionele verantwoordelijkheid voor dragen.

‘Wat je doet, is ze meenemen weer terug in het hele proces. Want wat ik wel zie, is dat wij ook bijvoorbeeld in onze primaire opleiding gewoon heel veel kwijtgeraakt zijn. Dus wij proberen echt mensen weer te leren om een proces-verbaal te maken. In het contact met de blauwe chefs hier hebben wij bijvoorbeeld ook weer geïnvesteerd in verhoor om aangiftes weer op peil te krijgen. En dat gaat om heel basale dingen. Dan staat de kleur van de auto er niet in, maar dan hebben ze het dus wel gevraagd. Zet het er dan even in, want anders ga ik zo meteen bellen naar die mevrouw om te vragen welke kleur die auto had. Zet het dan even in die aangifte en benoem dat, want dat scheelt ons gewoon heel veel werk in het vervolgproces. En dat bedoel ik dus ook weer: je moet mensen weer leren opsporen.’

De versnipperde organisatie van het reguliere recherchewerk zadelt recherchebazen op met de opdracht om overzicht te houden op de voorraad van strafzaken en op de procesgang. Hiervoor is overleg geboden met andere afdelingen.

Veel recherchebazen zijn niet zo gediend van dit soort managementtaken. Een deel van de respondenten is blij dat dit niet tot zijn takenpakket wordt gerekend. Voor zover dit bij chefs van de districtsrecherche wel het geval is, kampen ze met verschillende problemen.

In de eerste plaats zijn veel recherchebazen liever ‘leidend professional’ dan manager van bedrijfsprocessen.

In de tweede plaats heeft de wijkpolitie intern meer (in)formele status, want de wijkteamchef of districtschef is nu eenmaal de baas van de districtsrecherchechef. In de bestuurskundige literatuur wordt benadrukt dat noties over sturing op gespannen voet staan met horizontale relaties. Een horizontale relatie met de wijkpolitie zou voor de recherchebazen al een enorme vooruitgang zijn, maar desondanks wordt van hen verwacht dat ze sturing geven aan het opsporingsproces.

In de derde plaats kampt de districtsrecherche met het probleem dat haar werkaanbod fluctueert en dat ze daarom bijna per definitie niet in staat is een stabiele werkplanning te maken. Vooral grootschalige onderzoeken gooien wat dit betreft frequent roet in het eten. De districtsrecherche dient personeel te leveren voor een TGO-onderzoek of de districtsrecherche neemt een groot onderzoek ter hand met tal van kenmerken van een TGO-waardige zaak. Grote onderzoeken vergen persoonlijk leiderschap van recherchebazen en daarmee komen typische managementtaken, zoals het bewaken van de werkvoorraad en afstemmingsoverleg, al snel in de knel.

Bovenlokale breuklijnen: ingewikkelde opsporing

Omstreeks de millenniumwisseling constateert de zogenoemde Projectgroep Opsporing dat er wordt geworsteld met de organisatie van de opsporing van de zware of georganiseerde misdaad. Fenomeenonderzoeken vergden veel tijd en brachten te weinig op. De forse inzet van researchcapaciteit speelde zware criminalen eerder in de kaart dan dat hij hun praktijken bestreed of voorkwam. De opsporing van zware of georganiseerde criminaliteit raakte opgeknipt in regionale en bovenregionale segmenten (Fijnaut, 2001). Dat verhoudt zich slecht tot de beweeglijkheid en complexiteit van deze misdaad. Het onderschatte tegelijkertijd het belang van criminele informatie van onderaf, want ook veel vormen van zware criminaliteit wortelen ten dele in wijken, dorpen of bedrijfsterreinen. De bovenregionale opsporing was sterk gefragmenteerd: of het nu ging om IRT's, kernteams, xtc-teams of welk ander bovenregionaal team dan ook. De

totstandkoming van die teams was sterk politiek en weinig rationeel (Projectgroep Opsporing, 2001).

Regiokorpsen geven, bijna onvermijdelijk, prioriteit aan misdaadvormen die lokaal zichtbaar zijn, die burgers raken en die worden opgemerkt door wijkagenten. Het zijn misdrijven waarvoor burgemeesters aandacht vragen en waarover de kranten schrijven. De politie raakt in een spagaat door de ‘glokalisering’, de versterking van de roep om lokale veiligheid, terwijl tegelijkertijd de open grenzen, het digitale verkeer en de toegenomen transportmogelijkheden ervoor zorgen dat territoriale grenzen nauwelijks nog een rol spelen voor georganiseerde criminelen (Boin e.a., 2003). De voormalige korpschef van Amsterdam-Amstelland, Jelle Kuiper, constateerde in 2001 dat een goede organisatie van de bovenregionale opsporing broodnodig is, omdat regiokorpsen een te hoge prijs betalen als ze dit zelf ter hand nemen.

‘We hebben lang gedacht dat we het allemaal zelf wel konden opknappen. Dat was ook de reden dat wij nooit enthousiast zijn geweest over Interregionale Recherche teams. Maar we hebben gemerkt dat wij in een spagaat raken als het gaat om de keuze tussen de veiligheid in onze regio en de strijd tegen internationaal vertakte misdaad. [...] Dit type criminaliteit, met het vele geld dat erin omgaat en de corruptiedreiging die ervan uitgaat, is – afgezien van de wonderlijke wijze waarop men elkaar soms doodschiet – niet de criminaliteit die Amsterdammers schrik aanjaagt. Datzelfde geldt bijvoorbeeld voor EG-fraude en mensenhandel. Het is wel criminaliteit die de maatschappij kan ondermijnen en daarom adequaat bestreden moet worden. [...] Maar soms concurreren [...] prioriteiten heel heftig met wat wij hier in Amsterdam-Amstelland belangrijk vinden. Dat betreft dan vaak onderzoeken die ongelooflijk veel rechtecapaciteit en investeringen kosten, met doorlooptijden van soms een jaar of langer. Of verzoeken om rechtshulp vanuit het buitenland, waarvoor wij mensen moeten inzetten die wij moeilijk kunnen missen.’ (Jelle Kuiper, geciteerd in Boin e.a., 2003: 135)

Onze respondenten waarderen dat de organisatie van bovenregionale opsporing is vereenvoudigd. Er kwam landelijke recherche en bovenregionale recherche. Respondenten vertellen trots over zaken die met succes, via (pre)weegdocumenten en stuur- of weegploegen, zijn gestald bij de bovenregionale recherche of over onderzoeken waarbij de regionale recherche effectief heeft

samengewerkt met andere korpsen. Bijvoorbeeld bij opsporingsonderzoeken naar bovenregionaal opererende overvalbendes.

Toch constateren recherchebazen dat er nog altijd een forse spanning bestaat tussen de lokale oriëntatie van het gebureaucratiseerde politieapparaat en de beweeglijkheid van georganiseerde criminelen die opereren op verschillende dossiers, op verschillende locaties en in wisselende samenstelling. Recherchebazen ondervinden de lokalisering van het veiligheidsbeleid. De mobiliteit is toegenomen, massamedia hebben een enorm bereik en geven incidenten een grote reikwijdte. Toch zijn burgers, burgemeesters en veel lijnbazen bij de politie gericht op de onmiddellijke fysieke omgeving. Er is een sterke behoefte onder burgers om zich veilig te voelen in en rond hun eigen woning, bedrijf of buurt. Wat daar misgaat, heeft de allerhoogste prioriteit. Dit betekent dat de routine van de recherche in hoge mate daarop is gericht: woninginbraken, aanranding of verkrachting, geweldsmisdrijven, bedrijfsinbraken. Er wordt wel een behoefte gevoeld om de opsporing te richten op onzichtbare en beweeglijke vormen van georganiseerde misdaad, omdat die met een omweg de maatschappelijke stabiliteit ondermijnt. Maar de praktijk van alledag is dat blauwe politiebazen en burgemeesters zijn gericht op veiligheidsmonitoren en andere meetbare kengetallen. Officieren van justitie vragen om een stabiele toestroom van OM-verdachten en om goede doorlooptijden. Het is dan ook logisch dat de professionaliteit van de gemiddelde rechercheur meer op dit soort parameters en delicten is gericht dan op onzichtbare vormen van bovenregionale misdaad.

‘Wat je ziet gebeuren, is dat hoe strakker wij als politie gaan sturen op resultaten, hoe hoger de schuttingen op organisatieafdelingen worden. Ik heb echt letterlijk discussies gevoerd op districtsniveau, waarbij een teamchef zegt: “ik wil heel graag bij jou twee man leveren die in een rechercheonderzoek meedoen. Want ik heb er ook belang bij, want het gaat over een coffeeshop waar ik last van heb, dus je mag twee mannen hebben.” Prima. Maar vervolgens zegt hij tegen de districtschef: “ik ga twee man leveren voor een periode van twee maanden, hoeveel bekeuringen mag ik nu minder schrijven?” Nou, dat is natuurlijk een heel rare vraag. Maar aan de andere kant. Hij wordt er weer op afgerekend, van ja, hoeveel bekeuringen schrijf jij op jaarbasis? En als hij dan een aanspraak heeft van 5000, ik noem maar wat, en hij leent allemaal personeel uit om andere problemen op te lossen en flexibel te zijn, maar hij haalt het quantum niet, dan wordt hij er weer op aangesproken. Dus wat gaat zo’n teamchef doen? Die gaat kijken waar hij op wordt aangesproken. En dat

is dat quotum van die bekeuringen. En dan zegt hij: “helaas, het gaat niet gebeuren.” Dus hij levert geen personeel voor een rechercheonderzoek waar hij uiteindelijk baat bij heeft. Dus je ziet een kortetermijnloop. Wat erbovenuit stijgt, daar doe ik niet aan mee.’

Respondenten constateren dat veel zichtbare misdaad bovenregionaal is. Criminelen zoeken hun buit door het hele land heen. Recherchebazen zijn ervan overtuigd dat dit de kans op een arrestatie fors vermindert. Ze vrezen dat dit in de afgelopen twintig jaar zo’n (onnodige) impuls heeft gegeven aan dit soort misdaad dat de omvang ervan de politie ruimschoots overvraagt. Als een politiedistrict bijvoorbeeld te maken krijgt met een reeks bedrijfsinbraken die vermoedelijk zijn gepleegd door een dadergroep uit een andere regio, dan zijn er *incentives* om dit niet in onderzoek te nemen. De daders zoeken na verloop van tijd waarschijnlijk weer een ander werkterrein, waardoor hun delicten niet meer worden gemeten door lokale misdaadstatistieken. Indien een onderzoek door één regio of district wordt gestart, vergt dit overleg met andere politie-regio’s en is het nodig om in (landelijke) politiesystemen te zoeken naar delicten met vergelijkbare modi operandi of signalen.

3.4 Recherchebazen en basispolitie

Recherchebazen vinden het belangrijk dat er een brug wordt geslagen tussen recherche en basispolitie. Deze recherchebazen wijzen erop dat er voor de regionalisatie voldoende beleidsvrijheid en focus op opsporing – ‘op een mooie ronde zaak’ – was binnen de basispolitie. Daardoor zorgde regulier politiewerk voor een acceptabele pakkans voor lokale criminelen, zoals dealers, inbrekers en helers. In de surveillance waren agenten alert op verdachte personen en omstandigheden. Ze waren ‘goed op de hoogte van de strafrechtelijke en strafvorderlijke beginselen’. Ze aarzelden niet om de stap te zetten van intuïtieve verdenking naar staandhoudingen, ondervragingen, fouillering of aanhoudingen. Na een aanhouding volgde indien enigszins mogelijk de doorzoeking van de woning van de arrestant. Dat was destijds een bron van criminele informatie en geregeld een schot in de roos. ‘Dan lag er ergens in de hoek of zo een partij dope.’

Deze ‘kleine opsporing’ zorgde voor steeds weer nieuwe informatie over lokale daders en hun handelwijzen. Respondenten denken dat dit destijds zorgde voor een informatiepositie die in meerdere opzichten beter was dan vandaag

de dag, ondanks allerhande computersystemen en inspanningen om gestalte te geven aan informatiegestuurde opsporing. Aanhoudingen of doorzoekingen gaven op de koop toe een krachtig signaal af aan andere daders of aan personen die wellicht van het rechte pad af wilden gaan. Zo werd namelijk duidelijk gemaakt dat er een gereede pakkans was voor lokale helers of drugshandelaren.

Dit vakmanschap is aangetast, eerst doordat gebiedsgebonden politie ('community policing') de nadruk eenzijdig legde op handhaving van de openbare orde en hulpverlening, en vervolgens door de introductie van het bedrijfsmatige werken. Opsporingsinitiatieven aan de basis doorkruisten de beleidsplanning of 'targets'. Hulpofficieren van justitie zijn vanaf de tweede helft van de jaren negentig alert op mogelijke misstappen bij de opsporing en te weinig gericht op de kansen die strafrecht en strafvordering bieden om arrestanten te maken, woningen te doorzoeken of andere opsporingsmiddelen in te zetten.

'We mochten heel wat. En toen later zag je de verzakelijking. Er kwam op een gegeven moment, dat weet ik nog, een Hoofd Politiezaken. Die zei: "Wij willen niet 's morgens ineens geconfronteerd worden met vier arrestanten die in het hok zitten." Want dat hadden ze niet kunnen plannen. Nou, dan breekt er wel iets. Dan denk je van, hé, dat kan toch niet, we kregen een prachtige tip en we hadden het geregeld en ze kwamen terug. Ze hadden de zakken vol met coke en heroïne. We hebben ze geschept en je hebt ze binnen. Heel korte klap. En dat wilde men niet meer. Dat had te maken met prioriteitstelling, terwijl wij het eigenlijk allemaal zelf deden, het ook zelf afwerkten. Maar toen merkte je, men had geen grip meer daarop. En toen kwam er ook een verandering in de jaren negentig. [...] Waar het om gaat, is dat je de informatiepositie op een heel hoog peil hebt. Dat je precies ziet: waar zitten mijn lokale dealers. Dat je dat weet. Wie zijn de gebruikers? Wij hadden een beeld. We wisten precies wie er allemaal gebruikten. Pandjes en klantjes waren voor ons. En als je dat goed blijft doen, dan kun je het beheersen.'

Rechercheonderdelen dienen volgens onze respondenten ontvankelijk te zijn voor steekhoudende pleidooien van de wijkpolitie om opsporingsonderzoeken te starten naar criminelen of criminele groepen met schadelijke effecten op lokaal niveau. Uit recent onderzoek blijkt dat de lokale behoefte aan opsporing vaak groot is onder basispolitie mensen. Schaafsma (2010a) beschrijft dat zichtbaar actieve criminele jeugdgroepen als een steen op de maag liggen bij wijkagenten. Wijkagenten zien deze groepen (verder) criminaliseren en ze worden

hier door buurtbewoners op aangesproken. Als ze een opsporingsonderzoek van de grond proberen te tillen, lopen ze vaak vast op interne structuren. In een survey pleiten wijkagenten voor een korter traject tussen straatinformatie over harde criminaliteit en een opsporingsonderzoek. We citeren wijkagenten (ontleend aan Van der Torre e.a., 2011).

‘Koppel aan de wijkagent een team met rechercheurs om dadergericht te kunnen werken in de wijk. Informatie over criminelen blijft nu liggen en het traject om een opsporingsonderzoek op te starten is te lang.’

‘Als door de wijkagent criminele activiteiten worden aangeleverd dan is het niet vanzelfsprekend dat dit opgepikt wordt. Heeft alles te maken met capaciteit [personeel]. Dit werkt erg frustrerend. Wat er gedaan moet worden om een bekende harddrugsdealer [aan jeugd] aan te pakken is te gek voor woorden. Het duurt allemaal te lang en het gaat over zoveel schrijven voordat er eens iets gedaan wordt.’

Recherchebazen proberen binnen de regiokorpsen informatie te verzamelen ten behoeve van opsporingsonderzoeken. Daartoe wenden ze zich vooral tot wijkagenten. De wijkpolitie wordt geleefd door de ‘waan van de dag’. Wijkagenten hebben idealiter echter de mogelijkheid om te focussen op ontwikkelingen, criminaliteitsvormen, dadergroepen en concrete delicten die ertoe doen in hun wijk. Wijkagenten behoren goed op de hoogte te zijn van de lokale criminaliteit en ze behoren een maatschappelijk netwerk te hebben van burgers en bedrijven. Dat kan geraadpleegd worden om opsporingsinformatie te verzamelen. Een kleine minderheid van de respondenten geeft in het denken over recherchewerk hoge prioriteit aan het samenspel met wijkagenten. Voor zover recherchebazen aansturen op speurwerk met of via de wijkagent, zien ze vooruitgang. De neiging van rechercheurs om informatie af te schermen voor wijkagenten, uit angst dat er ‘informatie lekt’, is afgenomen. Deze bazen sturen erop aan om wijkagenten te vertrouwen, maar hen wel te wijzen op de noodzakelijke zorgvuldigheid bij het behandelen van criminele informatie. Omgekeerd tonen wijkagenten vaker interesse voor opsporing dan in het (recente) verleden. Dit komt niet langer alleen door de persoonlijke taakopvatting, maar ook doordat er bij training en onderwijs wordt aangestuurd op opsporing. Er worden jeugdgroepen in kaart gebracht, waaronder criminele jeugdgroepen. Burgemeesters of gemeenteamttenaren spreken wijkagenten aan op ongunstige misdaadcijfers of op de voortgang van een onderzoek naar ‘schokkende

delicten', zoals een kleine reeks overvallen. Wijkagenten worden geconfronteerd met klachten van burgers over in het oog springende criminelen die lokaal criminaliteitsoverlast veroorzaken.

Kortom, de bereidheid tot coproductie tussen rechercheurs en wijkagenten is aanwezig of groeit. Recherchebazen wijzen erop dat het nog geen routine is en trachten het te stimuleren. De recherche dient vertrouwen te stellen in wijkagenten, maar mag tegelijkertijd eisen dat wijkagenten beter worden in het verzamelen van criminele informatie en meer gevoel en kennis opdoen over opsporing.

'Dwars door een organisatie lopen natuurlijk opvattingen over mensen. Zoals een wijkagent die zegt: die rechercheur doet er toch niets mee. Ik denk wel dat als je bijvoorbeeld kijkt naar TGO's, daar zit de wijkagent standaard in de briefing. Dan heeft de wijkagent echt een positie. Ik denk dat het hier inmiddels wel een automatisme is voor de recherche – niet alleen als het voor hen interessant is, maar ook vanuit het idee dat het van belang is dat het gebied ervan op de hoogte is – dat je de wijkagent ook betreft. En ik denk dat die relatie makkelijker wordt gevonden dan een aantal jaren terug. Het zal hier en daar nog weleens zo zijn, zeker bij de wat zwaardere jongens ook, dat er een neiging bestaat van, nou ik vertel dat maar niet, want hij kan dat niet aan. Maar het zal vele malen minder zijn. Ik weet dat er bij TGO's verkrachting en ook grotere onderzoeken meteen naar de wijkagent wordt gegrepen, ook als middel van dat hij er ook echt een taak in heeft. En als het gaat om opsporing, dan weet ik dat er een hoop wijkagenten zijn die een hekel hebben aan zaken doen. Ik zeg altijd dat een goede wijkagent zegt: "Als ik kan scoren met een zaak in mijn wijk, dan moet je mij die zaak laten doen en niet de recherche." Want dan zeggen ze in de wijk: "Moet je kijken: de politie heeft die zaak, een vernieling van een school of wat dan ook, opgelost." Dan moet je als wijkagent eigenlijk die verdachte aanhouden, die verdachte horen en laten zien dat je het hebt opgelost. Dan word je gewaardeerd als politie. Maar ook binnen de wijkagenten is er misschien nog een categorie die heeft besloten: liever geen zaken.'

3.5 Permanente projectstructuren

De regionale recherche en districtsrecherche voeren jaarlijks vele opsporingsonderzoeken uit. Ze kampen daarbij met het basisprobleem dat niet valt te voorspellen hoeveel ‘energievretende’ grootschalige opsporingsonderzoeken uitgevoerd moeten worden. Aangezien het capaciteitsbeslag van dit soort (TGO-)onderzoeken fors kan oplopen, bemoeilijkt dit een stabiele planning in hoge mate.

Opsporingsonderzoeken worden uitgevoerd in tijdelijke structuren met een sterk projectmatig karakter. Het betreft onder meer zogenoemde Teams Groot-schalige Opsporing: een tijdelijke hulpstructuur (ingericht door politie en Openbaar Ministerie) om een complex rechercheonderzoek uit te voeren, dat vanwege de grote maatschappelijke impact en de aard van de zaak de onmiddellijke inzet van een deskundig en omvangrijk team vereist. Een TGO onderzoek ernstige en kapitale delicten met een onbekende dader. Het gaat daarbij om zaken die de staande opsporingsafdelingen niet aankunnen.

De wijze waarop invulling wordt gegeven aan een TGO staat sterk onder invloed van lessen die zijn getrokken uit de Schiedammer parkmoord. Een evaluatierapport over het rechercheonderzoek naar deze moord beschrijft een opeenstapeling van onzorgvuldigheden en fouten, die verklaren waarom een onschuldige man werd vervolgd en veroordeeld. De aanbevelingen die in dit rapport worden gedaan, worden door de minister gebruikt als hefboom om de grootschalige opsporing te verbeteren. Politie, Openbaar Ministerie en NFI werken de aanbevelingen uit tot een verbeterprogramma: *Programma versterking opsporing* (PVO). Het verbeterprogramma heeft bijna tweehonderd producten opgeleverd die door de regiokorpsen ingevoerd moeten worden (Kouwenhoven & Van Bochove, 2008). Er worden zogenoemde tegensprekers geïntroduceerd: een speciaal opgeleide recherchechef die meedenkt met een opsporingsproces, met bijzondere aandacht voor alternatieve scenario's of ontlastend bewijs. Er worden protocollen opgesteld voor onder meer 'review', de inzet van een familierechercheur, de interne verslaglegging, het politieverhoor en het startgesprek met de Forensische Samenwerking in de Opsporing. Er wordt een raamwerk opgesteld. De basissamenstelling van een TGO is als volgt: een team-leider, vier coördinatoren (tactisch, forensisch, informatie en ondersteuning), een ambtelijk secretaris, vier verhoorders, een dossiermaker, een informatie-rechercheur, een analist, tactisch rechercheurs en uitgezochte specialisten die passen bij de aard van het onderzoek.

Een TGO wordt geformeerd uit recherchechefs en rechercheurs van de

regionale recherchedienst (RRD), aangevuld met politiemensen van de districtsrecherche (DR), basispolitiemensen en specialisten. Uit de interviewronde blijkt dat de organisatie van de kernleden is gecentraliseerd: naar regionaal niveau of zelfs interregionaal niveau. Er wordt gezocht naar wegen om TGO's in te richten zonder al te veel in te breken op het werkproces van de staande organisatie. De praktijk leert echter dat de dynamiek van het werkaanbod bepaalt of dat lukt of niet.

De districtsrecherche voert onderzoeken uit in teams van twee (een koppel) tot circa twintig politiemensen. Volgens gangbaar beleid wordt de districtsrecherche gericht op complexe, lokaal ernstige criminaliteit en middencriminaliteit. In de praktijk wordt het verschil tussen een DR-zaak of een TGO-onderzoek geregeld bepaald door grillige etikettering, waarbij toeval een rol speelt. De vraag of een slachtoffer overlijdt (dan wordt het een TGO omdat het om een kapitaal delict gaat) of net niet (dan neemt de DR de poging doodslag in onderzoek) kan bijvoorbeeld het verschil maken. Een respondent vertelt dat zijn korps een onderscheid maakt tussen een lokaal TGO (met politiemensen van de DR en basispolitie, soms aangevuld met specialisten) en een regionaal TGO (met politiemensen van de RRD, DR en basispolitie, naar behoefte aangevuld met specialisten). Bij het formeren van een regionaal TGO wordt zo veel mogelijk de hand gehouden aan het raamwerk TGO, maar een lokaal TGO kent gemiddeld genomen veel minder leden. Toch vertoont de zwaarte van het onderzoek veel gelijkenis.

‘Er zijn twee domeinen gecreëerd. En heel plat gezegd zijn de lokale TGO's voor de bijna-doden en de regionale TGO's zijn voor de doden. Dat klinkt heel banaal, maar zo ligt het wel. Dus als iemand zwaar wordt mishandeld en die gaat niet dood, dan is het voor een lokaal TGO. Wordt hij zwaar mishandeld en overlijdt hij, dan zal het heel snel een regionaal TGO worden.’

Bij overvraging op regionaal niveau wordt lokaal evengoed een onderzoek naar moord of doodslag ter hand genomen. ‘Nood breekt wetten,’ zo kregen we vaak te horen.

‘Een doodgeslagen vrouw was voor ons [districtsrecherche, red.], want die leefde nog toen ze naar het ziekenhuis ging, vandaar dat het een lokaal TGO was geworden. En de andere lokale TGO was die doodgeschoten Antilliaan. En daarvoor hadden we een opzettelijke brandstich-

ting, waarbij een vrouw en twee kinderen omkwamen. Dat was ook een lokaal TGO. En we hadden een dode bij een overval op een woning, dat zat in de criminele wereld. Dat is nu een lokaal TGO geworden.’

Recherchebazen nemen een ambivalente, maar overwegend kritische houding aan ten opzichte van het Programma versterking opsporing. Ze waarderen de agendering van het achterstallige onderhoud van de opsporing, omdat dit ervoor zorgt dat er in de regiokorpsen weer aandacht en waardering is voor rechercheafdelingen. Jarenlang voelde de recherche zich een ondergeschoven kind. De vernieuwde aandacht voor recherche biedt kansen. Recherchebazen kunnen teamleden naar een cursus sturen, ze kunnen anderen naar een leer-gang voor recherchebazen sturen of ze kunnen dit zelf doen. Verzoeken om meer technische hulpmiddelen of om een betere infrastructuur worden beduidend eerder gehonoreerd door blauwe lijnbazen dan een klein decennium geleden.

Hier staat tegenover dat recherchebazen constateren dat het PVO inherente beperkingen of tekortkomingen kent. Anderen schrijven dezelfde problemen niet toe aan het PVO, maar constateren dat dit programma simpelweg niet in staat is om problemen die ‘in dertig jaar zijn gegroeid om te keren’. Ze temperen met andere woorden de verwachtingen van het programma, zonder al te veel kritiek te willen leveren. Onze respondenten constateren dat de bemensing van TGO’s zoveel capaciteit onttrekt aan met name de districtsrecherche dat de (meer) reguliere opsporing daaronder lijdt. Veel respondenten vertellen dat dit in feite al decennialang het geval is. Anderen signaleren dat de leerprocessen na ‘Schiedam’ over de inrichting en werking van de TGO-structuur zo overdreven zijn dat ze het werk van de districtsrecherche nog veel sterker verdringen dan voor die tijd het geval was. Hoe het ook zij, er bestaat een forse spanning tussen het steeds weer inrichten van tijdelijke TGO-structuren en de dagelijkse sturing en coördinatie van de districtsrecherche. Twee chefs van de districtsrecherche:

‘Het Programma versterking opsporing heeft een TGO-structuur gemaakt. Daar heb ik last van. Ik ben heel veel personeel kwijt iedere keer. Dat is dan nog niet zo erg, maar goed, het is wel een feit. Dus ik moet soms met minder mensen mijn werk doen, omdat zo’n TGO natuurlijk altijd prioriteit krijgt.’

‘Weet je, je kunt er geen peil op trekken. Het jaar ervoor hebben we eigenlijk weinig tot niks gehad en heel snelle TGO’s, dus dat ze zo klaar waren. En afgelopen jaar hebben we toch wel heel forse zaken gehad. Ja, dat vraagt heel veel capaciteit. En dat zijn wel dezelfde mensen als die hier op het district zitten. En die zijn TGO-gelabeld. Dat geldt voor mij ook. Ik ben reserve TGO-teamleider. Dus op het moment dat de vaste een keer niet kan, en dat gebeurde dus ook het afgelopen jaar, dan moet ik een TGO-team opstarten. Dat betekent wel wat voor de voortgang van de andere processen. [...] Dit heeft mij toen drie maanden gekost. En dan probeer ik er nog wel wat uren bij te werken. Daarnaast ben je ook nog een keer chef van dienst en een aantal andere dingen. Soms maak ik me daar weleens wat zorgen om. Dan denk ik van ja, je doet ergens óf je proces óf je mensen tekort.’

De bureaucratische optimalisatie van het functioneren van TGO’s botst met de noodzaak om bij de districtsrecherche te zoeken naar wegen om resultaten te boeken die tevreden stemmen. Het stuit de bazen van de districtsrecherche vooral tegen de borst als een TGO-onderzoek in staat wordt gesteld om het zekere voor het onzekere te nemen. Dit komt dan onder meer tot uitdrukking in zeer uitgebreid getuigenverhoor, omvangrijke dossiers en het vragen van contra-expertise door (super)specialisten. De regionale recherchebazen bevestigen dat er vandaag de dag een cultuur heerst – vooral bij bepaalde officieren van justitie – dat er ‘driedubbel bewijs’ vergaard hoort te worden, ook als de aard van de zaak daar in het geheel niet om lijkt te vragen. Er bestaat een diffuse grens tussen goed opsporingswerk en onnodige onzekerheidsreductie. Een gemiddeld TGO neemt veel tijd in beslag vanwege doorgevoerde veranderingsprocessen en trekt een stevige wissel op de districtelijke opsporing.

‘Kijk, de gemiddelde doorlooptijd van een TGO is toch wel, ook als het relatief eenvoudig is, een maand of drie. En je hebt natuurlijk ook altijd piekmomenten. Je hebt ook de aanloop naar de terechtzitting. Er komen dan altijd nog vragen van de advocatuur. En dat wordt ook onderschat. In het verleden was het veel sneller afgehandeld. Ze moeten nu natuurlijk het belastende, maar ook het ontlastende uitwerken. Dus de rechtspraak is ook anders ingericht. En daardoor is de gemiddelde duur van een opsporingsonderzoek, denk ik, in vergelijking met tien jaar geleden bijna verdubbeld.’

‘Ik merk in TGO’s nu dat we voorheen in eenvoudige zaken alleen maar onderzochten wie het had gedaan, maar dat je nu ook energie moet stoppen in het bewijzen dat iemand anders het niet heeft gedaan. Zo ver zijn we al. Dat is heel bijzonder.’

‘Nee, er is een meetlat wat TGO-waardig is en wat niet. Vaak verhoudt zich dat voor je gevoel niet helemaal met een onderzoek dat daar net niet onder valt. In een TGO kan alles en zo’n onderzoek dat er net buiten valt, wat ook heel veel impact heeft en heel veel capaciteit vraagt, ja, daar heb je al die faciliteiten dan niet voor. Daar zit vaak wel een groot gat. Bijvoorbeeld doodslag met een bekende dader, maar met bijvoorbeeld een heel complexe plaats delict, waardoor je toch nog wel heel veel tactisch onderzoek moet verrichten. Ja, als je dat dan met je lokale team alleen moet ophoesten, zonder gebruik te kunnen maken van die tijdelijke hulpstructuur Team Grootschalige Opsporing, dan is dat een hele lastige.’

‘Het zijn moordpartijen, schietpartijen, noem maar op. Dan kan ik niet zeggen van, doe maar eens even niet. We moeten met minder mensen zaken doen. Dat betekent ook, dat zijn dilemma’s, dat ik moet leidinggeven op een manier van, “jongens, we gaan die zaak doen”. Dat doen we snel, snel, snel. Er wordt kwaliteit van ons gevraagd, maar als we het dadelijk met z’n drieën erover eens zijn dat we tevreden zijn als we een zes of een zeven halen, dan stoppen we het onderzoek. En TGO is in principe een tien. Dus ik moet hier genoeg nemen, en dat zit een rechercheur natuurlijk niet altijd lekker, met een zes of een zeven. Daar baal ik van, maar ik moet. Hebben we genoeg, wordt hij veroordeeld, met een zes of met een zeven, weg en klaar. Daar baal je van. Daar baal ik van, maar goed, het is niet anders. En dan zie je natuurlijk met een TGO dat ze bij wijze van spreken nog gaan bewijzen dat water nat is. Dat wist ik al. Dat doet weleens zeer. Want dan denk ik van ja, verdomme, moet je eens kijken hoe we het hier moeten doen soms. Met te weinig mensen en te veel zaken. Daar kunnen de collega’s die op een TGO zitten natuurlijk niks aan doen, daar zit dat *Programma versterking opsporing* allemaal achter. Wat ik ook merk, is dat we van dat programma natuurlijk veel meer aan opleiding moeten doen. Dat kost heel veel capaciteit.’

Projectmatige vormen van districtelijke opsporing kunnen ook gebukt gaan onder de claim die TGO-onderzoeken leggen op de capaciteit.

‘Ten slotte zijn bij de districtsrecherche op papier twee projectteams geformeerd, namelijk het districtelijk inbrakenteam (DIT) en een overvallenteam. Deze teams zijn geformeerd op basis van geconstateerde trends. De teams worden in theorie ingevuld door zowel DR-rechercheurs als rechercheurs vanuit basiseenheden, maar blijken in de praktijk wat betreft bemensing instabiel. Vanwege de TGO’s is op het moment van onderzoek het overvallenteam geheel ontmanteld. Het DIT dat zich richt op alle woning- en bedrijfsinbraken die zich in het district voordoen, functioneert nog wel, maar in afgeslankte vorm.’ (Kouwenhoven e.a., 2010: 26)

In een kleine politieregio werd de leiding van een districtsrecherche gedeceimeerd door een kleine piek in het aantal TGO-zaken.

‘De vorming van TGO’s is in twee van de drie districten een gebeurtenis die grote impact heeft op de beschikbare opsporingscapaciteit van met name de districtsrecherches. In Kennemerland-Midden is ervoor gekozen om de capaciteit voor de TGO’s apart te organiseren, waardoor dit niet steeds ontregelend werkt voor de districtsrecherche. In de twee andere districten zijn veelal meerdere TGO’s operationeel, waardoor dit een onevenredig grote impact heeft op de bedrijfsvoering. In Flevoland-Noord was bijvoorbeeld gedurende meerdere maanden de gehele DR-leiding afwezig’ (Kouwenhoven e.a., 2010: 40)

De optelsom van TGO-onderzoeken legt dus druk op de lokale opsporing. Dit weegt zwaar in steden, gemeenten of regio’s met veel criminele infrastructuren die op gezette tijden uitmonden in ernstige strafbare feiten die aanleiding zijn om een TGO in te richten. Het criminele profiel weegt echter niet door in het budgetverdeelsysteem, waardoor een districtsrecherche met een doorsnee omvang geconfronteerd wordt met een bovengemiddelde levering van personeel ten behoeve van grootschalige onderzoeken.

‘Als je dit gaat afzetten tegen andere bureaus binnen [regiokorps]. Die hebben hooguit één TGO gehad en wij vier. Dat geeft ook weer aan hoe hoog de druk in [stad] is. [...] Nee, dat is geen toeval. Sommige zaken wel, maar er wonen hier veel zware criminelen. Die woningoverval zit bijvoorbeeld in de criminele wereld.’

Onze interviewronde suggereert dat de spanning die bestaat tussen aan de ene kant eenzijdige versterking van TGO-onderzoeken en aan de andere kant het management van de districtsrecherche, een splijtzwam is geworden binnen de rechercheorganisatie. De ongelijke verdeling van status, middelen en personele kwaliteit zet kwaad bloed. De onvrede en kritiek van de districtsrecherche agenten veranderingsprocessen die zijn gericht op de gehele recherche en op alle opsporingsonderzoeken.

TGO-onderzoeken zijn tijdelijke projectstructuren. Leden worden gerekruteerd uit de staande organisatie op grond van de specifieke bijdrage die zij aan het opsporingsonderzoek kunnen leveren. Respondenten benadrukken ook het uitdagende karakter van een TGO. De cultuur stoelt op betrokkenheid en toewijding: in relatief korte tijd en binnen strikte kaders moet een belangrijke taak worden vervuld. Leidinggeven aan een TGO is mooi politiewerk en volgens een categorie respondenten het allermooiste.

‘Kijk, TGO’s zijn het mooiste wat er is. Als ik opgeroepen word voor een TGO, dan laat ik vallen wat ik op dat moment in mijn handen heb. Ik stap in de auto en ik vlieg daarheen. En dat geldt voor iedereen die op de TGO-lijst staat, want dat is juist het hele concept van het TGO. Dat je kwalitatief goede mensen geselecteerd hebt als er een heel ernstig incident is dat in korte tijd door heel veel mensen moet worden opgelost. Dat is het hele concept van het TGO en dan moet je van elkaar op aan kunnen. Dan moet je weten dat ze de competenties hebben en kwalitatief goed zijn. En dan kun je dus met heel veel mensen in een heel korte tijd zo’n probleem oplossen. Dat is de hele bedoeling van zo’n TGO. En je hebt geen problemen met personeel, capaciteit genoeg. Heb ik meer nodig, dan roep ik maar. Je hebt de kwaliteit, je hebt de goederen, de auto’s. Ik bedoel, je hebt nergens geen zorgen over. Het is puur de aansturing.’

De aansturing van een TGO bestaat uit het structureren van het onderzoek. Het komt erop aan om realistische onderzoekslijnen ‘uit te rechercheren’. De kwantitatieve en kwalitatieve personele inzet moet worden afgestemd op de aard of fase van het onderzoek. Er dienen deadlines te worden ingebouwd. De meeste respondenten zien de vele kaders, protocollen en PVO-producten als instrumenten die ze gebruiken als de omstandigheden daarom vragen. Er wordt bijvoorbeeld alleen een tegenspreker aangewezen als dit toegevoegde waarde lijkt te hebben. Er bestaat ook veel draagvlak voor maatwerk bij de personele bezetting van een TGO. De personele kwantiteit en kwaliteit worden steeds vaker

afgestemd op basis van een eerste analyse van de TGO-zaak. Zo wordt voorkomen dat een TGO een nog zwaardere claim legt op politiecapaciteit.

‘Wat je ziet, is dat er dingen worden uitgerold. Wat de raamregeling voorschrijft, is dat je een TGO start met, geloof ik, 19 of 22 man. Maar dat is flauwekul. Wij hebben die TGO-regeling nu anders ingericht. We hebben gezegd, nou, je kijkt naar de functies. Dus dat betekent dat iemand bijvoorbeeld meerdere functies kan vervullen. Iemand kan administratief coördinator zijn en bijvoorbeeld de BOB-bevelen doen. Als je naar de raamregeling kijkt, zie je dat het uit elkaar wordt getrokken. Dat wordt vertaald door recherchechefs die over het algemeen lekker breed-uit veel ruimte, veel geld en veel tijd en alles veel vragen. [...] Wij hebben nu gezegd, nee, dat doen we niet. We willen af van dat automatisme. Op het moment dat wij een TGO starten zeggen we: “Wat heb je hier nu nodig?” Dus dat is altijd maatwerk, altijd maatwerk. Maar bijvoorbeeld zo’n verkrachtingszaak als vanochtend... Dat kan heel goed een TGO worden. Maar dan ga ik niet de TGO-richtlijn pakken, nou, dan heb ik nu 26 man nodig. Nee, ik ga kijken: ik heb een coördinator nodig, ik heb misschien zeven zedenrechercheurs nodig, ik heb tactisch nog wat nodig, verhoren hoef ik nog helemaal niet te doen, want ik heb nog geen verdachten. Dus wat je dan doet: je kijkt naar wat je nodig hebt. Ik draai nu ook een TGO met zes man. Dat kan, want die heb ik op dit moment nodig.’

‘Nou, een standaard aantal mensen moet je, vind ik, sowieso niet doen. Je moet gewoon kijken wat er aan de hand is en proberen een maatwerk-TGO op te tuigen. Maar het gaat je nooit lukken om dat precies zo te organiseren dat je altijd weer de goede mensen te pakken krijgt. Je hebt altijd een balans van kwaliteit, kennis en vaardigheden in zo’n team. De kunst is om uit die combinatie het meest goede te halen. En volgens mij is het een kwestie van vooral veel contacten leggen met de mensen, gewoon zelf, en weten wat er speelt. En blijven focussen op de zaken die onderzocht moeten worden. Want mensen hebben de neiging allemaal hun eigen gang te gaan. En dat geldt natuurlijk voor TGO-leden net zoals voor een gemiddelde onderzoeker en voor een gemiddelde medewerker in een basiseenheid. Dus je moet ze steeds weer in een kader zien te zetten en zeggen: “Jongens, daar waren we mee bezig”, “wat gaan we nou doen”, “waar zijn we bezig” en “wat hadden we afgesproken”, “dus

houd je aan je afspraken”. [...] En wat ik ook wel heel belangrijk vind zijn de scenario’s. Je moet je scenario’s op orde hebben en je scenario’s uitwerken in projecten. En het meest kansrijke scenario, daar begin je vervolgens mee, en dan zet je de projecten uit van de scenario’s die je wilt onderzoeken en werkt ze gewoon structureel af. [...] Want als je geen structuur houdt, dan ben je binnen de kortste keren het overzicht kwijt.’

‘Door deze onderzoeken meer te structureren, gewoon wat te abstraheren, voorkom je dat er veel meer in tunnels wordt gedacht. Maar de andere kant van het verhaal is dat we op een gegeven moment ook weer niet moeten gaan tegenspreken om tegen te spreken. Dus op een gegeven moment wel gewoon pragmatisch blijven denken, omdat capaciteit natuurlijk binnen de opsporing een zeer schaars middel is. En dat het geen doel op zich moet worden om te kijken “wat zijn we goed bezig bij de politie”. Een soort *window dressing*, waaraan ambtelijke organisaties zich nogal eens schuldig willen maken, inclusief de politie.’

Een respondent (chef van een regionale rekerchedienst) vertelt in een citaat hierboven dat hij zeer flexibel omgaat met de personele inzet bij een TGO. Hij heeft tijdens ons veldwerk een TGO-onderzoek (dat in volle gang is) lopen dat wordt uitgevoerd door zes politiemensen. Veel respondenten nemen de ruimte om het TGO-raamwerk te interpreteren, maar de ondergrens ligt in menig regiokorps duidelijk hoger. Hoe hoger de ondergrens van de personele inzet bij een TGO ligt, hoe hoger in de praktijk ook de lat komt te liggen om een TGO op te starten. Regio’s die vasthouden aan een groot aantal politiemensen in een TGO, lopen vroeg of laat tegen de capaciteitsgrens aan. Dit leidt ertoe dat bepaalde zaken die lijken te voldoen aan veel of alle gehanteerde criteria om een TGO in te richten, in handen worden gegeven van een team van de districtsrecherche. Soms lukt het om een zaak over te dragen aan de bovenregionale of landelijke recherche.

‘We hebben het nu redelijk druk, per jaar denk ik dat we gemiddeld twintig TGO’s draaien. Kijk, het punt is, en dat is ook altijd de discussie, als je een team of onderzoek als een TGO labelt, betekent dat een verplichting tot levering van personeel. Dan heb je niet de flexibiliteit om te zeggen: “Dit is een ogenschijnlijk eenvoudige zaak, we zetten er maar vijf man op.” In de beginfase moeten sowieso alle rollen worden ingevuld. Dus dat haalt een beetje flexibiliteit weg uit je organisatie. Dus

daarom is men wel redelijk selectief met wel of geen TGO, want er zit ruimte in de definitie van ondubbelzinnig daderschap.’

3.6 Personeelsbeleid: hefboom of splijtzwam?

Personeelsbeleid is een instrument waarover recherchebazen in geringe mate beschikken. Het is veel meer zo dat ze het personeelsbeleid ondergaan. Dit beleid wordt uitgestippeld door blauwe bazen. Voor de politietop is personeelsbeleid een belangrijk middel om grip te krijgen op politiekorpsen (Boin e.a., 2003). De passieve rol op het personeelsdossier is typerend voor de organisatorische positie van onze respondenten. Ze verrichten belangrijk werk, dat zal door niemand binnen of buiten de politieorganisatie worden ontkend, maar ze zijn ondergeschikt aan lijnbazen. Dit komt pregnant tot uitdrukking in het verloop van politieloopbanen, want de weg ‘omhoog’ loopt via het blauw, soms met recherche als tussenstop om de nodige opsporingservaring op te doen als bagage voor de verdere carrière.

In deze paragraaf gaan we eerst in op de vraag waarom politiemensen bij de recherche werken. Daarna schetsen we in hoofdlijnen het geijkte verloop dat rechercheloopbanen kunnen krijgen. Vervolgens staan we stil bij de vraag welke waardering recherchebazen menen te genieten en tot slot gaan we in op enkele belangrijke veranderingen in de selectie en vorming van recherchepersoneel.

Waarom recherche?

Recherchebazen vertelden hoe ze bij de recherche terecht waren gekomen en, meer in het algemeen, waarom politiemensen bij de recherche gaan werken. Uit de verhalen en varianten valt een drietal hoofdmotieven te destilleren: een pragmatisch motief, motieven om het ‘blauw’ te willen verlaten en (min of meer) idealistische motieven om liever recherchewerk te verrichten dan ander politiewerk.

Het eerste motief is pragmatisch: bij de recherche werken omdat het, om persoonlijke redenen of volgens personeelsmanagers, goed uitkomt. De politie is een grote organisatie. Dat geeft politiemensen de mogelijkheid door de gehele organisatie heen verschillende werkervaringen op te doen: ‘gewoon een tijdelijk station’. Zo kwam een deel van de recherchebazen ooit tijdelijk bij de recherche als hoofdagent of brigadier. Onze respondenten bleven hangen of

keerden terug, maar voor een categorie politiemensen is het daadwerkelijk – ook bij voorbaat – een job voor minder dan een (half) decennium. Ze gaan naar een rechercheafdeling om eens te kijken of dat iets voor hen is. De politie bevalt in dit opzicht als werkgever, omdat die kans wordt geboden. Gelouterde recherchebazen zien wel meteen een probleem: nieuwkomers moet vandaag de dag veel worden geleerd, omdat kleine opsporingsonderzoeken een terzijde zijn geworden in de opleiding en bij de basispolitie. Dit soort agenten moet met andere woorden nog veel leren. Zo veel zelfs dat het niet handig is om te veel van dit soort groene rechercheurs op een afdeling te hebben.

Er zijn ook recherchechefs die geen enkele opsporingsachtergrond hebben. Ze gaan het MT-traject in en komen bij de recherche terecht. Er kan dan van alles misgaan, zeker in de ogen van gelouterde uitvoerende rechercheurs die enkele salarisschalen lager zijn ingedeeld.

‘Daar kwam ik als groentje op een afdeling met twintig mensen die daar al twintig, dertig jaar zaten en eigenlijk allemaal gewoon afdelingshoofd hadden willen worden. Dat is niet gemakkelijk. Na enkele maanden draai je al je eerste TGO, terwijl je ook je verantwoordelijkheid voor de afdeling houdt. Sommigen hopen dat je deze eerste klus niet al te succesvol volbrengt. Niet verbazend dat deze match aanvankelijk misgaat, waarna een externe HRM-onderzoekster gevraagd wordt een advies te schrijven hoe verder te gaan met deze onhandelbare groep professionals.’

Voor andere politiemensen is recherche weliswaar in eerste aanleg ‘weer eens wat anders’, maar ze vinden hun draai, willen nooit meer weg en blijven voor vele jaren recherchebaas.

Het tweede motief attendeert op redenen om niet bij de basispolitie te willen werken. Het blauwe politiewerk heeft aantrekkelijke kanten. Het is kort cyclisch, er wordt gewerkt met veel jonge politiemensen en in direct contact met burgers. Er kleven echter ook nadelen aan het bureau- en straatwerk in de basispolitiezorg. Die nadelen gaan doorwegen naarmate de arbeidsjaren verstrijken (Van der Torre, 1999). Het betreft onder meer de combinatie van diensten met een traag ritme of met juist hectische momenten. Je staat stil of holt achter de feiten aan, constant moeten er targets worden gehaald en geweldgebruik levert ten minste een bureaucratische nasleep op. Zelden kan er eens ‘iets afgemaakt worden’ en er is, zeker vandaag de dag, weinig ruimte voor eigen initiatief, bijvoorbeeld op het terrein van opsporing. De basispolitie wordt in veel opzichten geleefd naar de waan van de dag. Bij de recherche zijn er daaren-

tegen mogelijkheden te over om ‘je vast te bijten in een probleem en er soms weken of zelfs maanden mee bezig te zijn’. Daarbij is er de mogelijkheid om van het begin tot het eind in een team aan een zaak te werken en daarmee niet slechts als een pion in een enorme keten te fungeren. Dat is op zich veel waard en stemt trots, zo melden recherchebazen – ook vandaag de dag, in een tijdge- wricht met druk van boven en van buiten op de opsporing, waarin de tijd voor- bij is dat rechercheurs vele maanden of soms zelfs enkele jaren konden spende- ren aan één casus.

‘Die basispolitiezorg is, zo lijkt het weleens, volledig door- en losgesla- gen. Iedereen rent achter verbetering van de cijfers en de quota aan. Nooit is er tijd voor reflectie. Nooit eens dieper verdiepen in een onder- werp. Ik miste gewoon de RBT’s en TGO’s.’

Recherchewerk valt beter te plannen dan basispolitiewerk. Dit is volgens onze respondenten vooral voor executieve vrouwelijke politiemensen die minder dan 36 uur per week werken, een reden om te kiezen voor de recherche. Enkele respondenten signaleren een feminisering op bepaalde rechercheafdelingen, maar dat wordt weersproken door anderen en door de feitelijke personele samenstelling van de afdelingen waar we op bezoek geweest zijn. Maar hoe het ook zij, het werk van een (tactisch) rechercheur valt goed in te passen in de weekagenda van een gezin.

Het derde motief is fraai, want een deel van de rechercheurs en recherche- bazen ziet opsporing uiteindelijk als een soort van roeping. Het puzzelen, het oplossen van moeilijke kwesties en het ‘opbrengen van criminelen’ zijn grote uitdagingen. Rechercheurs hebben eigen taken en verantwoordelijkheden, maar ze werken ook in een hecht team met – als het goed is – ware professio- nals. De combinatie van een zichtbare individuele bijdrage, teamwerk en werk dat appelleert aan een sterk ontwikkeld rechtsgevoel, motiveert politiemensen om bij de recherche te werken.

‘Ik heb als jonge hond een brief geschreven, ik dacht in 1986, aan de toenmalige districtscommandant der Rijkspolitie, waarin ik heb beargu- menteerd waarom het verstandig zou zijn om mij naar de algemene rechercheopleiding te sturen. Die was toen nog acht weken. Die kon je alleen maar hebben als je dus groepsrechercheur werd, maar ik had vol- doende argumenten, vond ik zelf, om te zeggen van, in een dakpancon- structie, op het moment dat er een weggaat, ben ik al zover. En dat was

een heel bijzondere situatie. De districtscommandant vond het geweldig en bijzonder dat ik zelf het initiatief nam. Dat was nog nooit voorgekomen. En bij uitzondering, bij hoge uitzondering, mocht ik als wachtmeester eerste klas, en nog niet aangewezen door de procureur-generaal als groepsrechercheur, toch al naar die cursus. Dat was toen nog de Rechercheschool Zutphen. Ik ben daar acht weken geweest.’

Sommige respondenten vinden dat, in het hele taakveld van de politie, researchewerk het meest gaat over goed en kwaad. Daarbij wordt een bijdrage geleverd aan het beperken van de criminaliteit, maar nog belangrijker is dat ze in concreto zorgen dat criminelen die ver over de schreef gaan, daarvoor moeten boeten. Ze zorgen dat misdaad niet loont of ‘in elk geval niet altijd’.

‘Ten diepste is het denk ik mijn rechtvaardigheidsgevoel. Ik associeer het politiewerk minder met verkeershandhaving of milieu of bekeuringen schrijven of wat dan ook. Maar meer met overschrijding van de normen die we als maatschappij hebben vastgelegd in het wetboek van strafrecht. Je blijft van andermans spullen af, je mishandelt geen mensen, je gaat niet met vuurwapengeweld allerlei gekke dingen doen. Dat heeft mij vanaf het begin op de een of andere manier het meest aangesproken. Ja, dat zit het diepste in mij en dat heb ik nog altijd. Ik ben heel erg gevoelig voor slachtofferschap.’

‘Ik voel het sterk op de dag dat we vier zware criminelen aanhouden. Als je weet wat ze allemaal voor schade hebben aangericht en je ze voor lange tijd uit de samenleving haalt.’

‘Ik ben eigenlijk zo langzamerhand wel een recherchebeest. Als er boeken uitkomen over Ina Post of over de paskamermoord, wat dan ook, ik lees ze direct. Inmiddels heb ik twaalf meter politie en recherche in de boekenkasten.’

‘Je zorgt er soms voor dat mensen voor tien jaar worden veroordeeld. Dat gebeurt in dit land, en dat is maar goed ook, echt niet zomaar. En dat is dan de uitkomst van jouw zaak.’

Rechercheloopbanen

Er liggen dus verschillende motieven ten grondslag aan een politiebaan bij de recherche. De weg naar zo'n baan vertoont enkele geijkte patronen. Om te begrijpen hoe rechercheloopbanen verlopen, is het belangrijk – nog eens – te benadrukken hoe groot het verschil in werkzaamheden en persoonlijkheden is tussen basispolitie ('blauw') en recherchewerk ('opsporing'), tussen politiemensen in een blauw uniform en rechercheurs zonder uniform. De kloof is organisatorisch gezien disfunctioneel, zo zagen we reeds.⁶

In de gesprekken blijkt steeds weer hoe groot het verschil is tussen basispolitie en opsporing en hoe ondergeschikt de opsporing is geraakt aan die basispolitie. Die onderschikking van de recherche komt pregnant tot uitdrukking in de geijkte loopbanen die leiden naar de recherche. Het valt op dat er in zekere zin geen rechercheloopbanen bestaan. Wie hogerop wil komen in de recherche, moet zich eerst enkele jaren bewijzen in het blauw en in algemene opleidingstrajecten.⁷ Als respondenten daar helemaal geen zin in hebben, doen ze er omwille van hun loopbaan verstandig aan om te doen alsof dergelijke blauwe ervaringen heel nuttig zijn, ook als ze dat allerm minst vinden. Wie binnen de recherche hogerop wil, ontkomt er bijna niet aan dat hij of zij 'eerst terug moet in het blauw'.

'Je moet dan eerst terug in het blauw, zoals dat zo mooi heet. Dus datgene waarin je groot geworden bent, het recherchevak, in mijn geval van 1988 tot 2002, moet je dan achter je laten. Dan moet je terug in de uniformdienst, in een andere plek dan waar je gewerkt hebt. Ook wordt verwacht dat je weer gaat studeren. En dat is dus geen garantie dat je ooit weer kunt leidinggeven in het recherchevak. Maar daar kun je dus op termijn wel solliciteren en als je dan een goed cv hebt, of ze kennen je nog, dan zeggen ze misschien dat je ergens recherchechef kunt worden. Maar in principe word je gewoon leidinggevende in het blauw.'

6 Een chef van de districtsrecherche wilde de kloof verkleinen en om dit te symboliseren draagt hij steevast een uniform: 'Ik ben dus letterlijk een blauwe recherchebaas.'

7 Dit wordt doorbroken met de introductie van postinitiële leergangen voor leidinggevenden die zijn gericht op de recherche: OLL-R en TLL-R.

Een overstap van recherche naar blauw is, voor zover die tijdelijk is bedoeld, niet zonder risico. Het komt voor dat er later geen geschikte of uitdagende leidinggevende functie in de recherche meer wordt verkregen of dat bepaalde openstaande deuren zich sluiten. Uiteraard zullen er politiebazen zijn die hun loopbaan en arbeidsgeluk uiteindelijk hebben gevonden in de blauwe wereld, terwijl ze lang hebben ingezet op de opsporing. Deze categorie hebben wij in het kader van dit onderzoek niet gesproken. Degenen die wij spraken hebben de weg terug gevonden.

Recherchebazen kijken met gemengde gevoelens terug op de blauwe tijd. Deze recherchebazen zijn vaak tevreden over postinitieel onderwijs dat ze hebben genoten, zoals de OLL of de TLL (zie §3.2). En ze vinden, in elk geval achteraf bezien, de overstap toch wel leerzaam, soms omdat ze met plezier bij de basispolitie werkten, en soms omdat ze nu ‘extra de recherche waarderen’.

‘Wat ik de laatste tijd wel gezien heb, en dan moet ik wel zeggen dat men dat toch de recherche gegund heeft.[...] Ik vind het opleidingsniveau veel hoger. Ik ben met vijftig jaar naar de OLL-R geweest en ik durf best te zeggen dat ik wel heel veel wist, maar ik heb daar toch veel geleerd. Absoluut. Ik denk dat ik een rugtas vol heb met allerlei bagage en dat ik geleerd heb om dat een beetje op volgorde te leggen. Dat ik denk, als ik wat nodig heb, dan pak ik dat daar weg en dat daar weg. En dat is toch een bepaalde structuur die je in zo’n opleiding van twee jaar krijgt.’

De onvrede zit al met al niet in de blauwe tussenstap, maar vooral in de ongelijkwaardigheid in politieloopbanen. Recherchebazen constateren dat blauwe politiechefs – met een goed of redelijk loopbaanperspectief – als ‘baas’ tijdelijk bij de recherche worden geposteed. Soms is er nauwelijks een inhoudelijke grond voor personeelsmanagers en geen echte inhoudelijke drive bij de baas in kwestie, maar wordt door het management besloten dat hij of zij die lastige en eigenwijze club met rechercheurs in het gareel moet zien te krijgen. Als een soort proeve van bekwaamheid. Dat de desbetreffende chef nauwelijks iets weet over opsporing neemt men op de koop toe en wordt soms door het blauwe kader uitgelegd als een voordeel. Respondenten met veel recherche-ervaring wijzen erop dat uitvoerders een hekel hebben aan dit soort benoemingen, mede omdat bij een intern conflict een baas-in-een-loopbaantraject snel de voorkeur van de twijfel zou krijgen. Dit soort uitermate kritische opmerkingen over het personeelsbeleid werden gemaakt als onze opnameapparatuur uit stond, soms letterlijk op weg naar de deur. Fijnaut (2011: 16) lijkt het patroon

te herkennen en spreekt in elk geval over benoemingen van politiemensen die, wat opsporing betreft, van ‘toeten noch blazen weten’, zonder dat ze dit zelf als een probleem opvatten.

Een (bijna) volledige rechercheloopbaan kwamen wij niet of nauwelijks tegen. Omgekeerd blijkt recherche-ervaring of recherchekennis niet noodzakelijk om in de politielijn de strategische laag te bereiken. Er zijn leidinggevers in de politietop met nauwelijks of geen ervaring met de opsporing. Blauwe bazen kunnen echt blauwe bazen zijn. Recherchebazen hebben een kleurrijker loopbaan. Verschillende respondenten hadden of hebben tegelijkertijd een blauwe functie en een recherchebaan: plaatsvervangend districtschef gecombineerd met de functie hoofd districtsrecherche.

Interne waardering

Arbeidssatisfactie is een belangrijke pijler in het werk en welbevinden van mensen, dus ook van recherchebazen. Reorganisaties, slechte werkrelaties en onvoldoende steun van de leiding zijn op de werkvloer van de politie belangrijke voorwaarden om in de problemen te komen: ontevreden, overspannen of meer dan dat. Wij hebben gesproken met recherchebazen over eventuele specifieke negatieve ‘krachten’ binnen de recherche. Een tweetal thema’s kwam geregeld aan de orde, ook zonder dat wij ernaar vroegen.

Het wordt geaccepteerd – als een onvermijdelijk aspect van het recherchebestaan – dat de eindverantwoordelijkheid in de lijn ligt, bij gebiedsgebonden politiechefs. Toch levert dat onder bepaalde omstandigheden frustraties op, omdat recherchebazen het gevoel krijgen dat ze onnodig of onterecht tegen interne grenzen aanlopen.

‘Ja, als je kijkt naar de manier waarop wij onze organisatie hebben opgebouwd, dan gaat de resultaatverantwoordelijkheid altijd terug naar de mensen die daar in de geografische eenheid verantwoording voor af moeten leggen. En op het moment dat die districtschef verantwoording aflegt, komt hij bij z’n recherchechef en zegt van, joh, ik heb van de korpschef op mijn kloten gekregen want de kwaliteit van onze misdrijf-pv’s is niet goed. Dan zeg ik: “Stop, ik ga alleen over het rechercheproces. Maar de bulk van de zaken kwam vanuit de basispolitiezorg, uit de *crime-teams* vandaan, dus waar ga je mij nu op aanspreken.” De chef van de recherche wordt aangesproken op de kwaliteit van zijn werk en de resul-

taatverantwoordelijke wordt aangesproken op het feit dat je niet voldoet aan de norm, want je haalt aantallen niet.'

Een tweede aspect betreft de beloning en loopbaanmogelijkheden. Het is niet zo dat de recherchebazen steen en been klagen over hun inkomen en dat van hun medewerkers. Wel spreken ze soms hun verbazing uit als blijkt dat een leider van een TGO – zeker geen klus zonder verantwoordelijkheden – relatief laag is ingeschaald in vergelijking met bijvoorbeeld een teamchef of een veiligheidsambtenaar bij een kleine of middelgrote gemeente. Chefs die leidinggeven aan een TGO-onderzoek vertelden schaal 10 te verdienen en in combinatie met de casussen die ze ons vertelden, kregen we ook zelf geregeld het gevoel dat de beloning inderdaad erg karig is in relatie tot het verwachtingspatroon bij de politietop, justitie en de buitenwacht. Een tactisch rechercheur verdient op zijn beurt minder dan een wijkagent. De chef van de districtsrecherche kan qua inkomen niet in de schaduw staan van de wijkagent. Vanwege het begrensde recherche-inkomen valt het bepaald niet mee om mensen van buiten de organisatie te werven voor specialistische functies bij de recherche.

'De functie van rechercheur wordt breed gezien als een soort promotie. Intellectueel gezien, zeg maar, qua complexiteit van het werk. Je bent specialist en de complexiteit is groter. Met alle respect, want daarmee wil ik niet andere functies diskwalificeren. Maar wijkagenten verdienen meer en dat wordt bij de recherche als zeer onrechtvaardig beschouwd. En de status van een rechercheur binnen een korps is ook hoger dan die van mensen in uniform. Dus dat wordt breed als onrechtvaardig gezien, maar dat geeft dus wel aan dat de mensen die dan toch kiezen voor de functie van rechercheur, vaak een enorme motivatie hebben.'

'Als er iets misgaat, krijg ik of zo'n leider TGO op z'n flikker. En die wordt nu gewaardeerd volgens schaal 10. Terwijl ik altijd heb gezegd, die zou een 11 moeten hebben.'

'Op het moment dat ik als tactisch leidinggevende van die unit de baas ben van deze mensen, en zij zijn schaal 11, dan zou ik 12 moeten krijgen. Maar dan wordt het duurder. En degene die weer boven die unit staat, die zou dan omdat hij mensen in schaal 12 heeft zitten, in ieder geval 14 moeten hebben. Dat wordt weer gewaardeerd op 13. Dus het

enige waar het over gaat, is drukken van de kosten, om de salarisschalen zo laag mogelijk te houden. In mijn beleving is het absurd dat dergelijke zware zaken, waar je grote afbreukrisico's mee loopt, op een dergelijke wijze worden betaald. En het wordt elke keer weer teruggedraaid bij de resultaatverantwoordelijke. En die resultaatverantwoordelijke is de districtschef. En de districtschef legt z'n verantwoording af aan de korpschef. Ja, en daar ligt voldoende grondslag, want die worden ervoor betaald. Maar uiteindelijk als het gaat om de doorvertaling van de kwaliteit van het onderzoek, komt het toch weer terug bij die teamleider of bij die tactisch coördinator die z'n werk niet goed heeft gedaan.'

Op uitvoerend niveau betaalt de recherche niet slechter dan de basispolitie. Maar bij de opsporing wordt min of meer uitgegaan van een negen-tot-vijfbaan. Dat heeft voordelen en heeft onder meer aantrekkingskracht op vrouwelijke agenten. Er is daardoor echter minder onregelmatigheidstoeslag (al worden wel tot een bepaald niveau overuren vergoed). Dat scheelt toch al snel enkele duizenden euro's per jaar. Het onderstreept dat een loopbaan bij de recherche een salarisplafond heeft: op de werkvloer en voor de bazen. Wie door wil stoten naar de top van de korpsen en/of door wil groeien naar schaal 14 of meer, zal bijna altijd afscheid moeten nemen van het recherchevak.

Organisatieverandering

Van oudsher is de politie, en daarmee de recherche, een typische mbo-organisatie. Een organisatie dus met een gering aantal hogeropgeleiden, gekenmerkt door een doecultuur, gericht op concrete en afgebakende taken. Ooit hoorde het schrijven van een proces-verbaal tot de harde kern van het ambacht, maar toen dit minder aandacht kreeg in de primaire opleiding, bleek het schrijven van een goed proces-verbaal al snel een wezenlijk probleem. Het wordt jaarlijks wel ergens in een evaluatie of rapportage als serieus probleem bestempeld. De agent en de rechercheur zijn nog steeds primair mbo'ers die de politie hebben gehaald. Wel zijn er in de laatste jaren veel personen bij gekomen met een hogere opleiding, maar die staan vaak op afstand van het primaire proces.

Toch is er binnen de opsporing sinds de tweede crisis in de opsporing, na de millenniumwisseling (de nasleep van de Schiedammer parkmoord), juist wat dit betreft het nodige aan het veranderen. De in gang gezette professionalisering is overdadig en op onderdelen eenzijdig en bureaucratisch, maar kent

ook een andere kant. Het betreft de gestage ophoging van het opleidings- en kennisniveau van de recherche. Er zijn grofweg drie lijnen.

De eerste lijn is het verbeteren van het opleidingsniveau van het zittende personeel. De hernieuwde aandacht voor de opsporing heeft geleid tot onderwijsverplichtingen en tot kansen om zittend personeel naar opleidingen te sturen. We zagen reeds in §3.2 dat recherchebazen bij hun persoonlijk leiderschap gretig gebruikmaken van de mogelijkheid om personeel naar opleidingen te sturen en dat ze vaak ook zelf weer aan het studeren geslagen zijn. Minder gelukkig zijn de recherchebazen met de verplicht gestelde certificaten voor allerhande recherchefuncties: dat vinden ze bureaucratisme.

Dit soort regels sluit aan op de ontwikkeling dat het generalisme van rechercheurs van lieverlee plaatsmaakt voor specialisatie. Dit vergt onderwijs. Al met al hebben in de afgelopen jaren veel rechercheurs en recherchebazen opleidingen gevolgd aan de Politieacademie. Dit wordt gewaardeerd vanwege de opgedane kennis en de opgebouwde collegiale contacten. Bovendien onderstreept het dat de recherche vandaag de dag weer op de kaart staat.

‘Een andere positieve ontwikkeling is dat die cursussen beschikbaar komen, en ook inzichtelijk worden: “je hebt deze cursus en die werkt aan die leerdoelen.” En dat is dus wat we binnen het bureau heel sterk zijn gaan doen. Vroeger was het zo dat er van de Politieacademie een aanbod kwam van een cursus. Dat kwam binnen bij de ploegchef. Die stak z’n arm op: “Wie heeft er belang bij deze cursus?” Het was maar net wie er dienst had. Degene die het eerst “ja” riep, had de cursus. Daar ben ik dus niet van.’

‘Wat we hebben gedaan, we hebben heel snel een slag gemaakt om eenieder te bevragen op zijn ambities om vervolgens daarnaast te leggen wat wij bij de mensen aan mogelijkheden en potentie zagen. Daarnaast bepaalden we natuurlijk ook op basis van het functioneren, en op basis van dat stelsel, wie welke cursus mocht gaan doen. Want een cursus is ook een stuk waardering voor je werk. Het heeft even geduurd voordat de rechercheurs daar ook zo naar gingen kijken. Maar ik moet zeggen, bij ons is het kwartje goed gevallen.’

De tweede lijn is de instroom van hoger opgeleiden. Via de bacheloropleiding en via de opleiding Master of Criminal Investigation. Dit resulteert in een behoorlijke instroom van jonge hbo-geschoolde recherchekundigen. Vanaf het

begin wordt hier vanuit de recherche met scepsis naar gekeken. Recent onderzoek toont aan dat de interne organisatie zich nog niet goed raad weet met deze instroom (Jochims e.a., 2011). In onze interviewronde herkennen we dit kritische beeld deels wel, maar menig respondent toont zich juist (ook) hoopvol of stelt zich ten doel mogelijke problemen aan te pakken.

Recherchebazen waarschuwen voor een mogelijk gespannen relatie tussen traditionele schaal 7-rechercheurs en hoger opgeleiden. Recherchebazen wensen een open verhouding tussen deze twee bloedgroepen. Ze benadrukken dat het bij de hbo-instroom dient te gaan om het verbeteren van blauw recherchewerk en niet om een soort paleisrevolutie die het bestaande recherchewerk ter discussie stelt. Er dient tweerichtingsverkeer te zijn tussen rechercheurs met blauwe dienstjaren en recherchekundigen met een titel. Het sluimerende gevoel van achterstelling en onderwaardering onder de traditionele speurders legt een hypotheek op deze relatie.

Recherchebazen wijzen op het risico dat zittende rechercheurs de recherchekundigen op afstand houden, louter omdat hun cv onvoldoende dienstjaren vermeldt. Blauwe rechercheurs dienen recherchekundigen te kneden in het recherchevak, wegwijs te maken in de politieorganisatie en opmerkzaam te maken op gedragingen en tactieken van verdachten en hun advocaten. Recherchekundigen dienen zich op hun beurt hiervoor open te stellen, geduld aan de dag te leggen en gedoseerd om te gaan met eventuele andere werkwijzen of inzichten en daarin verpakte kritiek op de gang van zaken. Recherchebazen zien het gevaar dat hoger opgeleiden niet alleen worden gezien als ‘wijsneuzen’, maar zich ook daadwerkelijk als zodanig gedragen: ‘Op geboren tegensprekers zit niemand te wachten.’ Tegelijkertijd bestaat het gevaar dat de nieuwe hbo-rechercheurs zo veel van hun werkomgeving overnemen dat ze er niet veel meer aan toevoegen. Het idee is dat ze kritisch blijven, doorvragen en doordenken. Jonge recherchekundigen ontberen na hun opleiding veel basiskennis en intuïtie en ze denken nog te abstract voor het concrete karakter van opsporing. Na binnenkomst volgt hoe dan ook een leerschool van meerdere jaren om het recherchewerk in de vingers te krijgen en al helemaal om daar echt wat aan toe te voegen.

‘Een recherchekundige in opleiding is iemand die theoretisch onderlegd is, maar die zal eerst aan de slag moeten met bijvoorbeeld het maken van een dossier. Hij moet weten hoe een aangifte in elkaar zit, maar hij moet in ieder geval al die processen wel doorlopen hebben om te weten hoe die dingen bij elkaar komen.’

Recherchebazen wijzen erop dat ze moeten pionieren bij het inpassen van recherchekundigen op hun afdeling.

‘Ik heb hier nu een drietal recherchekundigen rondlopen, twee in opleiding en eentje is klaar. Maar we weten met elkaar nog niet wat we met ze willen doen, dus we laten dat over aan de inspiratie en de geest van degene die daarover gaat. In dit geval ben ik dat. En ik probeer ze dan ook wel op hun vlak in te zetten, dus waarvoor ze bedoeld zijn, want ik kan ze ook gewoon werkzaamheden van een rechercheur-A laten doen, maar dat is de bedoeling helemaal niet. En dat vind ik een kwalijke zaak met dat soort opleidingen. Men denkt niet van tevoren erover na, van prima we gaan het doen, maar wat gaan we ze nu laten doen?’

De meeste recherchebazen die wij spraken blijven echter mild positief gestemd over de komst van hogeropgeleiden. Fris bloed, ‘andere vragen durven te stellen’, ‘vragen stellen bij de aanpak’, ‘loskomen van de materie’ en ‘de tegenspraak in huis halen’ spreken hen wel aan. Het is voor de gevestigde rechercheurs vaak wel behoorlijk wennen: ‘Je moet tegen de oude eigenwijze rechercheurs gewoon zeggen dat ze niet moeten zeuren. De wereld staat niet stil.’

‘Ja, ik was best wel heel sceptisch toen dat verhaal van de recherchekundigen, van de zijinstromers kwam. Zijn ze helemaal van God los? Dat was mijn eerste reflex. Dat zijn dure selectietrajecten geweest. Er zaten allemaal dure commissarissen recherchekundigen te selecteren. Ik was behoorlijk sceptisch. Wat gaat dit ons brengen? Maar ik was al vrij snel om toen ik de eerste mensen tegenover mij had, echt gemotiveerde mensen. En wat ik heel frappant vond, ze hadden allemaal een zingevingsargument. Ik had een jongen tegenover me die halverwege de dertig was, hij woonde in Utrecht. Hij was vader, woonde samen met z’n vriendin, had een flat gekocht. Er was een tweede kind op komst. Hij had een fantastisch salaris, werkte bij een ICT-bedrijf. Ik zeg: waarom wil je dat allemaal opgeven? Hij zegt: zingeving. En zo zaten al die lui tegenover ons. Die lui die wij nu binnen hebben, dat zijn allemaal mensen die vrij snel blauw geworden zijn. En natuurlijk hebben ze niet de ervaring van de ervaren rechercheur, maar dat gaat wel goed komen.’

De derde lijn van verandering betreft de instroom van allerlei vakspecialisten. Ze stellen hun expertise ten dienste van de opsporing. Een makelaar, finan-

cieel-economische specialisten, ICT-kenners en gedragsdeskundigen zijn bijvoorbeeld professionals die de recherchebazen inmiddels in hun gelederen hebben. Ze moeten voorzien in kennislacunes die thans bestaan. Nieuwe tijden geven moderne vormen van criminaliteit. Lang niet iedereen die al decennia werkzaam is bij de recherche, is in staat al de relevante ontwikkelingen te begrijpen en te volgen. Respondenten wijzen bijvoorbeeld op ambities op het gebied van cybercrime, maar constateren dat ze het personeel niet hebben om er écht werk van te maken. Er is op dit terrein veel te halen, maar het valt voor veel recherchebazen nauwelijks te behappen. Ze benadrukken daarom dat generalistische rechercheurs zitten te springen om goede ondersteuning van ‘superspecialisten’, zoals forensische experts. Specifieke en diepgaande vak-kennis van allerlei velden is onontbeerlijk om de ontwikkelingen in de criminaliteit bij te kunnen benen. Hier laat zich wel een probleem gelden dat we al aan de orde stelden. Er bestaat namelijk spanning tussen het salarisplafond bij de recherche en de marktwaarde van superspecialisten. Het gevolg is dat dergelijke specialisten ‘wel een heel sterke roeping moeten hebben om naar de politie te komen’.

‘Dus we hebben bij de inrichting van de regionale ondersteuning nogal wat andersoortigen, zal ik maar zeggen, ingebracht. Mensen met een andere relevante opleiding, dus dan heb je het over hbo, hbo-plus en WO’ers, die gewoon niet politiespecifiek opgeleid zijn. Maar met een hoogwaardige financiële achtergrond of met een bedrijfskundige achtergrond, met een *forensic science*-achtergrond of met een ICT-achtergrond.’

3.7 Van binnen naar buiten

Recherchebazen trachten de opsporing te professionaliseren. Ze bewegen zich daarbij tussen hamer en aambeeld. Voor veel recherchebazen biedt persoonlijk leiderschap een uitweg, maar een categorie recherchebazen vindt dat de recherche behoefte heeft aan opsporingsmanagers. Het plannen en controleren van opsporingswerkzaamheden is volgens hen simpelweg een kernactiviteit.

Recherchebazen boeken naar eigen zeggen vooruitgang bij de door hen nagestreefde professionalisering, maar stuiten op interne barrières. Regio-korpsen zijn niet ingericht op de opsporingstaak, maar op uitvoering van de gebiedsgebonden politietaak. De basispolitie is sterk gericht op de stroom van zaken die via meldingen of aangiften op hen afkomt en op werk in de sfeer van

openbare orde, toezicht en hulpverlening. Dit hindert het verzamelen van criminele informatie en samenwerking met rechercheafdelingen.

De regionale recherche en de districtsrecherche kampen met het interne probleem dat het aantal energievretende grootschalige opsporingsonderzoeken (TGO-onderzoeken) niet valt te voorspellen. Rechercheafdelingen lopen daarbij vast op een harde logica: hoewel opsporing een sterk dynamisch karakter heeft, is het recherchewerk in de afgelopen tien jaar gestandaardiseerd. Er wordt mede daardoor veel capaciteit besteed aan basispolitie, beheersorganisatie, administratieve lasten, TGO-zaken en analyses. Dat laat weinig vrije ruimte voor (ander) opsporingsonderzoek.

In het volgende hoofdstuk verleggen we de aandacht van (dit soort) interne zaken naar het externe relatiebeheer van recherchebazen.

Relatiebeheer

4.1 Inleiding

Bij het recherchewerk dient de politie de banden met de maatschappelijke en institutionele omgeving aan te halen, zo luidt een rode draad in de rechnervisie. Burgers dienen te worden gemobiliseerd om een bijdrage te leveren aan de opsporing: in direct contact, maar ook via de media. Recherchebazen dienen in hun netwerk te zoeken naar geschikte partners bij opsporingsonderzoeken, zodat er meer informatie bijeen wordt gebracht en er gezocht kan worden naar de meest geschikte sanctie: strafrechtelijk, fiscaal of bestuursrechtelijk. Dit alles neemt niet weg dat de recherchebazen die wij spraken – als we ze vroegen naar hun externe management – hoofdzakelijk spreken over het Openbaar Ministerie en meer in het bijzonder over de officier van justitie. Er bestaat, met andere woorden, een stevige kloof tussen een visie die mede stoelt op relatiebeheer in een breed netwerk en de rechnerpraktijk die sterk focust op de relatie met officieren van justitie. We gaan eerst in op de relatie van recherchebazen met officieren van justitie (§4.2) en besteden vervolgens aandacht aan de besluitvorming over de vraag op welke (grote) rechneronderzoeken politiecapaciteit wordt ingezet (§4.3). Daarna gaan we in op de relatie met burgemeesters (§4.4) en met het publiek (§4.5), en op de rol van de media (§4.6).

4.2 Over de officier van justitie

Het Openbaar Ministerie is verantwoordelijk voor het opsporingsonderzoek. De wettelijke taak van het Openbaar Ministerie bestaat onder meer uit het leidinggeven aan opsporingsonderzoeken en het daarbij aansturen van opsporingsambtenaren. Op papier is de rolverdeling duidelijk: de officier van justitie beschikt en de politie geeft gestalte aan de opsporing. En als de politie eerst uitvoert en vervolgens bij het Openbaar Ministerie aanklopt, dan beoordeelt de officier van justitie nog altijd of de politie correct heeft gehandeld. Maar net als bij politiek-ambtelijke verhoudingen is de alledaagse relatie complexer. Een

minister is de baas, maar is op zijn of haar beurt afhankelijk van de informatie en kennis binnen het ambtelijk apparaat. Ambtenaren beschikken over exclusieve informatie. Waar de verantwoordelijken wel en niet van op de hoogte raken, is vaak afhankelijk van ambtelijke initiatieven. Politici zijn nu eenmaal bij lange na niet van alles op de hoogte en zullen dus lang niet op alle politiek relevante dossiers of aspecten vragen naar informatie. Officieren van justitie hebben een kleinere scope of *workload* dan een minister, maar ook zij zijn sterk afhankelijk van de informatie die ze vanuit het politieapparaat krijgen over criminaliteit, verdachten, criminelen en opsporingsonderzoeken. De officier van justitie stuurt van ‘bovenaf’, maar recherchebazen kunnen van onderaf wel degelijk mede vorm en inhoud geven aan het opsporingsproces.

‘Nee, de officier van justitie kan je natuurlijk ook sturen, of tenminste, sturen is een sterk woord, maar natuurlijk heb je daar invloed op. Op basis van de manier waarop je zaken brengt, en je elementen brengt. Alleen vind ik dat je wel altijd transparant en duidelijk moet zijn. Als je in jouw aanpak nog bepaalde bedreigingen ziet, zal je die moeten delen met je officier. Die moet je dan niet weghouden. Want het moet een samenspel zijn en dat doe je niet door iemand te manipuleren door bepaalde dingen niet te vertellen en dan iets anders heel erg mooi te maken. Maar je kunt wel zeggen: mijn voorkeur heeft het om dit te doen, daar en daar en daarom.’

Officieren van justitie balanceren bij het aansturen van de opsporing tussen distantie en betrokkenheid. Distantie is ten dele een praktische noodzaak. Een officier van justitie is nu eenmaal voor meerdere zaken verantwoordelijk en brengt meer tijd door op het parket en in de rechtszaal dan op het politiebureau. Onze respondenten vinden distantie ook wenselijk. Ze hebben een afkeer van justitiële detailbemoeienis. Officieren van justitie die de opsporing door de politie op de voet volgen, wekken de indruk te twijfelen aan de integriteit of kwaliteit van de politieactiviteiten. Sterker, volgens recherchebazen besteedt dit soort officieren van justitie zo veel tijd en energie aan details dat dit ten koste gaat van de doelmatigheid en kwaliteit van het magistratelijke werk.

Als officieren van justitie zich ontpoppen als ‘boevenvangers’ die zich lijken te gedragen als rechercheurs, wordt dit evenmin op prijs gesteld door recherchebazen. De noodzakelijke *checks and balances* vallen dan weg. Dat gaat ten koste van de scherpste van het opsporingsonderzoek. Het hoort bij de taakverdeling dat de officier van justitie doorvraagt als de politie wil grijpen naar zware opsporings-

middelen, onderzoekslijnen laat rusten of in haar tactisch onderzoek bepaalde betwistbare bewijsmiddelen voor hele waarheden lijkt aan te nemen.

‘Als ze zich met ieder detail bemoeien, werkelijk, ik denk dat je dan een stukje sturing mist die een bijdrage levert aan een beter rechercheonderzoek. Die bepaalde distantie moet er wel zijn, maar dat betekent niet dat je niet samen aan de zaak werkt. Dat is wat anders dan dat ze alles directief beslissen, op afstand. Dat is dan weer een heel andere officier dan de officier die samen met jou aan de zaak werkt, maar dan wel met de bepaalde distantie om je te coachen en het kader duidelijk te houden.’

‘Nou, ik heb bij sommige officieren van justitie wel dat ik denk: ik vind het prima, maar voor mij gaat dit iets te makkelijk. Want ze vragen niet: heb je bijvoorbeeld al daar en daarnaar gekeken. En ik ben blij dat hij meegaat met mijn voorstel, maar het is te gemakkelijk. Ik heb wel eens officieren van justitie gehad die zeiden: moeten we die en die niet gaan tappen? Ik denk dan: volgens mij hoeft jij alleen maar te toetsen.’

Detailbemoeienis kan volgens onze respondenten voortkomen uit te vergaande voorzichtigheid van officieren van justitie. Ze wensen – mede ingegeven door ‘dwalingen’ bij onder meer de Schiedammer parkmoord – volledige zekerheid alvorens ze een zaak voor de rechter brengen. De consequentie van dit soort voorzichtigheid is echter dat de politie zo veel tijd besteedt aan één of enkele zaken dat dit ten koste gaat van zaken die niet of niet goed genoeg in onderzoek worden genomen.

Recherchebazen zien graag dat officieren van justitie een gepaste middenweg bewandelen tussen distantie en betrokkenheid. Ze bespeuren daarbij een duidelijke trend. De sterk afstandelijke en soms arrogante houding van de staande magistratuur is verdwenen. De ongepaste distantie van enkele decennia geleden heeft plaatsgemaakt voor meer betrokkenheid. Officieren van justitie laten vaker hun gezicht zien op politiebureaus. Ze wonen briefings van TGO's bij en ze nemen deel aan overlegvormen: weegploegen en gezagsdriehoeken. Als een recherchebaas een bericht achterlaat in een voicemailbox van een officier van justitie, dan wordt hij of zij snel teruggebeld. Als een recherchebaas vraagt om tekst en uitleg, dan geeft een officier van justitie dat. En wanneer een recherchebaas kritiek levert en die professioneel onder woorden brengt, dan wordt dat in een vertrouwelijke setting geaccepteerd en gewogen door de officier van justitie. Omgekeerd begrijpen recherchebazen heel goed dat een soms

kritische opstelling door de officier van justitie wordt ingegeven door de functie van het Openbaar Ministerie. De officier van justitie anticipeert lopende een strafrechtelijk onderzoek op de rechtszaak en vraagt zich daarom af of het dossier solide genoeg is.

‘Het is magistratelijk, maar niet zoals het vroeger was. Dus dat je als officier van justitie regelmatig even je gezicht laat zien bij de briefing, dat je aanwezig bent, dat je meeluistert, hartstikke prima. Er zijn sommige officieren die, ondanks dat ze veel aanwezig zijn, toch voldoende afstand hebben. [...] En ik zie officieren die helemaal erin gezogen worden en zich best wel laten leiden door hetgeen de politie aandraagt, en dat vind ik dus niet goed.’

‘Nee, de gemiddelde officier is top. Wat ik wel vind, dat is echt een trend sinds twintig jaar geleden... Vroeger was de officier van justitie veel op afstand. Je ziet wel dat officieren van justitie er veel dichterbij zitten, op het onderzoek. Bijna een *crimefighter* worden. Ik vraag me af of dat goed is.’

‘Formeel zijn ze gezagsdrager, maar ik denk ook als ik kijk naar de officieren hier. [...] Eigenlijk zie je nu een tendens dat officieren meer contact met de politie willen hebben, dat ze vaker met zo’n teamleider gaan praten, dat hij bijna een collega wordt. Maar waar het om gaat, en daar heb ik ook wel voorbeelden van. [...] Neemt de officier de beslissing op basis van goede informatie? En als wij daar twijfel bij hebben, wijzen we op de zaken die mee moeten spelen bij het besluit. Ik heb ook wel eens een gesprek gehad met een officier, omdat ik vond dat er misschien dingen niet goed waren gegaan.’

‘Ik ben TGO-teamleider. Ik vind het prima dat de officier van justitie meedenkt, dat is helemaal goed en ouwe-jongens-krentenbrood, maar die distantie moet er gewoon zijn, vind ik. En af en toe moet hij ook gewoon met goed fatsoen een verzoek van ons kunnen weigeren, omdat we het niet helemaal goed onderbouwd hebben.’

‘Als ik vind dat de officier van justitie ons onderzoek hindert door te weigeren of overdreven eisen te stellen, dan stel ik dat zeker aan de orde. Ik krijg ook wel eens gelijk. Ik heb geleerd om niet boos te e-mailen,

maar om zaken rustig te bespreken met de officier van justitie. Mijn ervaring is dat er dan meestal verstandige besluiten worden genomen, die ik aan de rechercheurs uit kan leggen. Dat is wel een beetje mijn stijl. Wijzen op de praktische gevolgen voor het onderzoek. Dat ziet een officier van justitie soms toch echt minder scherp dan iemand die zelf tien jaar in de uitvoering heeft gezeten. Daar staat tegenover dat de officier van justitie op punten meer bagage heeft dan ik.'

Recherchebazen en officieren van justitie kunnen goed met elkaar overweg, zo benadrukken onze respondenten in veel opzichten. Toch bestaan er bijna onvermijdelijk forse verschillen in werkhouding en persoonlijkheid. De recherchebaas is vaak, na de Politieschool, begonnen als straatagent. Hij of zij is op die manier in de praktijk gevormd als praktisch professional: doeners die resultaten boeken omdat ze weten hoe het er op straat of aan de verhoortafel aan toegaat. Ze leven in een *verbal society*, dat wil zeggen een wereld waarin fysieke fitheid, lichaamstaal, intuïtie en het vermogen om gedachten en indrukken verbaal onder woorden te brengen zwaar wegen. De officier van justitie doorloopt een heel ander traject, dat begint met een rechtenstudie. De leerschool is in veel opzichten theoretisch en de praktische vorming heeft plaats in de rechtszaal. Magistraten leven in een geschreven wereld: jurisprudentie, protocollen, dossiers, wetteksten en (andere) literatuur. Een requisitoir wordt eerst uitgeschreven en dan voorgedragen. Er bestaat dientengevolge spanning tussen de geschreven of juridische logica van de officier van justitie en de hang naar praktische oplossingen en intuïtie in het politieapparaat.

'Ja, ik ben tevreden met ons OM. We hebben nu net een nieuwe gebiedsofficier en dat is nog een beetje aftasten. We hebben een rechercheofficier waar het af en toe best knokken mee is. Maar op zich denkt hij, als het gaat om een alternatieve aanpak, goed mee, mits je het maar goed onderbouwt. Want dat wil hij altijd graag. En soms zit ik te veel op mijn gevoel. Dat moet je gewoon zo doen, vind ik dan, want het voelt goed. Heel vaak komt het wel goed, maar dat soort mensen wil veel meer onderbouwing zien.'

De algemene tevredenheid van onze respondenten over de houding en opstelling van het Openbaar Ministerie wordt genuanceerd door de typologie die ze maken van officieren van justitie. Ze bespeuren forse onderlinge verschillen tussen deze magistraten.

‘Waar we last van hebben is dat met name de zaaksofficier die erin zit... Die komt natuurlijk gaandeweg het proces uit op een bewijsmatrix die wel of niet goed gevuld is en dan hangt het heel erg af van die officier of hij risicomijdend of risicozoekend is. Want de ene officier zegt, ach, ik heb nou genoeg, daar ga ik voor. Hij praat het in de rechtszaal weer bij elkaar, een stukje omgaan met onzekerheid. Terwijl de andere officier heeft van, nee, ik wil het tot in de puntjes uitgezocht hebben. Dat is persoonsgebonden. En wat je dan ook ziet is dat de ene officier kan zeggen van, nou, een mooi onderzoek gedraaid, we gaan naar buiten toe en dat laten we lekker zien. Terwijl de andere officier zegt, nee, die poppenkast, dat moeten we niet doen, absoluut niet, dat willen we volstrekt niet. Een regeltje in de krant, ja nou, als het echt moet dan moet dat maar, maar we gaan niet breeduit.’

‘Het zou uiteindelijk één OM-regio worden, maar zo ver zijn we nu nog niet. En het verschilt per OM en vaak ook per officier wat voor soort dossier men aangeleverd wil zien. Dat verschilt toch nog wel vaak. [...] Het kan voorkomen dat een TGO per regio een verschillend product moet aanleveren. Dat is natuurlijk heel lastig. En dat verschilt ook nog wel per officier, die zienswijze daarin. Je ziet natuurlijk sowieso diversiteit binnen de officieren. Je ziet officieren die echt op de stoel van de teamleider gaan zitten of heel nauw tegen de teamleider aan gaan zitten, maar er moet wel distantie zijn tussen de officier en de teamleider.’

‘Het OM is een neutraal instrument. De officier van justitie zou eigenlijk gewoon van een afstand mee moeten kijken en zeker niet inhoudelijk in een onderzoek mee moeten gaan doen. Het verschilt enorm per officier van justitie, maar over het algemeen vind ik gewoon dat we goed gesteund worden door het OM. Ze denken goed mee. Over de overleggen en commissies waar ik met het OM te maken heb, ben ik op zich tevreden.’

Er bestaan enkele aanduidingen of termen voor officieren van justitie die (bepaald) niet voldoen aan het ideaalbeeld van de recherchebazen. Dat zijn in de eerste plaats ‘te voorzichtige officieren van justitie’. Dat zijn magistraten die vragen om uitgebreide schriftelijke verantwoording of die aandringen op extra opsporingsonderzoek, terwijl de politie vindt dat er al lang en breed een solide dossier is aangemaakt. De toch al zware bewijslast en forse administratieve last worden door deze officieren van justitie nog verder opgevoerd.

‘Het verschilt enorm per officier van justitie. Ik heb hier officieren van justitie die zo afgrijselijk voorzichtig zijn dat het gewoon irritant is. Of dat je gewoon drie keer hetzelfde verhaal moet aanleveren en altijd uitgebreid. Ik bedoel, we hebben hier een officier van justitie die voor iedere opsporingsmethode, of het nou te maken heeft met opvragen van inlichtingen, of je wilt een telefoontap aansluiten, of je wilt historische gegevens, of je wilt een observatie aanvragen, hij wil altijd dat we een document maken. En dan voortdurend doorwerken in een soort groei-document, zodat je aan het eind van het onderzoek een enorm pakket hebt. Maar dat betekent dat je voor ieder wissewasje elke keer zo’n groot pak papier moet aanleveren. Nou, dus het OM is, ook door allerlei andere oorzaken, enorm voorzichtig. Bijna op het angstigste af.’

De ‘traditionele’ officier van justitie houdt vast aan ambachtelijk opsporingsonderzoek door de politie en onder leiding van het Openbaar Ministerie. Deze magistraten leggen niet gemakkelijk relaties met andere opsporingsdiensten en zijn niet geneigd om te zoeken naar andere sanctiemodaliteiten dan het strafrechtelijke traject.

‘Ik denk dat er een aantal kanjers zijn die zeker met hun expertise meegroeien. En ik denk ook dat het OM, net als de politie, wordt geconfronteerd met een percentage behoudende officieren, die het gewoon zo doen als ze het altijd hebben gedaan. Die op de traditionele manier leidinggeven aan een onderzoek.’

De ‘hiërarchische’ officier van justitie hanteert een afstandelijke stijl en neemt besluiten zonder al te veel overleg met de politie of zonder een motivatie die laat blijken dat de adviezen en opvattingen van de politie zijn meegewogen. Dit type officier van justitie komt (als persoon) niet vaak voor, al is het maar omdat het op deze manier ondoenlijk is om een goede werkrelatie op te bouwen met de politie. Onze respondenten vinden wel dat ze met een zekere regelmaat geconfronteerd worden met besluiten van officieren van justitie die ze onbegrijpelijk vinden, omdat argumenten van de politie worden genegeerd. Onze respondenten verklaren dit meestal niet uit de stijl van een bepaalde officier van justitie. Ze denken dat dit het gevolg is van de hiërarchische verhoudingen binnen justitie, waardoor een officier van justitie zich genooddaakt voelt om de ‘justitielijn’ te verkiezen boven adviezen en opvattingen van de recherche.

‘De rol van justitie is de laatste jaren drastisch veranderd. Justitie zat er vroeger niet bij als we besloten of we die zaak zouden draaien, ja of nee. Justitie heeft daarin nu een beslissende stem.’

‘Justitie bepaalt, zeg maar even, en wij hebben het probleem hoe we het met het personeel moeten oplossen. Want justitie zegt bikkelhard tegen mij, “je gaat die zaak draaien” bij wijze van spreken, en ik zeg, “ik heb geen personeel”. Dan zeggen ze, “dat is niet mijn probleem”. Snap je? Ik moet personeel leveren, of ik wil of niet, maar de politie moet leveren. Justitie bepaalt wat er moet gebeuren. En als je zegt, “ik heb geen personeel”. Ja, dat moeten we zelf maar oplossen. Dat maak ik zo vaak mee.’

Recherchebazen houden het contact met justitie graag in eigen hand. Dit heeft een positieve reden, want ze hebben vaak een goede relatie met ‘hun’ officieren van justitie. Ze willen ook voorkomen dat het relatiebeheer met justitie voor hen onoverzichtelijk wordt doordat allerlei rechercheurs zelf ook overleg voeren met de officier van justitie. In combinatie met de diversiteit onder officieren van justitie zou dit kunnen resulteren in gebrekkige sturing. Het justitiële relatiebeheer is in veel korpsen, afdelingen en districten daarom geconcentreerd geraakt bij recherchebazen en lijnbazen.

‘En dan zie je echt dat de rechercheurs, en dat zijn echt diehards van rechercheurs, dat die direct overleggen met de officier. De recherchebaas zit er dan maar tussen.’

‘Want het was wel heel makkelijk dat Jan en alleman contact kon hebben met officieren over hoe moeten we dat doen en noem maar op. Er is nu gezegd, nee, dat doen we niet meer. De hulpofficieren van justitie zijn degenen die kwalitatief bij jullie de toetsing gaan doen. Hebben we nu weer goed op de rit staan. Dat is ook weer een beetje magistratelijk. Dus de leidinggevende heeft de contacten met het OM.’

4.3 Wikken en wegen

Het Openbaar Ministerie heeft een sterk sturende rol bij de opsporing. Dit komt niet alleen tot uitdrukking in het leidinggeven aan concrete opsporingsonderzoeken, maar ook in beleidsvorming en in het grote aandeel in de besluitvorming in zogenoemde stuur- en weegploegen.

De sturende rol van officieren van justitie bij opsporingsonderzoeken op het niveau van concrete zaken is in het afgelopen decennium uitgebreid met meer beleidsmatige sturing (Klerks, 2011). Dit komt tot uitdrukking in verschillende landelijke overlegvormen. Het College van procureurs-generaal overlegt periodiek met het bestuur van de Raad van Korpschefs en in het OM Kernberaad Politie (OMKP) overlegt dit College met de hoofdofficieren van justitie. Dit neemt niet weg dat de strategische sturing door het OM voor een belangrijk deel wordt bepaald door politiek bepaalde prioriteiten die worden vastgelegd in beleidsplannen, zoals 'Nederland Veiliger'. De oplossingspercentages bij gewelddadige vermogenscriminaliteit dienen in 2015 te zijn opgehoogd van 23% naar 40% en het aantal bestrafte overvallers moet worden verdubbeld. Ook het aantal aangepakte criminele samenwerkingsverbanden dient in deze periode te worden verdubbeld, waarbij prioriteit wordt verleend aan mensenhandel, productie en in- en uitvoer van drugs, witwassen, zware milieucriminaliteit, cybercrime en kinderporno.

Op het niveau van de (huidige) regiokorpsen vervullen de zogenoemde stuur- en weegploegen een belangrijke rol bij de verdeling van opsporingscapaciteit over criminaliteitsvormen en concrete zaken. Volgens de zogenoemde 'Doctrine intelligencegestuurd politiewerk' (Kop & Klerks, 2010) verdeelt de stuurploeg op regionaal niveau de politiecapaciteit over alle werkprocessen en taakvelden van de politie. De stuurploeg valt onder de zogenoemde beheersdriehoek: de korpsbeheerder, de hoofdofficier van justitie en de regionale korpschef. De precieze organisatie van de stuurploeg wisselt per regio. Soms is de beheersdriehoek tevens stuurploeg, maar vaker is het een aparte overlegvorm, onder voorzitterschap van het Openbaar Ministerie. Het valt op dat de politie-inbreng vaak (vrijwel) volledig in handen ligt van lijnbazen: de korpsleiding en districtscheefs. Dat onderstreept eens te meer de interne afhankelijkheid van recherchebazen. Het generalistische karakter van de politieke inbreng in de stuurploegen laat volgens recherchebazen veel ruimte voor inbreng van het Openbaar Ministerie bij de verdeling van researchcapaciteit. Dat resulteert in hoge prioriteit voor justitiële prioriteiten en voor politiewerkzaamheden op het brede terrein van handhaving van de openbare orde. Ook de chef van de Regionale Recherche Dienst kan dit moeilijk beïnvloeden en is aangewezen op invloedsuitoefening in het voortraject van de besluitvorming. Al met al staat de stuurploeg op forse afstand van veel van onze respondenten. De stuurploeg neemt besluiten en stelt kaders en grenzen vast.

De concrete voorbereiding van opsporingsonderzoeken heeft veelal plaats in zogenoemde weegploegen. Daarin zitten officieren van justitie en politiechefs, waaronder recherchebazen. In de weegploeg wordt gewikt en gewogen over de

verdeling van researchcapaciteit over concrete zaken. Er worden documenten opgesteld door politiemensen waarin wordt beargumenteerd waarom een bepaald opsporingsonderzoek opportuun is. Er wordt gesproken over ‘weegdocumenten’ of ‘pre-weegdocumenten’. Het idee is dat (een reeks) delicten of criminele groeperingen in onderzoek kunnen worden genomen, indien aangetoond wordt dat de maatschappelijke schade fors is en er tegelijkertijd aanknopingspunten zijn voor een kansrijk onderzoek. Rechercheurs van de districts-recherche maakten bijvoorbeeld een voorstel om een bende fraudeurs in onderzoek te nemen die bijna honderd burgers voor vele duizenden euro’s had benadeeld. Het voorstel strandde, al denkt de recherchebaas dat de kans bestaat dat de vele slachtoffers met succes bezwaar kunnen maken tegen het besluit om geen opsporingsonderzoek op te starten.

‘Stuur- en weegploegen gaan dan beslissen, in dit geval, we gaan geen capaciteit aan die zaak geven. Terwijl het over een fraudezaak met negentig benadeelden gaat. Ik denk dat het om tonnen gaat. Fraude, dat gaan we niet doen. Dus er gaan binnenkort allemaal brieven uit naar die benadeelden van, uw zaak wordt niet opgepakt, wegens weet ik veel wat ze er neerzetten. Want ik ga die brieven niet sturen, hoor. Jullie beslissen, gaan jullie dat maar sturen. Als één van die benadeelden een artikel 12-procedure opstart, en met negentig benadeelden is die kans groot, dan krijgen we de zaak gewoon via de achterkant weer terug. Daar ben ik van overtuigd. Ik lach me helemaal slap. Ik zit er echt op te wachten. Die brieven moeten er binnenkort uit. Hebben we de zaak alleen drie jaar op de plank laten liggen. Alle informatie is verouderd, verziekt en noem maar op. Dan kost het nog meer capaciteit.’

Het traject van (pre-)weegdocumenten via een projectvoorstel naar een opsporingsonderzoek is gericht op een specifieke vorm van opsporing, namelijk zogenoemde ‘haalzaken’. Dergelijke ‘haalzaken’ worden van de grond getild door initiatieven van politiemensen. Dit is een wezenlijk verschil met ‘brengzaken’. Dat zijn zaken die ‘vanzelf’ bekend raken bij de politie, omdat er aangifte wordt gedaan door slachtoffers of omdat de politie tijdens de surveillance als het ware aanloopt tegen strafbare feiten. Het gaat vaak om kleine zaken, maar ook ernstige strafbare feiten raken op deze manier bekend bij de politie: moord, doodslag, ontvoeringen of handelsvoorraden drugs. Als zich langs dit kanaal een ernstig delict aandient, dan wordt gewogen of er een TGO zal worden gestart. Dit gaat over de weegploeg heen, want dit gebeurt op strategisch

niveau, door of namens de korpsleiding, met instemming van de rechercheofficier. Er wordt bezien of een zaak TGO-waardig is op basis van enkele criteria. Het moet een ernstig ('kapitaal') misdrijf betreffen: een (mogelijk) opzettelijk levensdelict, een zeer ernstig zedendelict, brandstichting met ernstige gevolgen of een gijzeling, ontvoering of ander misdrijf tegen de lichamelijke integriteit. Er moet een strafbedreiging van minimaal twaalf jaar gevangenisstraf van toepassing zijn, er moet een grote maatschappelijke impact worden verwacht en er dient geen 'ondubbelzinnig daderschap' te kunnen worden vastgesteld. Veel van onze respondenten geven graag leiding aan een TGO-onderzoek, omdat dit aantrekkelijk en belangrijk researchewerk is en er goede oplossingspercentages worden gerealiseerd. Maar ze ondervinden ook grote problemen bij het 'managen van het researcheproces' omdat dit soort grote (breng)zaken een fors beslag legt op de researchecapaciteit. Naar schatting bedraagt 80% van het researchewerk onderzoek naar 'brengzaken' (Klerks, 2011). De overige 20% van de researchecapaciteit wordt voor het overgrote deel ingezet op basis van geformuleerde beleidskaders. De consequentie is dat de weeg- en stuurploegen worden gedwongen om bij haalzaken sterk te letten op geformuleerde (landelijke) prioriteiten. Er is derhalve weinig ruimte voor 'overige' vormen van middelzware en zware criminaliteit die lokaal of regionaal wel degelijk een negatieve maatschappelijke impact hebben.

'Er is geen enkel verband tussen de kwaliteit van een weegdocument en de kans dat het van start mag gaan. Er spelen andere criteria.'

'Van ongeveer vijftig pre-weegdocumenten is er, voor zover ik weet, één gehonoreerd. En er zaten goede tussen.'

De consequentie is dat wijkagenten, andere wijkpolitie mensen en rechercheurs moeilijk vallen te motiveren door recherchebazen om lokale (middel)zware criminaliteit in kaart te brengen en intern te agenderen, bijvoorbeeld in de vorm van een weegdocument. De kans op een doeltreffend opsporingsonderzoek wordt nu eenmaal laag ingeschat. Om die reden wordt criminele informatie die wordt opgedaan bij een grootschalig onderzoek, of die toevallig erwijs bekend raakt bij de surveillance, vaak genegeerd of in elk geval niet op waarde geschat en zorgvuldig gedocumenteerd. De consequentie van dergelijke informatieverwerping is dat de besluitvorming in stuur- en weegploegen plaatsvindt zonder goed landelijk, regionaal of lokaal overzicht van (middel)zware vormen van criminaliteit.

‘Er wordt een tip nagetrokken. Er zijn vier mannen op zoek naar een container met drugs. Ze worden aangehouden. Een Marokkaanse Nederlander en drie Oost-Europeanen. Als ze uitstappen, wordt bij een deur een vuurwapen aangetroffen. De officier van justitie besluit om ze heen te zenden. De man die bij de deur zat waar het vuurwapen is gevonden, moet voorkomen voor vuurwapenbezit. [...] Jij denkt toch niet dat ze voor iets dat minder erg is dan zware drugscriminaliteit door een netwerk van Marokkanen en Oostblokkers een weegdocument gaan maken?’

‘De stuurploeg in het kader van het intelligencemodel moet zich veel meer bezighouden met wat zijn nou de fenomenen in onze regio, waar hebben we last van, waar gaan we op sturen? Besteden we de capaciteit aan de goede dingen?’

4.4 Burgemeesters

Het is een traditioneel spanningsveld dat bestuurlijke gezagsdragers (burgemeesters) meer vragen dan politiebazen menen waar te kunnen maken. Het is voor recherchebazen nieuw dat bestuurlijke gezagsdragers meer en meer invloed uitoefenen op de inzet van justitiële opsporingscapaciteit en daarmee steeds vaker hun domein betreden. Die voelbare lokale druk op de recherchebazen heeft meerdere achtergronden.

In veel gemeenten is de geregistreerde criminaliteit – met name vermogensdelicten – gedaald. Dit komt door de ‘eerste generatie’ veiligheidsplannen op stadhuizen, de opbouw van gemeentelijke veiligheidsafdelingen en het samenspel met de lokale politie, onder meer in de gezagsdriehoek. In de ‘tweede generatie’ veiligheidsplannen raken bestuurlijke handhaving, zorg en strafrechtelijk optreden meer en meer met elkaar verweven (Tops e.a., 2010). Burgemeesters en hun veiligheidsambtenaren concluderen steeds vaker dat effectief lokaal veiligheidsbeleid vereist dat ook strafrechtelijk onderzoek wordt gedaan naar criminaliteit die lokaal speelt en die zich laat voelen. Het wordt bijvoorbeeld duidelijk dat er een categorie nieuwe veelplegers is die (ook) strafrechtelijk aangepakt dient te worden om verdere vooruitgang te boeken of om delicten met een negatieve trend aan te pakken: overvallen en geweldsdelicten. De zogenoemde shortlistmethode brengt bovendien jeugdgroepen in beeld, waaronder criminele groepen (Beke e.a., 2000). Hier komt nog bij dat criminologische analyses op

lokaal niveau geregeld aantonen dat groepen die zich toeleggen op (middel)-zware criminaliteit aanjagers zijn van lokale vermogensdelicten, bijvoorbeeld omdat professionele helers aansturen op bepaalde vormen van diefstal (zie Beke e.a., 2011). Dit soort lokale kennis wordt bovendien steeds beter in kaart gebracht: door extern onderzoek, door analisten van de politie, door de opgebouwde veiligheidsafdelingen op stadhuizen en in de zogenoemde Gebiedsscan Criminaliteit en Overlast.

Onze respondenten begrijpen de bestuurlijke vraag naar opsporing heel goed, maar ze zijn ongelukkig met 'het gemak waarmee het bestuur overvraagt' en met de gebrekkige sturing door het bevoegd gezag. Recherchebazen beklagen zich over bestuurders die, via hun kanalen, een concreet opsporingsonderzoek afdwingen. Een categorie respondenten ziet bij voorkeur dat burgemeesters afstand bewaren tot opsporing, vooral omdat ze beducht zijn voor politiek-bestuurlijke criteria bij de verdeling van researchcapaciteit. Dit zijn recherchebazen met een afkeer van 'het politieke'.

'Ik ben als recherchechef druk met een zaakje en de burgemeester van laten we eens wat noemen, R., doet aangifte van een flutzaak, waarvan ik zeg, jongens, het is niet eens een strafbaar feit. Ja, je moet er echt over nadenken om het een strafbaar feit te maken. Dan durven we niet te zeggen, daar zetten we geen capaciteit op in. Maar tegen Jan de burger, die veel erger benadeeld is door een fraudezaak, zeggen we dat wel. Als de gemeente R. 10.000 euro kwijtraakt, erg, maar ach. Maar Jan de burger die 10.000 euro door een fraudezaak is kwijtgeraakt, dat is veel erger. Ik durf wel de weddenschap aan dat er gekozen wordt voor de burgemeester. [...] Die burgemeester weet precies wie hij moet bellen binnen zo'n stuurploeg. Ik zit heel af en toe bij die vergadering. Ik heb nog maar één keer meegemaakt dat ik dacht: nu wordt er eindelijk eens een keer goed gekozen. En in alle andere gevallen heb ik zoiets van, ja, als we moeten kiezen, kies dan voor de goede dingen en laat je eigen belang erbuiten. Als er bij justitie bijvoorbeeld intern gestolen wordt, dat gebeurt wel eens, dan ben ik ervan overtuigd dat er morgen een camera hangt en dat we die zaak moeten doen. Maar als diezelfde diefstal plaatsvindt in een winkel, dan komt er geen onderzoek. Daar ben ik van overtuigd. Ik heb zat voorbeelden dat het zo gaat.'

Andere respondenten zouden echter liever zien dat burgemeesters hun wensen ten aanzien van opsporing kenbaar zouden maken. Zij zien liever goede sturing

door een – via de gezagsdriehoek – bij opsporing betrokken lokaal bestuur dan de huidige situatie, waarin burgemeesters wel invloed uitoefenen, maar geen steun geven aan prioriteiten voor de opsporing. De voorkeur van veel recherchebazen voor ‘netwerkend opsporen’, waarbij naast het strafrecht ook andere interventies worden benut, vraagt om bestuurlijke betrokkenheid bij strategische en tactische besluitvorming over criminaliteitsbestrijding.

‘En waar wij naartoe moeten, straks, is dat wij stuurploegen krijgen waar het OM in zit en in de toekomst ook het bestuur. Dat je een soort briefing krijgt over wat er aan de hand is, bijvoorbeeld wat betreft overvallen en woninginbraken: “dit zijn de trends die we zien en wat gaan we eraan doen?”’

‘Omdat onze stuurploegen nog heel erg inhoudelijk over de opsporing gaan, doe je dat niet met het bestuur erbij, dat is logisch. Als je het straks over bewegingen hebt en over trends, dan hoort het bestuur erbij, want dan moet je ook nadenken over alternatieve interventies, de bestuurlijke aanpak. Dus daar horen ze bij. Plus als er gekissebis komt, dat wij laten we zeggen zoveel besteden aan noodhulp en evenementen, dan popel ik naar het moment dat ik tegen onze gezagsdragers kan zeggen wat de consequenties zijn. Want nu roepen ze allemaal meer, meer, meer.’

4.5 In samenspel met burgers

Informatie van burgers is belangrijk voor opsporing. Bij het overgrote deel van de strafbare feiten die worden opgelost door de politie, speelt informatie van burgers een bepalende rol. Burgers zijn zo gezien belangrijke speurders.

‘Burgerparticipatie vind ik binnen de opsporing belangrijk, omdat de meeste zaken vallen en staan met mensen die het gezien hebben. En dat je daarbij dan ook gebruik gaat maken van nieuwe ontwikkelingen op mediagebied. Twitter, daar ben ik zelf dan geen ster in, ik weet nog niet eens wat het is, ja, ik weet wel dat het heel korte berichtgeving is, maar ik heb er zelf nog nooit naar gekeken of me erin verdiept. En je hebt best kans dat ik er enthousiast over word als ik dat wel doe, maar ik weet wel van Burgernet, en wij hebben hier nog SMS-alert, dat zijn allemaal mediamogelijkheden die je moet benutten en dat gebeurt dan ook.’

Het belang van burgertips plaatst de politie voor de vraag hoe zij het publiek bij een bepaalde zaak het best kan raadplegen. Het actief raadplegen van burgers of burgerparticipatie is geen prominente bouwsteen in de visie van veel van onze respondenten. Voor zover ze gestalte trachten te geven aan de vermaatschappelijking van de opsporing, bewandelen ze voornamelijk klassieke paden: het getuigenverhoor, het buurtonderzoek en het raadplegen van (het netwerk van) de wijkagent of de wijkpolitie. Recherchebazen vinden het uitstekend als moderne vormen van burgerparticipatie vruchten afwerpen, maar ze denken dat er nog altijd winst valt te behalen met het raadplegen van burgers en wijkagenten ‘op locatie’, in de nasleep van een delict.

Recherchebazen proberen binnen de regiokorpsen informatie te verzamelen ten behoeve van opsporingsonderzoeken. Daartoe wordt contact gelegd met de basispolitie, in het bijzonder met wijkagenten, omdat zij informatie van de straat kunnen halen: op basis van persoonlijke observaties en uit hun lokale netwerk. In hoofdstuk 3 is beschreven hoe recherchebazen dit trachten te organiseren. Er is nog veel werk te verzetten.

‘Kijk, die wijkagent, een goede wijkagent moet je volgens mij ook bekijken op, wat is nou jouw bijdrage aan opsporing en handhaving in jouw gebied? In de sfeer van: welke informatie heb jij aangebracht, welke interventievoorstellen heb je gedaan, welke interventies heb je laten uitvoeren of zelf uitgevoerd? Kortom, wat is nou jouw bijdrage daar geweest? Als je op zo’n manier naar wijkagenten gaat kijken, dan kunnen we, denk ik, driekwart van de wijkagenten in Nederland wel de nek omdraaien. Ik ken ze niet allemaal, maar ik heb wel in genoeg korpsen gezeten waarvan ik denk van, “nou, dan moet er nog wel het nodige gaan gebeuren”. Omdat ze óf rondstappen in de wijk en het niet zien, óf rondstappen in de wijk en het wel zien maar niet registreren, óf rondstappen en het zien en het registreren en vervolgens teleurgesteld raken omdat hun collega’s ze niet helpen. Enzovoort. Dus in allerlei soorten en smaken. Maar er zijn er ook nog veel die ziende blind zijn. We hebben ze overigens ook nooit geleerd om op een manier te registreren dat we er ook iets mee kunnen. Terwijl we dat de CIE en RID wel leren. [...] Waarom zou je een wijkagent dat niet kunnen leren?’

Op de werkvloer van de recherche telt de ‘verhoorkwaliteit’ van een rechercheur. Er bestaan allerhande competentie-eisen en academische beschouwingen over een goede opbouw van een politieverhoor en, als spiegelbeeld daar-

van, over datgene wat de politie vooral niet behoort te doen aan de verhoortafel. Recherchebazen hechten waarde aan dit soort competenties. In onze interviewronde wordt het belang van een soort ‘metatactiek’ benadrukt, namelijk het vermogen van politiemensen om een klik te maken met burgers. Het is belangrijk dat politiemensen letterlijk de tijd nemen voor burgers en van hun kant zorgvuldig redeneren, zodat ze een geïnteresseerde en professionele indruk maken. Burgers dienen als het ware het idee te krijgen dat de politie de criminele informatie waard is. Daarbij dienen drempels te worden overwonnen. Het verhoor is vaak de eerste ontmoeting tussen burgers en een rechercheur. De politie verhoort geregeld getuigen die zich in de sociale kringen van de verdachten begeven. Deze mensen hebben vaak negatieve ervaringen opgedaan met de politie, beschikken vaker dan de doorsnee burger over antecedenten en hebben vaak op de een of andere manier een sociale relatie met verdachten.

‘Het is een echt een thema, hoe sluit je als rechercheur, maar ook vanuit je opsporingsonderdeel, aan op je omgeving, ook op mensen in de benadering van getuigen. Leg je daar een bepaalde arrogantie aan de dag als politie? Of kun je aansluiten, waardoor je op gelijkwaardig niveau bent geaccepteerd door degene waarvan je iets wilt weten? Dat je goed met getuigen om kunt gaan, is heel bepalend voor de informatie die je krijgt. Dat is een thema. Er zijn rechercheurs, ook in TGO’s, die in contacten met getuigen of verhoren niets te horen krijgen. Die krijgen niets. En je heb anderen die komen van alles aan de weet, via dezelfde getuigen. Dus dat is erg belangrijk en daar zijn we mee bezig. Ik vind het ook wel een voordeel dat we hier een groepschef hebben die bij de CIE heeft gewerkt. Die is juist sterk in dat soort dingen, van, “hoe ga je nou om met je informanten en hoe sluit je daar nou op aan?” Hij is daar heel goed in en geeft ook aan hoe je dat moet doen. Hij kan daar heel goed in coachen en begeleiden. Daar krikken we de club flink mee op.’

Recherchebazen hechten waarde aan een ‘gewoon goed buurtonderzoek’, in de (directe) fase na een strafbaar feit. Een buurtonderzoek is een systematische ondervraging door politiemensen van burgers die mogelijk zicht hebben gehad op de verdachten of op het strafbaar feit: op de plaats delict of op de route daar naartoe of vandaan. Idealiter spreken politiemensen meteen na het strafbare feit burgers aan op deze locaties: hun geheugen is dan nog scherp en er zijn nog mensen in de buurt die toevallig passeerden. Een buurtonderzoek kan evengoed in een later stadium worden uitgevoerd: enkele dagen na, of zelfs maanden na een strafbaar feit.

Recherchebazen constateren dat burgers vaak meewerken als de politie persoonlijk contact legt, maar dat er allerlei drempels zijn voor burgers om van hun kant contact te zoeken met de politie: geen tijd, geen zin, het idee dat anderen het de politie al verteld hebben, geen idee dat hun losse waarneming relevant is voor de politie, taal- of cultuurproblemen, achterdocht jegens de politie of slechte bereikbaarheid van de politie.

Er zijn interne drempels om tijdig een goed buurtonderzoek uit te voeren. Hoe zwaarder het incidentele delict, hoe groter de kans dat er een buurtonderzoek wordt uitgevoerd. Respondenten constateren (ook) wat dit betreft een fixatie op TGO-achtige zaken. Ze vragen zich af waarom dit niet vaker of standaard gebeurt bij met name (pogingen tot) aanranding, bij inbraken (in woningen, bedrijven of auto's) of op locaties met een serie misdrijven of met relatief veel meldingen van aangifteloze delicten, zoals drugshandel. Buurtonderzoeken kunnen leiden tot een 'kickstart' bij een onderzoek of kunnen ertoe leiden dat een zogenoemde zoekzaak (een zaak met onbekende dader of daders) verandert in een aanzienlijk kansrijker zoekproces naar geïdentificeerde verdachten of naar verdachten waarvan bekend is waar ze (ongeveer) wonen, werken of naar school gaan.

'We hadden twee keer na elkaar een poging tot aanranding bij een busstation, ongeveer hetzelfde signalement, dus waarschijnlijk één dader. Je bent dan bang dat de dader daarmee doorgaat en dat het de volgende keer een aanranding of erger is. [...] Er is alleen zo weinig personeel in dienst dat het niet lukt om een buurtonderzoek te starten. [...] Dat is een gemiste kans. Hij doet het nu op een drukke plek. Wie weet zoekt hij straks het park op en ligt er op mijn bureau, of in dat geval op dat van een collega, een zedenmoord met onbekende dader. Daar wordt dan natuurlijk wel meteen een heel team op gezet.'

Een rechercheur kreeg, na enig aandringen, van zijn baas toestemming om in een bijzonder en inbraakgevoelig werkgebied (een zeehaven) in kaart te brengen welke particuliere bewakingscamera's (deels) zijn gericht op het publieke domein. Die camera's filmen geijkte vluchtroutes van daders. Dat levert belangrijke informatie op, omdat in dit gebied nu eenmaal geen burgers wonen en er daarmee weinig kans is op bruikbare observaties door burgers. Het buurtonderzoek wordt op die manier aangevuld met een analyse van camerabeelden. De bedrijven verstrekken de beelden graag, omdat het gebruik van particuliere camerabeelden de pakkans vergroot van criminelen die in hun bedrijf inbreken.

Sociale media en het internet bieden volgens onze respondenten kansen bij de opsporing. Ze geven wel vaak toe dat ze een potentiële schatting maken, omdat ze er vaak op bescheiden schaal ervaring mee hebben opgedaan. Een wijkagent of rechercheur die twittert over strafbare feiten kan burgers attenderen op strafbare feiten. Dit kan burgers ertoe aanzetten om contact te zoeken met de politie. Respondenten benadrukken dat dit alleen een kans van slagen heeft als er ook een sociale relatie is of als de politie een goede lokale reputatie heeft. Bovendien zijn speurders bevreesd dat getwitter informatie oplevert voor criminelen: ‘Die kunnen meelezen.’ Sommige wijkagenten of teamchefs schrijven op een website over een wijk of dorp. Ze geven of vragen informatie. Onze respondenten vinden dat dienders voorzichtig moeten zijn om open en bloot informatie uit te wisselen over strafbare feiten. Digitale communicatie kan drempels wegnemen bij burgers om de (wijk)politie te informeren over criminelen of strafbare feiten. Toch zien recherchebazen Twitter, Facebook, YouTube en internetsites vooral als (open) bronnen waar ze informatie kunnen verzamelen.

‘Ik heb geen idee hoe je moet twitteren. We hebben hier al een paar keer gehad dat we, nou ja, ik dan niet hè, via Twitter konden achterhalen wie er op z’n minst getuige waren geweest van een delict.’

‘Zolang mensen zo dom zijn om een foto met een gestolen auto op Facebook te zetten of om op YouTube een filmpje te plaatsen waarop een zelfgemaakte vuurwerkbom afgaat, dan heb ik er geen problemen mee om ze op te pakken. Ik bedoel, het loont om daar systematisch goed naar te kijken.’

‘De wijkagent had meteen een twitterbericht gestuurd. Met de toon dat dit toch echt niet kon. Dat haalde de lokale krant. Bij het buurtonderzoek hadden mensen het daarover. Dat is toch een steun in de rug.’

‘Indirect profiteren wij van goede informatiestromen tussen wijkpolitie en burgers. Een wijkagent kan houvast geven bij een TGO. Een wijkagent kan zeggen: ik zou maar eens met die en die gaan praten.’

Moderne inspanningen om burgers in te schakelen vinden onze respondenten uitstekende initiatieven of voornemens, die ze echter in veel opzichten met een gerust hart aan anderen overlaten. Dit geldt bijvoorbeeld voor Burgernet: een

samenwerkingsverband tussen burgers, politie en – zij het in mindere mate – gemeente om bewoners en ondernemers in te schakelen bij directe opsporing. Er wordt gebruikgemaakt van een telefonisch netwerk. Via een telefonisch communicatiesysteem kunnen burgers die zich hebben aangemeld, worden benaderd bij (zojuist) gepleegde misdrijven of andere urgente gebeurtenissen, zoals een vermissing. Deelnemende burgers krijgen gerichte informatie en vragen toegestuurd per sms-bericht, met het verzoek om inlichtingen direct bij de politie te melden. De deelnemers worden geïnformeerd over de afloop. Burgernet is als pilot gestart in mei 2004 te Nieuwegein. Anno 2012 functioneert het in alle politieregio's en in meer dan driehonderd gemeenten, met ongeveer 800.000 deelnemers. Burgernet wordt, vanuit de meldkamer, opgestart kort nadat een misdrijf of gebeurtenis ter kennis is gebracht van de politie. De acute fase gaat dus vaak langs onze respondenten heen, al kunnen er dus zaken in hun portefeuille belanden waarbij Burgernet (met succes) is ingezet. Dit verklaart de afstandelijke, maar instemmende houding van respondenten tegenover deze vorm van burgerparticipatie bij opsporing. In sommige politieregio's (zoals Friesland) wordt bovendien beduidend meer werk gemaakt van Burgernet dan in andere regio's. Er bestaan – ook onder respondenten – reserves omdat onduidelijk is wat de effectieve bijdrage is van Burgernet aan opsporing, maar ook tevredenheid over de animo onder het publiek voor Burgernet.

‘Nou, wat je wel ziet, en ik vind dat gewoon een geweldig proces, dat is het stukje directe opsporing dat wij nu uitrollen, waarbij Burgernet is opgestart. Daar geef je al een signaal af dat je elkaar nodig hebt, maar dat je mensen ook serieus neemt. Je informeert ze, je vraagt informatie en je koppelt terug. En als ik zie wat de respons is in zo'n regio als Friesland, die is groot, echt groot. [...] Mensen die zich aanmelden om daar als partner in mee te doen. En ook gewoon reageren en ook bellen. Dat leidt niet altijd tot de aanhouding van de goede verdachte, maar je ziet dat er gewoon veel meer ogen en oren op straat zijn die eigenlijk niet benut werden. Die je nu wel benut. Nou, ik denk als we dat nog breder kunnen maken... Daar zijn ze nu ook mee bezig met Profinet, allemaal mensen die gewoon meekijken vanuit hun professie, zoals buschauffeurs, vrachtwagenchauffeurs, die wel op de weg zijn. Moet je eens kijken wat je daarin bereikt. En je merkt ook dat burgers dat waarderen en dat het wel werkt. Dat mensen best wel bereid zijn om gewoon mee te werken. En dat het ook goed is om naar buiten te treden. Ik denk dat wij ook, als opsporing en rechercheurs, heel bang waren om informatie te delen.’

4.6 Media

Het handelen van de politie kan vanaf de jaren tachtig rekenen op toenemende aandacht van de media. Dit geldt in het bijzonder voor strafzaken. Vanaf dit decennium blijken grote zaken keer op keer mediageniek te zijn. Dit laat onverlet dat er een grote afstand bestaat tussen recherchebazen en journalisten. Deze paradoxale constatering valt goed te begrijpen op basis van de patronen die Beunders en Muller (2005) schetsen in hun overzichtsstudie naar politie en media.

Het Openbaar Ministerie was in het begin van de jaren tachtig niet voorbereid op de – soms massale – media-aandacht voor (grote) strafzaken. Het was het begin van een leerproces, waarbij het OM steeds zou afwegen tot hoe ver de openheid tegenover de media kon gaan. Het OM en de politie waren tot die tijd sterk gesloten organisaties, maar ze stelden zich van lieverlee meer open voor de media. Dit bleek een tweesnijdend zwaard te zijn. In eerste instantie waren de effecten op de beeldvorming over het opereren van politie en justitie bij strafzaken positief, maar zeker bij enkele ‘megazaken’ – zoals de zaak tegen Johan V. – kwamen steeds vaker negatieve beelden naar buiten. Het gevolg was dat de openheid afnam. Het OM sloot zich ten dele weer af van de mediawereld. Er waren overlegvormen opgebouwd tussen justitie, politie en pers, maar die werden minder frequent en minder inhoudelijk. Wat overeind bleef, was de bevinding van de top van de politie en het OM dat de strijd tegen de misdaad zeker niet alleen in de rechtbank wordt gevoerd, maar ook in de krant en nog meer op de televisie. Dit gaat gelijk op met zorgen over het eigen imago. Perscontacten en uitingen in de media gaan vaak niet zozeer om voorlichting aan burgers, maar om beïnvloeding van de wijze waarop er over politie en OM wordt bericht en hoe er diensgevolge ‘in het land’ over misdaadbestrijding wordt gesproken.

Het OM heeft allerlei initiatieven genomen om te proberen in en via de media het eigen imago te versterken. Er wordt soms bewust geprobeerd de media te bespelen. Negatieve ervaringen hebben het OM ertoe aangezet meer en meer zijn formele gezag te laten gelden over de politie bij voorlichting en pr in het strafproces. In het nog niet zo grijze verleden kreeg de politie geregeld de ruimte om zelf persconferenties te organiseren, bijvoorbeeld bij een spraakmakende drugs- of wapenvondst of bij opzienbarende arrestaties. Vandaag de dag staat dit onder strakke regie van het OM. De consequentie is dat er concurrentie bestaat tussen politie en OM over de voorlichting en pr bij opsporingsonderzoeken en misdaadbestrijding.

Wat betekenen deze ontwikkelingen voor recherchebazen? Het komt erop neer dat ze bij mediacontacten in dubbel opzicht ondergeschikt zijn geraakt aan mensen die geen uniform dragen, namelijk medewerkers van het OM (officieren van justitie en voorlichters) en politievoorlichters. Het OM probeert de politie onder de duim te houden en de politie schermt op haar beurt de eigen organisatie meer en meer af van de media. In het verleden hadden recherchebazen of rechercheurs nog direct contact met journalisten. Vandaag de dag lopen contacten met journalisten via de afdelingen voorlichting. Recherchebazen zien deze afdelingen als een soort bolwerk, waarmee ze maar beter niet in conflict kunnen komen.

De consequentie van de dominantie van het OM en van politievoorlichters is dat de contacten tussen recherchebazen en media selectief zijn. Ze komen tot stand na goedkeuring 'boven over' en zijn vaak gericht op het versterken van het *corporate image*. Als journalisten tijdelijk 'meekijken' of 'meelopen', stellen recherchebazen dit doorgaans op prijs. Ze vinden dat vooral lokale of regionale journalisten letterlijk voor rede vatbaar zijn en in staat blijken realistische reportages af te leveren, mits ze er een (tijdelijke) band mee op kunnen bouwen. Recherchebazen stellen het op prijs als ze zo nu en dan aan journalisten, en daarmee aan lezers en kijkers, onderdelen van hun werk kunnen laten zien. Dit gebeurt na een voortraject waarbij OM, politietop en voorlichters zijn betrokken. Vaak worden afspraken gemaakt over autorisatie door 'de politie'. Maar als alle hobbels zijn genomen, valt dit soort gecontroleerde media-aandacht in de smaak bij respondenten.

'Maar we hebben daar ook echt goede ervaringen mee, met TV Gelderland. Als er grote onderzoeken zijn geweest, dat je uitlegt dat je daar veel werk aan hebt gehad, dat je een groep mensenhandelaren hebt opgepakt of drugsrunners. Dus daarmee kom je dan naar buiten. Wat hebben we nog meer gedaan? *De Gelderlander* heeft nu pas een hele serie gedaan, ook over een aantal specialismen, met een hoofdpagina over ons korps. Over politiehonden, de technisch rechercheur of de digitaal rechercheur, of die kwamen in elk geval in beeld. Maar ik heb er op zich niet zo'n probleem mee dat de recherche niet zo in de picture staat. Want ja, het beeld van de rechercheur is onderzoekwerk, papieren, verhoorkamer. De symboliek zit meer op straat.'

'Er komt dus een journalist, die maakt een soort docusoap, in de goede zin van het woord. Over het werk dat wij hier op deze afdeling doen. Het

is wel even wennen, maar je neemt de buitenwacht, de maatschappij, mee met ons werk. Wat we goed doen en wat we niet goed doen en waar we winst kunnen pakken. En wat de pakkans is en wat de mensen er zelf aan kunnen doen.'

'Media zijn superbelangrijk. Bij het grote onderzoek naar de pyromaan in 't Zandt heb ik zelfs een *embedded journalist* gehad. Die maakte gewoon deel uit van een SGBO. Die was van de regionale krant, het *Dagblad van het Noorden*. Het zorgde voor feitelijk juiste berichtgeving, en dat onderzoekslijnen niet mochten lekken, ja, dat begreep zo'n journalist ook wel.'

'Een journalist liep mee met een onderzoek. Na drie dagen dacht hij als een politieman. Bij die regionale krant zitten journalisten die meer informanten bij de politie hebben dan ik in het criminele milieu. Die zijn er. Daar moet je rekening mee houden. De pers is machtig. *If you can't beat them, join them*. Dus daar moet je slim mee omgaan. Je moet geven en nemen. En wij hebben een algemeen voorlichter die dat in de vingers heeft en we hebben ook een korpsleiding die dat snapt. Maar zij hebben een eigen taak. Maar als het gaat om gebruik van de media, dat moet je gewoon slim doen. Wij zijn echt aan het proberen om ook de nieuwe media te gaan gebruiken.'

Het OM geeft op een restrictieve wijze invulling aan voorlichting over strafzaken (Beunders & Muller, 2005). Dit komt onder meer tot uitdrukking in Richtlijnen en Aanwijzingen van het OM. Die concentreren zich vooral op de privacy van verdachten. De politie mag de media niet meer 'zomaar' inlichten over arrestaties: 'Pas nadat de verdachte voor de rechter-commissaris was geweest, kon het OM daarover specifiekere mededelingen doen' (Beunders & Muller, 2005: 396). Dit beperkt de mogelijkheden van de politie om het publiek uitleg te verschaffen over haar werk in hoge mate. Recherchebazen vinden dat dit onnodig resulteert in vele gemiste kansen om goed researchewerk voor het voetlicht te brengen.

'Wij hebben zoiets van, ja jongens, je doet je werk goed, je hebt resultaat en dat willen we ook laten zien. En dan zegt justitie "nee", want die houden dat heel erg af. Dan gaan ze vaak op een heel formele grond zitten. Bij het milieuteam hebben we dat bijvoorbeeld meegemaakt. In een zaak wordt asbest verwijderd uit een aantal panden, waarbij iemand Polen

inhuurt en niet vertelt dat het asbest is. Dus die laat het werk gewoon onbeschermd doen. Honderdvijftig Polen die besmet kunnen raken met asbest gaan vervolgens gewoon terug naar Polen. Hij ontvangt daar veel geld voor en geeft wat fooi aan die Polen. Lekker makkelijk, klaar. Nou, die zaak hebben we mooi opgelost. We zijn naar Polen geweest en hebben daar van alles en nog wat gedaan. Mooi resultaat. En nou heeft justitie dus als lijn dat als je naar buiten treedt in de media, je dat doet bij aanhoudingen of als de zaak bij de rechter is, bij de uitspraak. En niet op andere momenten. Nou, wij hadden redenen om nog even te wachten met de media, want wij hadden nog vervolgonderzoeken lopen. We wilden drie maanden na de zitting eigenlijk de media in. Dat vindt justitie dan niet goed. En je kan hemel en aarde bewegen, maar justitie blijft bij die mening. Het is niet bij een aanhouding in het nieuws geweest, ook niet naar aanleiding van een vonnis, dus niks in de pers. En dat vind ik jammer. Dus ook als je naar buiten toe wilt laten zien, ook naar de burger, van, jongens, we zijn wel degelijk goed bezig met dit soort dingen, dan word je ingehaald door justitie. We willen burgers deelgenoot maken van het resultaat. En dat is wel iets waar we constant naar op zoek zijn, naar die balans. Om dat in gezamenlijkheid te doen, want we hebben een gezamenlijk belang.'

Recherchebazen zijn uitermate terughoudend in relaties met de media vanwege de hiërarchisering van de verhoudingen met het OM en met het voorlichtingsapparaat van de politie. Deze behoedzaamheid heeft echter ook te maken met de verschillende posities die recherchebazen en journalisten innemen. Journalisten hebben een eigen verantwoordelijkheid, en daarmee een eigen belang, en dat bepaalt in veel opzichten hun doen en laten.

'Dan kom je al snel een beetje in een raar schuitje uit. En dan moet je het een beetje op waarde gaan schatten. Stel nou dat je het helemaal gehad hebt met allemaal bedreigingen in, noem het maar, de makelaarssector. Ik wil mijn verhaal erover kwijt. Dan moet je je voorstellen hoe gevaarlijk het is om met journalisten in zee te gaan. Dat is waarom we zo voorzichtig doen. En nu kom ik precies bij het motief van die journalist om met mij te gaan praten. Dat is het eerste wat ik me afvraag. Waarom wil jij met mij praten? Kijk, die journalist heeft volgens mij als doel een mooi stuk schrijven. Dan wil hij graag met mij praten om meer informatie te halen.'

‘Mijn ervaring is dat je op moet passen. Dat er wat andere belangen zijn. Dat die belangen elkaar soms kunnen bijten. Zij hebben het belang om zo veel mogelijk te weten. Wij hebben het belang om onze zaak af te schermen, omdat dat tactisch gevaarlijk kan zijn. En daar moet je je bewust van zijn. Kijk, daar moet je ook weer niet te krampachtig in zijn. Je moet het ook gewoon onderkennen en ermee omgaan. Je moet niet angstig worden, want dat leidt tot niets. Het is een gegeven.’

‘We werken daaraan meer op het vlak van communicatie. We hebben ook weleens een periodetje gehad dat we zeiden, we moeten iets meer doen aan veiligheidscommunicatie. Maar daar zit een krant natuurlijk niet op te wachten. Die wil toch liever horen hoe dramatisch het allemaal is, want dat verkoopt. Wat we wel doen, is onze successen uitventen. We kunnen wel nog slimmer zijn in uitventen. We hebben laatst met een actie die we hebben gehouden auto’s in beslag genomen, dan moeten liefst foto’s in de krant. Dan merk je dat het OM nog wat terughoudend is, maar dat je vooral laat zien dat de recherche dat doet, dat er een moord is opgelost.’

De media zijn communicatie- en hulpmiddelen geworden bij de opsporing. In de media wordt gewezen op de mogelijkheid om met informatie te bellen naar de politie of anoniem naar Meld M. Burgers blijken graag mee te werken bij de opsporing van concrete zaken. De politie probeert misdrijven op te lossen via kranten, maar in toenemende mate via de televisie: landelijk en steeds meer ook regionaal. Het bekendste voorbeeld blijft *Opsporing verzocht*. Menig respondent heeft leidinggegeven aan een zaak die het programma heeft gehaald. Ook het internet wordt meer gebruikt voor opsporing, bijvoorbeeld door foto’s te tonen van verdachten van een overval of ander geweld. Een respondent denkt dat politiereportages op het internet nuttig kunnen zijn, omdat het de politie minder afhankelijk maakt van de samenwerking met televisieprogramma’s.

‘Ik heb in een SGB0 naar brandstichting heel actief Hyves laten bekijken, anders dan normaal. Ook hebben we op Hyves meegedaan en we hebben Twitter actief gebruikt. En dat doen we ook iedere keer. YouTube, daar maken wij onze eigen filmpjes als het moet. Ik ga niet meer naar de AVRO met *Opsporing verzocht* en zo. Achterhaald. Kunnen we zelf wel.’

‘Ik denk dat we onze wereld groter maken. Meer mensen maak je betrokken en dat levert altijd wat op. De M-meldingen, meld misdaad anoniem, dat is ook een soort burgerparticipatie natuurlijk. Daar komt best veel nuttige informatie uit. Daar hebben wij veel profijt van. Er zit natuurlijk ook een schaduwkant aan. Als ik vandaag een hekel aan je heb en ik denk van, ik ga je even lekker belasten, dan zou dat zomaar kunnen. Dat is natuurlijk weer de schaduwkant, waardoor je op een gegeven moment ook weer kwaliteit ertegenover moet zetten bij het beoordelen van dit soort meldingen.’

De enorme groei van de mediabelangstelling voor misdaad heeft van sommige misdaadverslaggevers op televisie bekende critici, concurrenten en potentiële partners gemaakt (Beunders & Muller, 2005). De meest bekende is Peter R. de Vries. De politietop heeft ten opzichte van dit soort sterverslaggevers een weinig vaste koers gevaren. Sommige respondenten kunnen vanwege slechte ervaringen ‘de naam Peter R. de Vries niet goed aanhoren’. Toch valt op dat recherchebazen een soort lichte jaloezie aan de dag leggen voor de vrijheid waarmee hij burgers kan benaderen en waarmee hij zijn zaken kan kiezen. Verschillende respondenten stellen de samenwerking met deze journalist op prijs. Ze zien hierin het bewijs dat er goed valt samen te werken met gespecialiseerde journalisten als er een relatie wordt opgebouwd en er een gemeenschappelijk belang is.

‘Kijk, in principe hebben wij niet zoveel direct contact met media, maar het hangt natuurlijk ook van je zaak af. Als je een heel geruchtmakende zaak hebt, kan het soms niet anders. Ik zit er niet op te wachten dat mijn naam in de media verschijnt. Dat wil ik niet, dat moet je niet willen. Maar soms heb je wel eens contacten. Wij hebben nu wat intensief contact met *De Telegraaf* vanwege het verloop van een zaak. Dat is omdat we er zelf ook belang bij hebben. We hebben zo ook contact met Peter R. de Vries. Dus ja, op een gegeven moment leer je ook mensen kennen. Een netwerk wordt het, waarmee je regelmatig te maken krijgt bij zaken die dik in de kranten staan.’

‘Het Cold Case Team heeft een heel goede relatie opgebouwd bijvoorbeeld met Peter R. de Vries. Er is vertrouwen over en weer. Er zijn al heel aardige samenwerkingssituaties geweest, wat tot de oplossing van zaken heeft geleid.’

4.7 Afsluiting

Recherchebazen stellen bij het externe relatiebeheer de officieren van justitie centraal. Ze zien graag dat officieren van justitie een gepaste middenweg bewandelen tussen distantie en betrokkenheid. De ongepaste distantie van enkele decennia geleden heeft plaatsgemaakt voor meer betrokkenheid. Evengoed hebben recherchebazen een afkeer van detailbemoeienis en ze waarderen het niet als officieren van justitie zich ontpoppen als ‘boevenvangers’, want de noodzakelijke *checks and balances* vallen dan weg.

Het Openbaar Ministerie heeft een sterk sturende rol bij de opsporing. Dit komt mede tot uitdrukking in de besluitvorming in stuur- en weegploegen. In die overlegfora bespeuren recherchebazen echter weinig ruimte om opsporingsonderzoeken ‘van onderop’ op te starten: op basis van politiekennis over criminele groepen die delicten plegen waarvan bijna geen aangifte wordt gedaan.

Het handelen van de politie kan vanaf de jaren tachtig rekenen op toenemende aandacht van de media. Bij mediacontacten zijn recherchebazen echter in dubbel opzicht ondergeschikt geraakt: aan medewerkers van het OM (officieren van justitie en voorlichters) en aan politievoorlichters. De consequentie van de dominantie van het OM en van de politievoorlichters is dat de contacten tussen recherchebazen en media selectief zijn. Ze komen tot stand na goedkeuring ‘boven over’ en zijn vaak gericht op het versterken van het *corporate image*. Het OM geeft op een restrictieve wijze invulling aan voorlichting over strafzaken. Recherchebazen vinden dat dit onnodig resulteert in vele gemiste kansen om goed researchewerk voor het voetlicht te brengen.

Opsporing: nuchter gezien

5.1 Recherchebazen in beeld

Misdaad is mediageniek. Journalisten doen verslag van rechtszittingen. Er is een reeks journalistieke en wetenschappelijke casestudies verschenen over spraakmakende zaken, zoals de Puttense moordzaak, de Deventer moordzaak en de Schiedammer parkmoord. De toon van de publicatiereeks is overwegend kritisch. Er zijn daarnaast ook zaken die resulteren in publieke complimenten voor politie en magistraten, zoals de grote kinderpornozaak tegen hoofdverdachte Robert M. Maar in algemene termen is het politieke of maatschappelijke debat kritisch. Politici hekelen onder meer de lage oplossingspercentages. Dit debat toont aan dat opsporing ertoe doet, los van de toon en de inhoud. Het lijkt voor de hand te liggen dat politiechefs die leidinggeven aan justitieel politiewerk in de schijnwerpers staan. Dat is niet het geval.

In de eerste plaats is er weinig bekend over het doen, laten en denken van politiechefs die leidinggeven aan opsporing. Politieleiderschap wordt veel besproken of er wordt (heel) veel verwacht van publiek leiderschap, maar er wordt mondjesmaat wetenschappelijk onderzoek verricht, zeker naar het opsporingsdossier. Voor zover er onderzoek wordt gedaan naar opsporing, stellen veel auteurs een casus (een grootschalig opsporingsonderzoek) centraal, dan wel de speurders of het team dat dit ter hand neemt. Dergelijk onderzoek is waardevol, al bestaat het gevaar dat bij veronachtzaming van de institutionele context een te eenzijdig zoekproces in gang wordt gezet naar het ideale opsporingsonderzoek.

In de tweede plaats nemen recherchebazen intern een bescheiden positie in. In de jaren negentig is de recherche een onderfiliaal geworden in korpsen die werden ontworpen om de idealen van *community policing* in de praktijk te brengen. De visie van de politietop werd – en wordt in *Politie in ontwikkeling* (RHC, 2005) – opgebouwd rond gebiedsgebonden politie. Hoe de opsporing daarin gepast moet worden, is nooit helemaal duidelijk geworden (Fijnaut, 2010). Recente visies en voorstellen lijken opsporing een meer centrale plaats te geven in het denken over politiewerk, maar dit neemt niet weg dat recherchebazen opereren op een werkterrein dat in de jaren negentig op een zijspoor is beland. Dat is vandaag de dag merkbaar.

Wij brengen het denken en doen van recherchebazen in beeld. Ze wijzen erop dat ‘dwalingen’ in de opsporing hebben geresulteerd in leerprocessen. Die processen laten op onderdelen vooruitgang zien, maar schieten tekort vanwege het beperkte blikveld. De (rechtssociologische) fixatie op de kwaliteit van een bepaald type (grootschalig) opsporingsonderzoek plaatst recherchebazen in een lastig parket. Een groot deel van de opsporingscapaciteit wordt gespendeerd aan zogenoemde TGO-onderzoeken die in een zoekproces één of enkele daders proberen te koppelen aan een ernstig (kapitaal) delict. Dit speelt georganiseerde criminelen die geen directe slachtoffers maken in de kaart en plaatst recherchebazen voor terugkerende (organisatorische) problemen.

Dit hoofdstuk formuleert in §5.2 hoofdconclusies. We sluiten af met een beschouwing over nuchtere mogelijkheden om de opsporing te verbeteren (§5.3).

5.2 Hoofdconclusies

We formuleren in deze paragraaf hoofdconclusies die wij verbinden aan de verhalen en informatie van recherchebazen. Die conclusies attenderen op twijfel en interne gerichtheid bij de recherche en haar bazen. We formuleren de volgende hoofdconclusies.

- 1 Bij de professionalisering van de operatie van de opsporing hinken recherchebazen op twee gedachten.
- 2 De leerprocessen naar aanleiding van een reeks ernstige fouten bij grootschalige opsporingsonderzoeken hebben een eenzijdig karakter.
- 3 De informatiepositie over georganiseerde criminaliteit en over lokale daders of dadergroepen is gebrekkig, mede vanwege het sterk aanbodgerichte karakter van het (lokale) researchewerk en vanwege de sterke focus van de overheid op aangiftecriminaliteit.
- 4 Het ‘wikken en wegen’ in zogenoemde stuur- en weegploegen wordt gekenmerkt door (te) intern gerichte processen en afwegingen.

Ad 1. Professionalisering: hinken op twee gedachten

Recherchebazen trachten de professionalisering ter hand te nemen. De huidige gemiddelde kwaliteit van door de praktijk gevormde rechercheurs schiet op onderdelen tekort, omdat ‘rechercheren’ in de jaren tachtig en negentig in de

schaduw heeft gestaan van wijkpolitie en van handhaving van de openbare orde, terwijl de criminaliteit steeds beter georganiseerd raakte.

Professionalisering vergt om te beginnen herwaardering van de tactische ‘basisrechercheur’. De basis behoort te worden gelegd op de Politieacademie, met bijzondere aandacht voor wetkennis en het opstellen van processen-verbaal. Vervolgens wordt straatkennis opgebouwd bij de basispolitie. Agenten raken bekend met daders, slachtoffers, nemen verhoren af en beheersen op een breed terrein het opstellen van processen-verbaal. De rechercheur doet vroeg in zijn loopbaan mensenkennis op en leert aan te voelen wanneer iets ‘niet deugt’. Hij of zij raakt bekend met reguliere en bijzondere opsporingsmethoden, krijgt een beeld van de aard van de zware en georganiseerde misdaad in de regio en doet ervaring op in de communicatie met justitie. De basisrechercheur legt geduld aan de dag bij het soms monotone justitiële handwerk (dat ook TGO-onderzoeken deels kenmerkt) en werkt consciëntieus: onderzoekslijnen vastleggen en ‘uitrechercheren’.

Er bestaat te vaak een verschil tussen dit ideaalbeeld en het functioneren van rechercheurs in schaal 7 en schaal 8. Recherchebazen zien tegelijkertijd dat uitvoerende (basis)rechercheurs zich vaak niet gewaardeerd voelen en tegen grenzen aanlopen – ook hun eigen. Ze zijn te veel gericht op concrete opsporingsonderzoeken. Er is behoefte aan specialistische ondersteuning, onder meer op het gebied van datatechnologie, forensisch onderzoek en ICT. Rechercheurs dienen zich, boven alles, opener op te stellen: naar vernieuwende ideeën en naar de interne en externe omgeving. Rechercheurs dienen meer oog te krijgen voor de relevantie van onderzoekslijnen, ook als ze daarmee een pad inslaan waarmee ze niet zo vertrouwd zijn, zoals financieel rechercheren. Uitvoerders dienen gestalte te kunnen geven aan intern relatiebeheer (met wijkpolitie en rechercheafdelingen) en aan overleg in externe netwerkstructuren.

Recherchebazen bewegen zich bij de professionalisering van traditionele (mbo-opgeleide) rechercheurs tussen hamer en aambeel. De strategische top en de buitenwacht verwachten meer kwaliteit, maar uitvoerende rechercheurs hebben behoefte aan steun en waardering en vertonen de neiging om vast te houden aan vertrouwde routines. De politietop tracht op zijn beurt een bijdrage te leveren aan de professionalisering van de recherche door de introductie van zogenoemde (hbo-opgeleide) recherchekundigen.

Recherchebazen wensen een open verhouding tussen traditionele rechercheurs en deze hoger opgeleide rechercheurs. Ze benadrukken dat het dient te gaan om het verbeteren van researchewerk en niet om een soort paleisrevolutie die het bestaande researchewerk ter discussie stelt. Het gevaar bestaat dat in de

praktijk gevormde rechercheurs het gevoel krijgen dat ze worden vervangen en ingehaald door hogeropgeleide zijinstromers. Het vergt doortastend persoonlijk leiderschap van recherchebazen om beide typen professionals goed te laten samenwerken. Het is nu niet duidelijk of de introductie van recherchekundigen leidt tot daadwerkelijke vooruitgang of dat het een splijtzwam wordt op de werkvloer. Recherchebazen hinken op twee gedachten. Ze vinden dat de traditionele rechercheurs zich in verschillende opzichten stevig dienen te verbeteren, maar veel bazen willen niet te veel kritiek op deze rechercheurs leveren en twijfelen welke positie ze recherchekundigen het best kunnen geven.

Ad 2. Eenzijdige leerprocessen

Na een analyse van de Schiedammer parkmoord werd in opdracht van de minister van Justitie het *Verbeterplan opsporing en vervolging* opgesteld. Het resulteerde in een verbeterprogramma: het *Programma versterking opsporing* (PVO). Recherchebazen profiteren van de vernieuwde aandacht voor de recherche: na jarenlang achterstallig onderhoud stellen ze dat op zich op prijs. Ze tonen zich doordrongen van het belang om zuiver te redeneren bij het bewijzen van scenario's en bij het beoordelen van bewijsmiddelen. Het PVO heeft daar kruip-door-sluip-door, bijvoorbeeld via het onderwijs, een bijdrage aan geleverd. Recherchebazen hekelen echter het bureaucratische karakter van het verbeterprogramma: bijna tweehonderd 'producten', protocollen, verplicht onderwijs en certificering en standaarden. Het tast de flexibiliteit van de opsporing aan. De politieke leerprocessen leveren, naast (geclaimde) vooruitgang, problemen op.

In de eerste plaats zijn de leerprocessen gericht op een klein deel van de opsporing. De lessen zijn vooral gericht op ernstige incidentele gebeurtenissen, zoals moord, doodslag of ernstige zedenzaken. Dit valt in een bepaald opzicht goed te begrijpen. Immers, bij zaken die bewijstechnisch eenvoudig zijn, worden minder (ernstige) fouten gemaakt. Van Koppen (2011) trekt graag de vergelijking met het functioneren van een huisarts. Een huisarts dient, te midden van een stroom eenvoudige klachten en hulpvragen, alert te zijn op bijzondere klachten waarbij medicatie of nader onderzoek van belang is, mogelijk zelfs van levensbelang. Politie mensen, officieren van justitie en rechters dienen op hun beurt hun professionele kwaliteiten te etaleren bij zaken die bewijstechnisch ingewikkeld zijn. Tot zover is er niets aan de hand. Het spreekt bijna voor zich dat professionals hun vakbekwaamheid dienen te tonen als het erop aankomt. Dat neemt niet weg dat dit perspectief ertoe leidt dat de politiepraktijk sterk

wordt gericht op grootschalige onderzoeken (TGO-zaken) waarbij wordt geprobeerd één of enkele onbekende daders te koppelen aan een ernstig delict. Het gevolg is dat een onevenredig groot deel van de politiecapaciteit die beschikbaar is voor opsporing, wordt ingezet voor TGO-onderzoeken. Deze eenzijdigheid komt pregnant tot uitdrukking in verzuchtingen van respondenten. Die vaak diepe zucht komt erop neer dat het de recherche zelden lukt om een grootschalig onderzoek op te starten naar criminele groeperingen die zich beroepshalve toeleggen op aangifteloze delicten, zoals hennepsteelt en xtc-productie. En dat terwijl er wel een grootschalig opsporingsonderzoek wordt gestart zodra een kernfiguur uit zo'n criminele groepering wordt vermoord, waarbij het meest plausibele scenario luidt dat het een liquidatie is door de criminele concurrentie. Vervolgens wordt geprobeerd dit onderzoek gestalte te geven volgens allerlei wijze 'opsporingslessen', maar wordt informatie over de grootschalige productie van drugs genegeerd of in elk geval niet het onderwerp van opsporingsonderzoek.

In de tweede plaats resulteren leerprocessen bij politie en justitie geregeld in krampachtige opsporingsonderzoeken. In dat geval worden rechtspsychologische lessen niet op waarde geschat. Er wordt veel tijd en energie gestoken in overbodige scenario's of onderzoekslijnen. Het betreft bijvoorbeeld onderzoek naar onrealistische scenario's of er worden (veel) meer getuigen gehoord dan bewijstechnisch nodig is. Dit soort overwerk zorgt ervoor dat er nog meer tijd wordt gespendeerd aan TGO-onderzoeken.

In de derde plaats zijn de rechtssociologische lessen gericht op individuele rechercheurs en op opsporingsteams. Daar is niets mis mee: het is waardevolle literatuur en de auteurs hebben geen organisatiekundige pretenties. Het is wel problematisch dat de politieke leerprocessen deze focus grotendeels overnemen en daarmee de beperkingen aan de organisatie van de opsporing veronachtzamen. Recherchebazen lopen veelvuldig aan tegen organisatorische problemen. De inrichting en de werking van tijdelijke TGO-structuren vergen bijvoorbeeld zo veel capaciteit dat dit andere vormen van opsporing verdringt. Initiatieven van de wijkpolitie om lokale criminelen of criminele groepen in onderzoek te nemen, lopen – deels onnodig – vaak vast in de overvraagde rechercheafdelingen. Dit leidt tot spanningen en frustraties. Wijkpolitiemensen ondernemen minder snel actie bij observaties van criminele activiteiten, omdat ze er vaak bij voorbaat van uitgaan dat dit toch geen zoden aan de dijk zet. Dat veroorzaakt informatietekorten over (georganiseerde) criminele groepen. Dat stellen we centraal in de volgende hoofdconclusie.

Ad 3. Gebrekkige informatie over misdaad

Het recherchewerk heeft een sterk aanbodgericht karakter. Dat veroorzaakt blinde vlekken in de criminele informatiehuishouding. De opsporingscapaciteit van de Nederlandse korpsen wordt in hoge mate gericht op geweld, overvallen, TGO-waardige zaken en delictvormen waar justitie prioriteit aan geeft, zoals milieucriminaliteit en mensenhandel. Dit valt op zich te begrijpen. Het gevolg is wel dat er een fors capaciteitsprobleem is bij vormen van opsporing die niet zijn gebaseerd op een melding of aangifte. De schaarste aan dit soort onderzoek resulteert in een criminaliteitsparadox. De geringe aandacht voor aangifteloze delicten bestendigt namelijk de informatietekorten. Er worden al jarenlang nauwelijks opsporingsonderzoeken gestart naar criminele groeperingen of samenwerkingsverbanden zonder concreet gronddelict dat ter kennis is gebracht van de politie.

Vier van de vijf in beeld gebrachte criminele samenwerkingsverbanden worden, volgens gangbare schattingen, niet in onderzoek genomen. En dan is er nog een *dark number* van criminele samenwerkingsverbanden die niet in beeld zijn bij politie of justitie. De opsporings- en informatielacune wordt mede veroorzaakt door de focus op TGO-waardige zaken. Een moord die het logische nevenproduct is van een zwaar criminele groepering, wordt bijna zonder enige twijfel in onderzoek genomen, terwijl die groepering of de kopstukken daarbinnen jarenlang of zelfs decennialang geheel buiten schot blijven. Sterker, bij een TGO-onderzoek naar de moord wordt informatie over allerlei vormen van georganiseerde misdaad vaak genegeerd of in elk geval niet ‘uitgerechercheerd’ (vgl. Kop e.a., 2012).

De lage pakkans van criminele groeperingen die in beeld zijn, is een soort ‘onbedoelde uitnodiging’ om hun criminele gang te blijven gaan. Dit is vooral zo als die groeperingen weten dat bepaalde criminele activiteiten zó verdacht zijn dat ze de politie – en burgers – niet kunnen ontgaan: van de aanschaf van dure consumptiegoederen, via stevige investeringen in horeca, detailhandel of onroerend goed tot aan fraaie vakantieverblijven die op Facebook worden getoond. De grote tijdsinvesteringen die politie en justitie doen in TGO-onderzoeken spelen criminelen in de kaart. De lage pakkans is in criminele kringen bekend geraakt en ronduit populair.

Bestuur en politie zijn op hun beurt in hoge mate gericht op aangiftecriminaliteit. Dit gaat ten koste van de opsporing van georganiseerd opererende criminelen. Dit creëert criminele gelegenheidsstructuren voor dit soort criminelen. Tegelijkertijd draagt de matig of slecht in beeld gebrachte georganiseerde criminaliteit wel degelijk bij aan vormen van aangiftecriminaliteit (zie Beke

e.a., 2011). Leden van criminele jeugdgroepen groeien, als twintiger en dertiger, bijvoorbeeld door in de richting van zware en georganiseerde criminaliteit. Jongeren zien hen als rolmodel. Verschillende criminele groeperingen plegen op systematische wijze vermogensdelicten: woninginbraken, winkeldiefstallen, overvallen of bedrijfsinbraken. Lokale helers zijn aanjagers van vermogensdelicten, omdat ze zorgen dat munt geslagen kan worden uit buitgemaakte goederen.

De districtsrecherche of de regionale recherche start in een beperkt aantal gevallen een onderzoek naar dit soort criminelen. De wijkpolitie zou bij moeten dragen aan de opsporing en aan het verzamelen van criminele informatie over lokale daders en dadergroepen. De basispolitie is echter sterk gericht op de stroom van zaken die via meldingen of aangiften op haar afkomt en op het werk dat ze verricht in de sfeer van openbare orde, toezicht en hulpverlening. Het actuele werkaanbod en de focus op zichtbare problemen hinderen de informatieverzameling (door de basispolitie) over lokale daders en dadergroepen.

Ad 4. Wikken en wegen: (te) interne processen

De concrete voorbereiding van opsporingsonderzoeken heeft plaats in zogenoemde weegploegen. Er worden documenten opgesteld door politiemensen waarin wordt beargumenteerd waarom een bepaald opsporingsonderzoek opportuun is: weegdocumenten of pre-weegdocumenten. Het idee is dat (een reeks) delicten of criminele groeperingen in onderzoek kunnen worden genomen indien aangetoond wordt dat de maatschappelijke schade fors is en er tegelijkertijd aanknopingspunten zijn voor een kansrijk onderzoek.

Het traject van (pre-)weegdocumenten, via een projectvoorstel, naar een opsporingsonderzoek is mede gericht op een specifieke vorm van opsporing, namelijk zogenoemde 'haalzaken'. Dergelijke haalzaken worden van de grond getild door initiatieven van politiemensen. Dit is een wezenlijk verschil met 'brengzaken'. Dat zijn zaken die 'vanzelf' bekend raken bij de politie, omdat er aangifte wordt gedaan door slachtoffers of omdat de politie tijdens de surveillance als het ware aanloopt tegen strafbare feiten. Het gaat vaak om kleine zaken, maar ook ernstige strafbare feiten raken op deze manier bekend bij de politie: moord, doodslag, ontvoeringen of handelsvoorraden drugs.

Naar schatting bedraagt 80% van het researchewerk onderzoek naar brengzaken (Klerks, 2011). De overige 20% van de researchecapaciteit wordt voor het overgrote deel ingezet op basis van geformuleerde beleidskaders. De conse-

quentie is dat de weeg- en stuurploegen worden gedwongen bij haalzaken sterk te letten op geformuleerde (landelijke) prioriteiten. Er is derhalve weinig ruimte voor ‘overige’ vormen van (middel)zware en georganiseerde criminaliteit, die lokaal of regionaal een negatieve maatschappelijke impact hebben, maar die niet door aangiften, meldingen of tips bij de politie worden gebracht.

De consequentie is dat politiemensen nauwelijks vallen te motiveren om lokale (middel)zware criminaliteit in kaart te brengen en intern te agenderen, bijvoorbeeld in de vorm van een weegdocument. De kans op de start van een opsporingsonderzoek wordt nu eenmaal laag ingeschat. Criminele informatie die wordt opgedaan bij een grootschalig onderzoek, of die als straatinformatie bekend raakt, wordt vaak geheel of gedeeltelijk genegeerd.

De consequentie van dergelijke informatieverwerking is dat de besluitvorming plaatsvindt zonder goed overzicht van (middel)zware vormen van criminaliteit. Die besluitvorming heeft bovendien plaats in interne circuits die worden gedomineerd door politiebazen en magistraten. Stadhuizen weten vandaag de dag echter steeds beter wat op buurtniveau speelt. Het betreft niet alleen verkeersproblemen of overlast, maar evengoed zware of georganiseerde misdaad. Die misdaad laat zich namelijk op lokaal niveau voelen. Burgemeesters hebben last van criminelen die onroerend goed kopen en van criminele jeugdgroepen die jongerenwerkers in de wielen rijden. Het lokaal bestuur heeft de negatieve impact van georganiseerde misdaad ontdekt en agendeert dit: als onderdeel van de wijkenaanpak, maar ook in kleine gemeenten met vrijplaatsen (bijvoorbeeld een camping). Burgemeesters claimden daarom een zetel in stuurploegen en inmiddels zijn in die overlegvormen inderdaad burgemeesters aangeschoven. Het is voor een burgemeester echter een raar verschijnsel om – min of meer als ‘vertegenwoordiger’ van andere burgemeesters – in een soort geheim genootschap mee te denken (te beslissen?) over de opsporing van misdaadpraktijken. Het vraagstuk van georganiseerde misdaad staat steeds vaker op de agenda van het driehoeksoverleg, omdat de negatieve effecten van deze misdaad zichtbaar zijn op lokaal niveau en een aanjager zijn van vermogensdelicten en overlast.

5.3 Aanbevelingen

Deze studie is beschrijvend en analyserend van aard. We sluiten, in de beginperiode van de Nationale Politie, af met enkele aanbevelingen. Het zijn ten dele bepaald geen grote voornemens, maar dat komt omdat we denken dat de basis van de opsporing (verder) op orde gebracht moet worden. Omdat politieke

opsporing belangrijk genoeg is, maar ook omdat institutionele kracht en zelfvertrouwen van de politie noodzakelijke voorwaarden zijn om te bouwen aan beleid dat verder reikt dan het eigen apparaat: ‘netwerkend opsporen’ of ‘integrale criminaliteitsbeheersing’. We denken dat het belangrijk is dat de politie volhardt in (of start met) zeven realistische en nuchtere verbeteringen:

- 1 politiechefs met verstand van opsporing;
- 2 opsporing versterken aan de basis;
- 3 georganiseerde en (middel)zware misdaad beter in beeld;
- 4 interne barrières verminderen: projectmatige opsporing ‘van onderop’;
- 5 een streep zetten door fixaties in het denken over Teams Grootschalige Opsporing;
- 6 rechercheurs (terug) de straat op;
- 7 een nuchtere blik op de sterkte.

Ad 1. Politiechefs met verstand van opsporing

Politiechefs dienen verstand van opsporing te hebben. Dit klinkt als een open deur, en dat is het ook, maar op dit vlak dient wel vooruitgang te worden geboekt. In de blauwe politietop en in het gebiedsgebonden middenkader dienen er voldoende bazen te zijn met (bij voorkeur veel) verstand van opsporing. Ook op de rechercheafdelingen dienen recherchebazen verstand van zaken te hebben, ook als het gaat om een job van enkele jaren in het kader van een MD-traject. Opsporing is te belangrijk om in handen te leggen van passanten met onvoldoende knowhow, want dat leidt tot spanningen op afdelingen en tot fouten in het opsporingsproces. Het dient altijd te gaan om goede opsporing en niet om persoonlijke doelen of organisatorische bedoelingen met politiechefs in een MD-traject. Hoe belangrijk dit is, werd ons frequent in heldere woorden duidelijk gemaakt – na een ‘goed interview’, op weg naar de deur en met de opnameapparatuur in de tas.

Ad 2. Opsporing versterken aan de basis

De opsporing aan de basis dient te worden versterkt. We bedoelen daarmee om te beginnen dat in de primaire politieopleiding veel aandacht wordt geschonken aan strafrechtelijke en strafvorderlijke kennis. Dergelijke kennis is een voorwaarde om met zelfvertrouwen gestalte te kunnen geven aan de ‘kleine opspo-

ring' binnen de basispolitie. De criminele informatie die beschikbaar is binnen de basispolitie dient ook beter te worden gewaardeerd, geanalyseerd en benut. Indien het verzamelen van criminele informatie op zichzelf wordt gewaardeerd, als een nuttig 'product' of 'halffabricaat', dan motiveert dit basispolitie-mensen om hier tijd aan te spenderen. Nu wordt vaak – terecht overigens – gedacht dat er toch weinig wordt gedaan met criminele informatie. Bovendien worden andere prestaties meer gewaardeerd door de lijnbazen, omdat criminele informatie iets is voor 'de rest van de organisatie', voor informatie- en rechercheafdelingen die fysiek en sociaal op grote afstand staan.

Het helpt wat dit betreft als criminele informatie van basispolitie-mensen vaker wordt benut. Dit kan in steekhoudende criminaliteitsanalyses waarbij de straatkennis van de basispolitie wordt benut (zie punt 3). Het stimuleert als er binnen de basispolitie beleidsvrije ruimte is voor politie-mensen om, op basis van keuzen en op belangrijke momenten, in een klein team gestalte te geven aan een opsporingsonderzoek. Bijvoorbeeld in de nasleep van een vuurwapenvondst bij een routinecontrole en de daaropvolgende huiszoeking die allerhande opsporingsindicaties oplevert. Of naar een jeugdgroep die een trambestuurder molesteert en zich volgens de wijkagent ook stelselmatig schuldig maakt aan afpersing, drugshandel en overvallen.

Op microniveau is het al waardevol als een agent, hoofdagent of brigadier een zaak die op zijn of haar pad komt, zo nu en dan kan 'uitrechercheren'. Dat scheelt een overdracht naar andere agenten of afdelingen, de bekendheid met datgene wat is gebeurd is een goede *incentive* om de zaak af te ronden en het legt een 'opsporingsbasis' voor de verdere politieloopbaan.

Voorts dient de criminele kennis van de basispolitie te worden benut door rechercheafdelingen bij hun onderzoeken. We troffen op dit punt in de interviewronde stellige voornemens en goede praktijken aan, maar ook missers.

Ad 3. Georganiseerde en (middel)zware misdaad beter in beeld

Het is van groot belang dat de (middel)zware en georganiseerde misdaad beter in beeld wordt gebracht. Er bestaan breuklijnen die aangepakt moeten worden. Het betreft de grote afstand tussen aan de ene kant uitvoerende rechercheurs en hun bazen en aan de andere kant de (regionale) informatieorganisatie. Er is groot ingezet op informatiegestuurde opsporing, maar in de praktijk werkt het matig. Dat is op zich ook niet zo vreemd, want op papier getuigt de doctrine van het intelligencegestuurd politiewerk reeds van onoverzichtelijkheid en

complexiteit. De informatieorganisatie is gegroeid, maar het lijkt erop dat de informatie waarover de recherche kan beschikken aan praktische kwaliteit heeft ingeboet. Hoe het ook zij: het moet beter en vooral ook simpeler.

Het is gemeengoed om de strategie en prioriteitenstelling te baseren op beschikbare informatie. Dat is op dit moment bij opsporing niet goed mogelijk. De beschikbare informatie is zo pover dat in elk geval ten dele het omgekeerde pad moet worden bewandeld: eerst de strategie bepalen, dan onderzoeken opstarten en zo de informatie verbeteren. Criminele informatie zal deels een product moeten zijn van klassieke strafrechtelijke onderzoeken en van multidisciplinaire controles of interventies.

Er worden momenteel zogenoemde criminaliteitsbeeldanalyses (CBA's) opgesteld, gericht op het in kaart brengen van de zware criminaliteit in een regio. Tegelijkertijd worden op lokaal niveau gebiedsscans criminaliteit en overlast (GCO's) uitgevoerd, gericht op de lokale criminaliteit en overlast. Er bestaan echter directe relaties tussen het één, zware en georganiseerde criminaliteit, en het ander, lokale (geregistreerde) criminaliteit. We raden aan om eens in de vier jaar op het niveau van een politiedistrict een analyse te maken van de criminaliteit, waarbij CBA en GCO worden geïntegreerd. Dit dient een openbaar stuk te zijn, met vertrouwelijke bijlagen. Dit is nodig omdat dan transparant wordt wat de kwaliteit is van de beschikbare analyses, en omdat deze kennis gebruikt kan worden bij het stellen van justitiële prioriteiten. Dat is een publieke zaak. De inzet van justitiële capaciteit kan niet louter worden overgelaten aan – publiek en politiek onzichtbare – weegploegen of stuurploegen. Dit hoort ook thuis in de gezagsdriehoek. Daar hoort het niet thuis, zegt menige recherchebaas, maar vanwege het interne en eenzijdige karakter van de stuurploegen komt het daar wel degelijk terecht. Gewoonweg omdat burgemeesters willen dat er opsporingsonderzoek wordt gedaan naar criminele structuren waar ze (veel) last van hebben in hun gemeente. Het is belangrijk dat bij de inzet van justitiële politiecapaciteit de lokale maatschappelijke impact wordt meegewogen. Dat gebeurt nu mondjesmaat en resulteert in onverstandige automatismen bij het inrichten van Teams Grootchalige Opsporing: zie punt 5.

Om goede criminaliteitsanalyses uit te voeren dient de politie te zoeken naar 'superspecialisten', net als bijvoorbeeld op forensisch gebied. Te vaak wordt gedacht dat zittend personeel criminologische analyses kan uitvoeren. De realiteit is echter maar al te vaak dat er informatieproducten worden opgeleverd die niet nuttig zijn voor operationele rechercheurs of rechercheafdelingen, en die te weinig kwaliteit hebben om ze met goed fatsoen te kunnen verstrekken aan justitie of bestuur.

Ad 4. Interne barrières verminderen: projectmatige opsporing ‘van onderop’

Het aantal interne barrières waarmee recherchebazen en de opsporing te maken krijgen dient te worden verminderd. Dit kan om te beginnen door politiemensen vaker een strafrechtelijke zaak te laten beginnen en te laten afronden. Er zijn dan minder interne overdrachten nodig, er is een sterk gevoel van individuele verantwoordelijkheid en breed in de organisatie wordt opsporingservaring opgedaan.

Nog belangrijker is een flexibilisering van de politieorganisatie. Sinds 1993 is er veel capaciteit ingezet bij wijkpolitie en in de beheersorganisatie. De wijkpolitie levert mensen voor het grootschalig politietoetreden (Mobiele Eenheden, inzet bij evenementen) en voor Teams Grootschalige Opsporing. Vervolgens is er vaak geen vrije ruimte meer, waardoor allerhande initiatieven – ook op het gebied van opsporing – in de kiem smoren. Kuiper (2000) pleitte ervoor om op het niveau van politiedistricten of -regio's *slack resources* in te bouwen en om daartoe de wijkpolitie te bezetten met het minimale aantal politiemensen. De flexibele capaciteit kan projectmatig worden ingezet waar en wanneer de omstandigheden of het bevoegd gezag daarom vragen. Dit biedt ruimte voor een belangrijke – zeldzame – schakel in het politiewerk. Namelijk projectmatige opsporing, waarbij de gebiedsgebonden politie samenwerkt met rechercheurs, en waarbij men uitgaat van straatinformatie. Die opsporing moet worden gericht op vormen van criminaliteit die lokaal ontwrichtend werken en waarvoor geldt dat lokale observaties en bronnen aanknopingspunten bieden om kansrijke opsporingsonderzoeken op te starten (Van der Torre, 2011). Het kan gaan om onderzoeken waarbij circa tien politiemensen worden ingezet. Dat is veel minder dan bij een TGO, maar de maatschappelijke betekenis kan even groot of (aanzienlijk) groter zijn dan van een doorsnee TGO.

Ad 5. Een streep zetten door fixaties in het denken over Teams Grootschalige Opsporing

Er dient een einde te worden gemaakt aan enkele fixaties in het denken over Teams Grootschalige Opsporing (TGO's). Te veel leerprocessen en verbetertrajecten zijn gericht op TGO-onderzoeken waarin met ongeveer twintig politiemensen wordt gespeurd naar één of enkele onbekende daders. We zijn het van harte eens met respondenten die benadrukken dat de bemensing van een TGO maatwerk is. Er zijn recherchebazen die naar tevredenheid werken met een TGO van zes mensen. Bijna automatisch wordt een TGO gestart als een zeer schuldig

slachtoffer wordt vermoord. We vinden dit onverstandig. Het kan redelijk zijn om een dun bezet TGO in te richten bij een moord op een ‘zeer schuldig slachtoffer’. Het kan echter nog veel verstandiger zijn om de criminele structuren die achter dit soort moorden schuilgaan in onderzoek te nemen. In dat geval wordt onderzoek gedaan dat ten dienste staat van de directe of indirecte slachtoffers van deze structuren. Als het TGO in zo’n casus louter op de moord wordt gericht, plaatst dit bovendien niet moordende georganiseerde criminelen in de luwte.

Het voorbeeld is archetypisch. Dat realiseren we ons ook, maar er moet veel nuchterder worden nagedacht over de maatschappelijke en criminologische betekenis van een TGO. Er bestaat namelijk zeer forse spanning tussen het beperkte bereik van een TGO en de grote claim die TGO’s leggen op de organisatie. Sterker, ze leggen rechercheafdelingen op districtsniveau geregeld in een spagaat. We pleiten er daarom voor om TGO’s een bredere functie te geven. Een (aangepaste) TGO-structuur kan bijvoorbeeld prima onderzoek doen naar zwaar criminele families. We kennen situaties waarin ‘bij de politie bekende’ families, die tientallen of honderden miljoenen omzetten met drugshandel, buiten schot blijven van opsporingsonderzoeken, terwijl er veel recherchecapaciteit is gespendeerd aan onderzoeken naar een schietpartij en naar overvallen waarbij loopjongens uit de entourage van zo’n familie waren betrokken.

We raden aan om de doelstellingen en functies van TGO’s te flexibiliseren en te verbreden. Een onderzoek naar een moord is heel wat anders dan een onderzoek naar aanleiding van een moord. In dat laatste geval kan een criminele (familie)structuur het object van onderzoek worden. We zijn er zeker van dat dit maatschappelijk waardevol is en dat veel politiemensen graag zo’n onderzoek ter hand nemen. Omgekeerd is het ronduit frustrerend voor politiemensen als ze weten dat ze met twintig mensen gestalte geven aan een moordonderzoek en uiteindelijk ook een schutter vinden, terwijl de geestelijke vaders en leiders van de criminele infrastructuur – waar de moord het bijproduct van is – ongestoord bezittingen verwerven in bijvoorbeeld de horeca of in hun moederland.

Ad 6. Rechercheurs (terug) de straat op

Rechercheurs dienen (terug) de straat op te gaan bij onderzoeken naar een zaak of fenomeen. Het is belangrijk dat ze (ook) zelf informatie verzamelen en contacten leggen. Dit wordt nu te vaak, bijvoorbeeld in de vorm van een buurtonderzoek of informatievraag, uitbesteed aan andere politiemensen. Rechercheurs dienen meer straatinformatie te verzamelen. Ze beschikken daarbij over het

voordeel dat ze geen uniform dragen en dus minder snel gespot worden door criminelen. In grote steden staan op allerlei locaties uitkijkposten (onder meer van criminele jeugdgroepen) die hun criminele kompanen waarschuwen als er politie in uniform aankomt.

Rechercheurs met straatinformatie helpen om het recherchewerk een nuchtere impuls te geven. Als rechercheurs zien, horen en voelen welke schade de georganiseerde misdaad op lokaal niveau aanricht, zullen ze zich ook eerder intern hard maken voor opsporingsonderzoek naar dergelijke criminele structuren. En als zo'n onderzoek dan wordt gestart, beschikken ze over (interne en externe) contacten en bronnen die ze kunnen benutten. Het is heel nuttig als rechercheurs bijvoorbeeld informatie verzamelen bij maneges (met crimineel geld betaalde paarden liggen soms voor het oprapen), hotels (in bepaalde hotelketens zijn criminelen kind aan huis), voetbalstadions en horeca (wie bij bepaalde profclubs en zaken zijn oren spitst, komt van alles op het spoor) of bedrijventerreinen (soms vele criminele activiteiten). En dan niet in het kader van een TGO, maar gewoon omdat zware misdaad op die plaatsen zichtbaar is en het dus nuttig is dat de politie er nota van neemt en op een goed gekozen manier optreedt.

Ad 7. Een nuchtere blik op de sterkte

De huidige verdeling van de politiesterkte zou een blokkade kunnen zijn om realistische aanbevelingen door te voeren. Tegelijkertijd leert een blik op de sterkteverdeling dat er belangrijke vooruitgang geboekt kan worden met enkele nuchtere veranderingen. De politiesterkte is namelijk hoogst ongelukkig (lees: verkeerd) verdeeld en de vaardigheden van het politiepersoneel zijn diensten-gevolge eenzijdig ontwikkeld. De Nederlandse politie telt te veel 'leiding en overhead' (28,9% van de sterkte in 2009), zeker in combinatie met de ook al ruim bemeten 'operationele ondersteuning' (13,4% van de sterkte in 2009). Het is bij elkaar opgeteld zelfs meer dan het 'blauw', want de basispolitiezorg komt uit op 38,2%. De opsporing komt er bekaaid af met 12,8% van het totaal. Dat is weliswaar meer dan de 10,2% in 1994, maar het is en blijft te weinig (AEF, 2012).

Uit verschillende onderzoeken blijkt ook nog eens dat de kwaliteiten van de basispolitiezorg eenzijdig zijn ontwikkeld. De selectie, opleiding en training zijn onevenwichtig sterk gericht op relationele kwaliteiten (Van der Torre e.a., 2011). Dit speelt de politieprestaties parten, ook op het terrein van opsporing

(Fijnaut, 2010). Het is een reden om vanaf de prille politieopleiding basiskennis over opsporing bij te brengen.

Er bestaan echter ook kwantitatieve tekorten. Volgens AEF (2012) is er een acuut tekort van circa 2000 rechercheurs, al zouden er ruim 4000 rechercheurs bij moeten komen om op het gebruikelijke Europese peil uit te komen (zie ook De Koning, 2012). Dat zou dan ook maar eens moeten gebeuren.

Het is eenvoudiger om dit te constateren dan om het te realiseren. De hoogste politiebazen kunnen juist bij dit soort ingrepen snel in (een stevig) conflict komen met ondernemingsraden en politiebonden. Toch zou een forse reductie van onder meer het aantal voorlichters (ruim vierhonderd) en leidinggevendend logisch zijn. Ook zou de eeuwige roep om blauw op straat genuanceerd moeten worden. Meer recherche (ook op straat trouwens) zou nuttiger zijn, omdat rechercheurs nu eenmaal (echte) boeven vangen. Het lijkt ons belangrijk dat de politiek – van Tweede Kamer tot gemeenteraad – het dossier politiesterkte op de voet volgt, zonder daarbij bijna volledig gericht te zijn op het blauw. Politieke steun is hard nodig als de nationale politietop daadwerkelijk politiepersoneel herverdeelt om de recherchesterkte op peil te brengen. Het zal leiden tot interne spanningen en het vergt tijd en energie, maar die zijn nodig om de recherche op het gewenste peil te brengen.

Literatuur

- ABRIO (2004). Raamwerk Team Grootchalige Opsporing. Woerden: ABRIO.
- AEF (2012). Blauw, hier en daar. Onderzoek naar de sterkte van de politie in Nederland, België, Denemarken, Engeland & Wales en Nordrhein-Westfalen. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Beke, B.M.W.A., E.J. van der Torre & M.J. van Duin (2011). Stads- en regioscan in de grootste Brabantse gemeenten: de achtergronden van onveilige GVI-scores. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Beke, B.M.W.A., A. van Wijk & H.B. Ferwerda (2000). Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld. Tussen rondhangen en bendevoorming. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Beumer, R.J. (1997). Gebiedsgebonden politiewerk: een verkenning. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken.
- Beunders, H. & M. Muller (2005). Politie en media. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Boin, A. (2001). Crafting public institutions: leadership in two prison systems. Londen: Lynne Rienner Publishers.
- Boin, A., E.J. van der Torre & P. 't Hart (2003). Blauwe bazen: het leiderschap van korpschefs. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Bunt, H.G. van de & E.R. Kleemans (2007). Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Derde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Centrum Versterking Opsporing (2011). Strategie Aanpak Criminaliteit 2015. De Bilt: CVO.
- Crombag, H.F.M., P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar (2011). Dubieuze zaken: de psychologie van strafrechtelijk bewijs. Amsterdam: Olympus.
- Enquêtecommissie Opsporingsmethoden (1996). Inzake opsporing. Den Haag: SDU.
- Eysink Smeets, M. & E. Bervoets (2011). De onaantastbaren: de destructieve doorwerking van onaantastbaren in wijk en buurt. Den Haag: NICIS Institute.

- Faber, W., A.A.A. van Nunen & C. la Roi (2009). *Bijzonder zijn ze allemaal! Vergelijkend onderzoek naar reguliere en bijzondere opsporing*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Fijnaut, C.J.C.F. (2001). 'Waar draait het van oudsher om in de politiediscussie? Een eenvoudige bespiegeling over een complex vraagstuk'. In: *Algemeen Politieblad* 150-23, 14-17.
- Fijnaut, C.J.C.F. (2010). 'Toestand en toekomst van de opsporing'. In: N. Kop & P. Tops (red.). *Toestand en toekomst van de opsporing*. Apeldoorn/Amsterdam: Politieacademie.
- Heijnsman, S. (2010). 'Toekomst van de opsporing: ontwikkelingen en scenario's'. In: N. Kop & P. Tops (red.). *Toestand en toekomst van de opsporing*. Apeldoorn/Amsterdam: Politieacademie.
- Hoogenboom, A.B. (2009). *Bringing the police back in: notes on the lost & found character of the police in police studies*. Amsterdam: Stichting Maatschappij Veiligheid en Politie.
- Horn, G.J.C. (1989). *Veranderingen bij de politie: een onderzoek naar de invoering van het wijk-teampolitiemodel bij de politiekorpsen van Amsterdam en Haarlem*. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Jansen, H. (2011). 'Kerndoelen van de opsporing'. In: N. Kop, R. van der Wal & G. Snel (red.). *Opsporing belicht: over strategieën in de opsporingspraktijk*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Jochims, M.C.P.M., W.J. van Noort & H.E. Boekhout (2011). 'Recherchekundigen en hun bijdragen aan diversiteit en kwaliteitsverhoging'. In: *Tijdschrift voor de Politie* 79-4, via www.websitevoordepolitie.nl.
- Kabki, A. & W. Lankveld (2011). 'Financieel onderzoeken'. In N. Kop, R. van der Wal & G. Snel (red.). *Opsporing belicht: over strategieën in de opsporingspraktijk*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Klerks, P. (2010). 'Visie op de opsporing. Richtinggevend document voor criminaliteitsbeheersing en researchewerk in praktijk, beleid en onderwijs'. In: N. Kop & P. Tops (red.). *Toestand en toekomst van de opsporing*. Apeldoorn/Amsterdam: Politieacademie.
- Klerks, P. (2011). 'Sturing in de opsporing: de rol van het OM als bevoegd gezag'. In N. Kop, R. van der Wal & G. Snel (red.). *Opsporing belicht: over strategieën in de opsporingspraktijk*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Klockars, C.B. (1985). 'Order maintenance, the quality of urban life, and police: a different line of argument'. In: W.A. Geller (red.). *Police leadership in America: crisis and opportunity*. New York: American Bar Foundation.

- Koning, B. de (2012). *De veiligheidsmythe. Over politie, justitie en misdaad in Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- Kop, N. & P. Klerks (2010). *Doctrine intelligencegestuurd politiewerk. Versie 1.0*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Kop, N., Y. Schoenmakers & R. van der Wal (2012). *Recherchetoestanden. Een onderzoek naar de manier waarop in de dagelijkse rechepraktijk met obstakels wordt omgegaan*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Kop, N., R. van der Wal & G. Snel (2011). *Opsporing belicht. Over strategieën in de opsporingspraktijk*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Koppen, P.J. van (2011). *Overtuigend bewijs: indammen van rechterlijke dwalingen*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam.
- Kouwenhoven, R.M. & M.G. van Bochove (2008). 'Versterking van de opsporing in perspectief'. In: *Tijdschrift voor de Politie* 80-3, 9-14.
- Kouwenhoven, R.M., R.J. Morée & P. van Beer (2010). *Het districtelijke opsporingsproces: de black box geopend*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Kuiper, J. (2000). 'Wat is essentieel voor de toekomst van de politie?' In: *Tijdschrift voor de Politie* 62-3, 4-11.
- Landman, W., L.A.J. Schoenmakers & F. van der Laan (2007). *Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Liedenbaum, C. & M. Kruijsen (2008). *Opsporing onder druk*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy: the dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.
- OM, Politie en NFI (2005). *Versterking opsporing en vervolging; naar aanleiding van het evaluatierapport van de Schiedammer parkmoord*.
- Politieberaden (2010). *Strategie voor de opsporing 2015. Managementsamenvatting tweedaagse over de toekomst van de opsporing*.
- Poot, C. de, R.J. Bokhorst, P.J. van Koppen & E.R. Muller (2004). *Rechercheportret. Over dilemma's in de opsporing*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Posthumus, F. (2005). *Evaluatieonderzoek in de Schiedammer parkmoord*. Amsterdam: Openbaar Ministerie.
- Projectgroep Opsporing (2001). *Misdaad laat zich tegenhouden: advies over bestrijding van criminaliteit – Visiedocument*. Amsterdam: Raad van Hoofddcommissarissen.
- Projectgroep Organisatiestructuren (1978). *Politie in verandering: een voorlopig theoretisch model*. Den Haag: Staatsuitgeverij.

- Raad van Hoofdcommissarissen (2004). *Spelverdeler in de opsporing: een visie op de forensische opsporing*. 's-Hertogenbosch: Drukkerij Van Gerwen.
- Raad van Hoofdcommissarissen (2005). *Politie in Ontwikkeling. Visie op de politiefunctie*. Den Haag: NPI.
- Reenen, P. van, Y. Buruma, A.B. Hoogenboom & C.D. van der Vijver (1996). *Bijzondere opsporingsdiensten en de reguliere politie: concept preadvies*. Dordrecht: SMVP.
- Roobeek, J.M. & M. van der Helm (2009). *Netwerkend werken en intelligent opsporen. Een meervoudige uitdaging voor de Nederlandse politie*. Zoetermeer: Free Musketeers.
- Rosenthal, U. & E.R. Muller (1998). 'De IRT-enquête als beleidscrisis'. In: U. Rosenthal, R.A. Boin, M. Kleiboer & M.H.P. Otten (red.). *Crisis: oorzaken, gevolgen, kansen*. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Schaafsma, H. (2010a). *De buurt is bang: knelpunten in de opsporing van criminele jeugdgroepen*. Amsterdam: SWP.
- Schaafsma, H. (2010b). 'Een andere verhouding tussen blauw en brein'. In: *Blauw* 5, 13-16.
- Schaafsma, H. (2010c). 'Regels verhinderen dat mensen nadenken'. In: *Blauw* 11, 13-15.
- Schaafsma, H. (2010d). 'Je moet willen leren van fouten'. In: *Blauw* 11, 16-19.
- Selznick, P. (1957). *Leadership in administration: a sociological interpretation*. New York: Row-Peterson.
- Snijders, K. (2011). 'Strategiedenken binnen rechercheonderzoeken'. In: N. Kop, R. van der Wal & G. Snel, *Opsporing belicht. Over strategieën in de opsporingspraktijk*. Apeldoorn: Politieacademie, 251-260.
- Spapens, A.C.M. (2011). 'Opwerpen van barrières als recherchestrategie'. In: N. Kop, R. van der Wal & G. Snel (red.). *Opsporing belicht: over strategieën in de opsporingspraktijk*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Stol, W.Ph. (1996). *Politieoptreden en informatietechnologie: over sociale controle van politiemensen*. Lelystad: Koninklijke Vermande.
- Tamerus, J. (2011). 'Tegenhouden'. In: N. Kop, R. van der Wal & G. Snel (red.). *Opsporing belicht: over strategieën in de opsporingspraktijk*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Tops, P., M.J. van Duin, P. van Os & S. Zouridis (2010). *Sleuren of sturen: gemeenten en de sturing van veiligheid en politie*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Torre, E.J. van der (1999). *Politiewerk: politiestijlen, community policing, professionalisme*. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Torre, E.J. van der (2007). *Lokale politiechefs. Het middenkader van de basispolitiezorg*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

- Torre, E.J. van der (2011). *Blauw relaas: verhalen over het vakmanschap van politiebazen*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Torre, E.J. van der, M. Gieling, M.C. Dozy & A. Akgül (2011). *Op de agenda: een survey onder wijkagenten*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Torre, E.J. van der, P.J. Gieling, M.C. Dozy, e.a. (2011). *Veilig politiewerk: de basispolitie over geweldgebruik*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Torre, E.J. van der & E.R. Muller (2004). 'Het recherchevak: een institutionele benadering'. In: *Justitiële verkenningen* 30-4, 18-34.
- Veen, R.J. van der (1988). 'Intensieve benadering'. In: W. Derksen, A.F.A. Korsten & A.F.M. Bertrand (red.). *De praktijk van onderzoek: problemen bij onderzoek van politiek, bestuur en beleid*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Veld, R.J. in 't (1989), *De verguisde staat*. 's-Gravenhage
- Vogelzang, P. (2001). 'Primair veranderlijken zijn niet alleen verantwoordelijk: kerntaken van de politie'. In: *Tijdschrift voor de Politie* 63-9, 4-7.
- Vries, M.S. de & C.D. van der Vijver (2002). *Beelden van gezag bij de bevolking en bij de politie*. Dordrecht: SMVP.
- Wilson, J.Q. (1989). *Bureaucracy: what government agencies do and why they do it*. New York: Basic Books.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2002). *De toekomst van de nationale rechtsstaat*. Den Haag: SDU.
- Zoomer, O. (2006). *De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

Bijlagen

1 Verantwoording

We hebben, met een vertrouwd leerstuk als ordeningskader (zie hoofdstuk 1), voornamelijk op basis van interviews een boek geschreven over recherchebazen. Zo'n onderzoek kan op verschillende manieren worden opgezet. We dachten er eerst over om in elk regiokorps de 'top' te spreken. Daarmee stuitte we meteen al op het probleem dat uiteindelijk blauwe bazen verantwoordelijk zijn voor de opsporing. Dat stimuleerde ons bij het schrijven van het voorstel gesprekken te voeren met enkele chefs van de districtsrecherche (of een equivalent daarvan) en met chefs die behoren tot de top van de regionale recherche of die daarbinnen leidinggeven, bijvoorbeeld aan TGO-onderzoeken. Op basis van deze voorgesprekken hebben we onze steekproef gevormd: chefs met een leidinggevende functie bij de districtsrecherche of binnen regionale rechercheafdelingen.

In de interviewronde proefden we enkele van onze overwegingen om het onderzoek te starten terug. Respondenten lezen veel (over) opsporingsliteratuur, maar vonden het aangenaam nu zelf eens deel uit te maken van een studie. In de literatuur lezen ze veel visies en voornemens en ze stelden het op prijs te kunnen vertellen hoe het volgens hen op dit moment zit. Een rode draad was dat vergaande ambities dreigen te negeren welke praktische problemen er nu bestaan, waardoor ogenschijnlijk eenvoudige maar belangrijke verbeteringen over het hoofd kunnen worden gezien in visionaire dadendrang. Het verklaart waarom meerdere interviews lang duurden. We hebben op basis van bandopnames letterlijke interviewverslagen gemaakt. We zijn onze respondenten dankbaar voor hun tijd en informatie.

We hebben met 44 respondenten een gesprek gevoerd. Bijna al onze respondenten hebben, los van hun precieze huidige functie, ervaring opgedaan bij de districtsrecherche en/of binnen de regionale recherche: als (beginnend) leidinggevende of als uitvoerend rechercheur. De uitzonderingen zijn twee politiefchefs in een MD-traject en twee zogenoemde recherchekundigen.

In Gelderland-Midden spraken we twaalf recherchebazen en in de drie noordelijke regio's in totaal elf: in Drenthe (3), Friesland (2), Groningen (3) en de

gemeenschappelijke rechercheorganisatie (3). In Haaglanden namen we interviews af van vijf respondenten. Daarnaast stonden vijftien respondenten uit andere korpsen ons te woord: Gelderland-Zuid (2); Midden- en West-Brabant (4); Rotterdam-Rijnmond (1); Brabant-Zuidoost (2); Utrecht (2), Amsterdam-Amstelland (1), KLPD (1) en Flevoland (1). Ten slotte werkte een respondent van de Politieacademie mee. We hebben onze respondenten beloofd dat citaten niet herleidbaar kunnen zijn tot personen.

Naast deze individuele gesprekken hebben we groepsgesprekken gevoerd: met twee TLL-R groepen, vier OLL-R groepen en het zogenoemde Recherchechefs Overleg van de (nieuwe) regionale politie-eenheid Midden Nederland. We tastten af welke thema's actueel waren en (later) hoe herkenbaar onze bevindingen waren. Op deze manier raadpleegden we (groepsgewijs) ruim 120 respondenten. Dat laat onverlet dat we ons primair baseren op de 44 gesprekken met de volgende personen (in alfabetische volgorde): dhr. P. Adolfs (Gelderland-Midden); dhr. A. Akgül (Rotterdam-Rijnmond); dhr. D. van Baarle (Haaglanden); dhr. K. Bangma (Flevoland); dhr. T. Beijer (Gelderland-Midden); dhr. J. Bos (Groningen); mw. C. van Breda (Haaglanden); dhr. R. van Brussel (Gelderland-Midden); dhr. R. Carmio (Drenthe); dhr. T. Copper (Midden- en West-Brabant); dhr. R. van Driel (Drenthe); dhr. P. Gieling (Utrecht/Politieacademie); dhr. F. Greve (Groningen); dhr. B. ter Haar (Gelderland-Midden); mw. P. Hendriks (Brabant-Zuidoost); dhr. J. van Heugten (Brabant-Zuidoost); dhr. E. Jansen (KLPD); dhr. P. Jerphanion (Haaglanden); dhr. H. Kampman (Drenthe); dhr. H. van Klaveren (Noord-Nederland); dhr. K. Kooij (Gelderland-Midden); dhr. T. Koopmans (Gelderland-Midden); dhr. G. van Lune (Utrecht); dhr. A. Meijer (Gelderland-Zuid); dhr. T. van der Meulen (Utrecht); dhr. T. Mol (Gelderland-Midden); mw. W. Nijssen (Midden- en West-Brabant); dhr. W. Oldenhuis (Groningen); dhr. G. Philips (Gelderland-Midden); dhr. L. Quist (Gelderland-Midden); dhr. C. van Roosendaal (Midden- en West-Brabant); mw. Y. Rossou (Midden- en West-Brabant); dhr. W. Sibma (Noord-Nederland); dhr. R. van de Sman (Haaglanden); dhr. R. Strijbosch (Gelderland-Midden); dhr. J. Struijs (Politieacademie); dhr. C. van Tenten (Gelderland-Midden); mw. R. van de Veen (Friesland); dhr. R. van de Veer (Friesland); dhr. R. Verf (Haaglanden); dhr. Th. Vermeulen (Amsterdam-Amstelland); dhr. J. Visser (Gelderland-Zuid); dhr. R. Vos (Groningen); dhr. J. de Warle (Gelderland-Midden).

Bij het opstarten van dit onderzoek hebben we in februari en maart 2010 groepsgesprekken met een OLL-R- en TLL-R-groep benut bij het formuleren van vragen voor de interviewronde. In deze opstartfase hebben we uiteraard ook literatuur benut bij de voorbereiding op interviews.

De eerste interviewronde startte in het voorjaar van 2010, in de regio Gelderland-Midden. Op basis van deze interviewronde hebben we een eerste ordening gemaakt van de thema's en opvattingen die we destilleerden uit letterlijke interviewverslagen. We bespraken onze eerste bevindingen in de zomer van 2010 met drie onderwijsgroepen (twee keer OLL-R en één keer TLL-R). In december 2010 bespraken we geordende bevindingen met een OLL-R-groep.

De tweede ronde met diepte-interviews hebben we afgenomen in de drie noordelijke politieregio's en in het regiokorps Haaglanden. Deze interviewronde hebben we afgerond in de zomer van 2011.

Na dit veldwerk hebben we al het empirisch materiaal geordend. Het was een hele opgave om van letterlijke interviewverslagen te komen tot een manuscript. Om te voorkomen dat onze voorkeuren of inzichten de selectie te veel kleurden, hebben we los van elkaar thema's geselecteerd die – binnen het gehanteerde conceptuele raamwerk – door onze respondenten werden aangesneden. Respondenten met een goed en overtuigend verhaal kunnen bijvoorbeeld onbedoeld te veel invloed krijgen op beschrijvingen en analyses, zeker als hun praktijkanalyses de onderzoekers aanspreken. Per thema hebben we relevante citaten op een rij gezet.

We hebben na het schrijven van een eerste conceptversie van deze studie (voorjaar 2012) tien meelezers verzocht om commentaar te geven op de beschrijvingen en analyses. Dit ter aanvulling op de feedback van de begeleiders namens Politie & Wetenschap. Het meelezen sluit nauw aan op de criteria die we bij onze studie hanteren. Het gaat in dit onderzoek om een weergave van de perspectieven en opvattingen van recherchebazen bij de districtsrecherche en binnen regionale researchediensten. Het was voor ons dan ook belangrijk dat respondenten, los van op- en aanmerkingen, de beschrijvingen en analyses herkennen. Gesprekken over het conceptmanuscript hebben we benut bij de afronding van de studie. In overleg met Politie & Wetenschap lieten we niet alleen ervaren recherchebazen met een goede reputatie meelezen, maar ook recherchekundigen en ervaren rechercheurs die bij collega's en bazen bekendstaan als 'goede vakman'. We geven toe dat de kwalificatie 'goed' subjectief is, maar we hebben in ons onderwijsnetwerk (politiemensen die we hebben leren kennen omdat we onderwijs aan hen hebben gegeven) gevraagd naar dergelijke meelezers. We raadpleegden in deze ronde twee recherchekundigen, vier 'goede' uitvoerende rechercheurs (in schaal 8), drie ervaren recherchebazen en een districtschef. Dit resulteerde in een aangepast conceptmanuscript.

Op basis van een reactie van de zogenoemde Redactiecommissie van Politie & Wetenschap hebben we vanaf november 2012 gesproken met drie individu-

ele respondenten, raadpleegden we nog een OLL-R-groep en bespraken we de conclusies en aanbevelingen met het zogenoemde Recherchechefs Overleg van de (nieuwe) regionale politie-eenheid Midden Nederland.

Er kleven uiteraard beperkingen aan deze manier van onderzoek, maar die hangen samen met gemaakte keuzen. Bovendien gaat de wijsheid van Cruijff op bij dit soort keuzen: elk voordeel heeft een nadeel. Onze steekproef is beperkt. Deze studie betreft intensief onderzoek op basis van diepte-interviews en geen kwantitatief of extensief onderzoek op basis van een survey of dossierstudie. Dat komt tot uitdrukking in de manier van redeneren. In extensief onderzoek wordt vooral gegeneraliseerd naar de populatie waarvan de onderzochte steekproef deel uitmaakt. Een bepaalde groep wordt onderzocht op het voorkomen van verschijnselen of meningen. De waargenomen verdeling wordt vertaald naar de verdeling binnen de totale populatie waarvoor de steekproef representatief wordt geacht. In intensief onderzoek, zoals deze studie, wordt daarentegen gegeneraliseerd naar het verschijnsel. Een verschijnsel (in casu politieleiderschap binnen de regionale recherche en districtsrecherche) wordt gedetailleerd onderzocht in een beperkte steekproef. Vervolgens wordt gegeneraliseerd naar algemene kenmerken van dat verschijnsel (Van der Veen, 1988). Het gaat daarmee in deze studie om het beschrijven van patronen over verschijnselen en niet om de vraag hoe vaak bepaalde opvattingen in een populatie voorkomen. Het is overigens een optie om deze studie te benutten om vragen voor een survey te formuleren om zo te peilen hoe opvattingen en meningen nu precies zijn verdeeld over recherchebazen door het hele land heen. Sterker, dat zouden we een goed idee vinden.

2 Dankzegging

We zijn onze respondenten dankbaar voor hun tijd en informatie. Lange vraaggesprekken zijn de basis van deze studie.

Een bijzonder woord van dank richten we aan de ‘hoofdbegeleider’ van dit onderzoek, Frits Vlek, die als programmadirecteur gestalte heeft gegeven aan Politie & Wetenschap. De jaarlijkse call agendeert onderzoeken, maar biedt ook een unieke kans aan alle onderzoeksinstituten om met onderzoeksvoorstellen te komen. Die vrije onderzoeksruimte hebben we gewaardeerd en geprobeerd te benutten. Frits heeft meerdere van onze onderzoeken begeleid met een toon die paste bij de voortgang. De ene keer bewoog Frits mee met niet geplande wendingen in het onderzoek en de andere keer leverden we forse inspanningen vanwege stevige feedback. De opstelling van Frits kende een duidelijke rode draad: de inhoud stond volstrekt centraal. We zijn Frits dankbaar voor deze opstelling die zo gewoon lijkt, maar dat in de praktijk niet altijd is. We hebben ook bij deze studie, die we net na zijn pensioen hebben afgerond, geprofiteerd van zijn commentaren. Het komt waarschijnlijk door zijn sportieve inslag dat we verbaasd waren te horen dat hij de pensioenleeftijd inmiddels had bereikt.

Naast het commentaar van Frits, hebben we ons voordeel gedaan met het commentaar van Kees Loef en Renske Emmelkamp op de laatste conceptversies van deze studie.

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter prof. dr. H.G. van de Bunt
Hoogleraar Criminologie
Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden mr. drs. C. Bangma
Districtschef Flevoland-Noord, Politie Eenheid
Midden-Nederland
Lid Commissie Politie & Wetenschap

drs. P. Holla
Hoofd Operatiën/plv. Politiechef Eenheid Noord-Holland

mr. W.M. de Jongste
Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek en
Documentatiecentrum
Ministerie van Veiligheid en Justitie

prof. dr. P. van Reenen
Van Reenen-Russel Consultancy b.v.
Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM)
Universiteit Utrecht

Secretariaat Programmabureau Politie & Wetenschap
Politieacademie
Arnhemseweg 348
7334 AC Apeldoorn

Postbus 834
7301 BB Apeldoorn
www.politieenwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiewetenschap

1. **Kerntaken van de politie. Een inventarisatie van heersende opvattingen**
C.D. van der Vijver, A.J. Meershoek & D.F. Slobbe, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2001
2. **Bevoegdheden overd(r)acht. Een onderzoek naar delegatie en mandaat van beheersbevoegdheden in de politiepraktijk**
H.B. Winter & N. Struiksma, Pro Facto B.V., Universiteit Groningen, 2002
3. **Sturing van politie en politiewerk. Een verkennend onderzoek tegen de achtergrond van een veranderende sturingscontext en sturingsstijl**
J. Terpstra, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2002
4. **Woninginbrekers en zware jongens. Daders vanuit het voormalig Joegoslavië aan het woord**
M. van San, E. Snel & R. Boers, Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2002
5. **Zeg me wie je vrienden zijn. Allochtone jongeren en criminaliteit**
F.M.H.M. Driessen, B.G.M. Völker, H.M. Op den Kamp, A.M.C. Roest & R.J.M. Molenaar, Bureau Driessen, Utrecht, 2002
6. **Op deugdelijke grondslag. Een explorerende studie naar private forensische accountancy**
J. van Wijk, W. Huisman, T. Feuth & H.G. van de Bunt, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2002
7. **Voorbij de dogmatiek. Publiek-private samenwerking in de veiligheidszorg**
A.B. Hoogenboom & E.R. Muller, COT, Den Haag, 2003
8. **Hennepeteelt in Nederland. Het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding**
F. Bovenkerk, W.I.M. Hogewind, D. Korf & N. Milani, Willem Pompe Instituut, Universiteit Utrecht, 2003
9. **Politiekennis in ontwikkeling. Een onderzoek naar het verzamelen en veredelen van informatie voor het Politie Kennis Net**
I. Bakker & C.D. van der Vijver, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2003
- 10a. **Politie en geweld. Een verkenning van politiereacties op geweldsincidenten in vier Nederlandse regiokorpsen**
C.J.E. In 't Velt, W.Ph. Stol, P.P.H.M. Klerks, H.K.B. Fobler, R.J. van Treeck & M. de Vries, NPA-Politie Onderwijs- en Kenniscentrum, LSOP, Apeldoorn, 2003
- 10b. **Geweldige informatie? Onderzoek naar de informatiehuishouding van geweldsmeldingen bij de politie**
R. van Overbeeke, O. Nauta, A. Beerepoot, S. Flight & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam, 2003

11. **Blauwe Bazen. Het leiderschap van korpschefs**
R.A. Boin, P. 't Hart & E.J. van der Torre, Departement Bestuurskunde, Universiteit Leiden/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2003
12. **Over de grens. Een verkenning van projecten voor probleemjeugd in Duitsland, Engeland en Zweden**
I. van Leiden, G. Verhagen & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2003
13. **Integriteit in het dagelijkse politiewerk. Mening en ervaringen van politiemensen**
J. Naeyé, L.W.J.C. Huberts, C. van Zweden, V. Busato & B. Berger, Centrum voor Politiewetenschappen, VU Amsterdam, 2004
14. **Politiestraatwerk in Nederland. Noodhulp en gebiedswerk: inhoud, samenhang, verandering en sturing**
W.Ph. Stol, A.Ph. van Wijk, G. Vogel, B. Foederer & L. van Heel, Nederlandse Politieacademie, Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2004
15. **De kern van de taak. Kerncompetenties van de politie als criterium voor de afbakening van kerntaken in de praktijk**
A. Mein, A. Schutte & A. van Sluis, ES&E, Den Haag, 2004
16. **Professionele dienstverlening en georganiseerde criminaliteit. Hedendaagse integriteitsdilemma's van advocaten en notarissen**
F. Lankhorst & J.M. Nelen, Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Sectie Criminologie, Amsterdam, 2004
17. **Paradoxaal Politiebestel. Burgemeesters, Openbaar Ministerie en Politiechefs over de sturing van de politie**
L.W.J.C. Huberts, S. Verberk, K. Lasthuizen & J.H.J. van den Heuvel, Vrije Universiteit Amsterdam/B&A Groep, 's-Gravenhage, 2004
18. **Illegale vuurwapens in Nederland: smokkel en handel**
A.C. Spapens & M.Y. Bruinsma, IVA, Tilburg, 2004
19. **Samenwerking en netwerken in de lokale veiligheidszorg**
J. Terpstra & R. Kouwenhoven, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2004
20. **Uit balans: politie en bestel in de knel. State-of-the-art: bundeling van kennis en inzicht**
H.G. van de Bunt, A.B. Hoogenboom, L.W.J.C. Huberts, E.R. Muller, J. Terpstra, C.D. van der Vijver & C. Wiebrens, 2004
Redactie: G.C.K. Vlek, C. Bangma, C. Loef & E.R. Muller
21. **Politie en media. Feiten, fictie en imagopolitiek**
H. Beunders & E.R. Muller, Erasmus Universiteit Rotterdam/COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Leiden, 2005 (2e druk 2009)

22. **Integriteit van de politie. State-of-the-art: wat we weten op basis van Nederlands onderzoek**
L.W.J.C. Huberts & J. Naeyé, Centrum voor Politie- en Veiligheidswetenschappen/Vrije Universiteit, Amsterdam, 2005
23. **De sociale organisatie van mensensmokkel**
R. Staring, G. Engbersen, H. Moerland, N. de Lange, D. Verburg, E. Vermeulen & A. Weltevrede; m.m.v. E. Heyl, N. Hoek, L. Jacobs, M. Kanis & W. van Vliet, Erasmus Universiteit Rotterdam: Criminologie – Sociologie – Risbo, 2005
24. **In elkaars verlengde? Publieke en private speurders in Nederland en België**
U. Rosenthal, L. Schaap J.C. van Riessen, P. Ponsaers & A.H.S. Verhage, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Universiteit Gent, 2005
25. **De strafrechtelijke rechtshulpverlening van Nederland aan de lidstaten van de Europese Unie. De politieke discussie, het juridische kader, de landelijke organisatie en de feitelijke werking**
C.J.C.F. Fijnaut, A.C. Spapens & D. van Daele, Universiteit van Tilburg, Vakgroep Strafrechtwetenschappen, 2005
26. **Niet zonder slag of stoot. De geweldsbevoegdheid en doorzettingskracht van de Nederlandse politie**
J. Naeyé, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam, 2005
27. **Preventief fouilleren. Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten**
E.J. van der Torre & H.B. Ferwerda, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
28. **Zedenmisdrijven in Nederland. Aangiften- en verdachtenanalyses op basis van HKS-gegevens**
A.Ph. van Wijk, S.R.F. Mali, R.A.R. Bullens, L. Prins & P.P.H.M. Klerks, Politieacademie Onderzoeksgroep, Apeldoorn, Vrije Universiteit Amsterdam. KLPD, 2005
29. **Groepszedenmisdrijven onder minderjarigen. Een analyse van een Rotterdamse casus**
I. van Leiden & J. Jakobs, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
30. **Omgaan met conflictsituaties: op zoek naar goede werkwijzen bij de politie**
O. Adang, N. Kop, H.B. Ferwerda, J. Heijnemans, W. Olde Nordkamp, P. de Paauw & K. van Woerkom, Onderzoeksgroep Politieacademie, Apeldoorn/Advies en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
31. **De strategische analyse van harddrugsscenes. Hoofddlijnen voor politie en beleid**
E.J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2006
- 32a. **Cijfers en stakeholders. Prestatiesturing en de gevolgen voor de maatschappelijke en politiek-bestuurlijke relaties van de politie**
A. van Sluis, L. Cachet, L. de Jong, C. Nieuwenhuyzen & A. Ringeling, Centre for Local Democracy, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2006
- 32b. **Operationele betrokkenheid. Prestatiesturing en bedrijfsvoering Nederlandse politie**
A.B. Hoogenboom, Nivra-Nyenrode, Breukelen, 2006

- 32c. **Op prestaties gericht. Over de gevolgen van prestatiesturing en prestatieconvenanten voor sturing en uitvoering van het politiewerk**
M.P.C.M. Jochoms, F. van der Laan, W. Landman, P.S. Nijmeijer & A. Sey, Politie-academie, Apeldoorn/Twynstra Gudde, Amersfoort/Universiteit van Amsterdam, 2006
33. **Het nieuwe bedrijfsmatig denken bij de politie. Analyse van een culturele formatie in ontwikkeling**
J. Terpstra & W. Trommel, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente 2006
34. **De legitimiteit van de politie onder druk? Beschouwingen over grondslagen en ontwikkelingen van legitimiteit en legitimiteitstoekenning**
Bundel onder redactie van C.D. van der Vijver & G.C.K. Vlek, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente/Politie & Wetenschap, 2006
35. **Naar beginselen van behoorlijke politiezorg**
M.J. Dubelaar, E.R. Muller & C.P.M. Cleiren, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden, 2006
- 36a. **Asielmigratie en criminaliteit**
J. de Boom, G. Engbersen & A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2006
- 36b. **Criminaliteitspatronen en criminele carrières van asielzoekers**
M. Althoff & W.J.M. de Haan, m.m.v. S. Miedema, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen, 2006
- 36c. **'Ik probeer alleen maar mijn leven te leven'. Uitgeprocedeerde asielzoekers en criminaliteit**
A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam; Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek/Universiteit van Amsterdam, Amsterdam, 2006
37. **Positie en expertise van de allochtone politiemedewerker**
J. Broekhuizen, J. Raven & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, Utrecht, 2007
38. **Lokale politiechefs. Het middenkader van de basispolitiezorg**
E. J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2007
39. **Nog niet verschenen**
40. **Conflict op straat: strijden of mijden? Marokkaanse en Antilliaanse jongeren in interactie met de politie**
N. Kop, Martin Euwema, m.m.v. H.B. Ferwerda, E. Giebels, W. Olde Nordkamp & P. de Pauw, Politieacademie, Apeldoorn, Universiteit Utrecht, 2007

41. **Opsporing onder druk**
C. Liedenbaum & M. Kruijsen, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008
42. **Symbolen van orde en wanorde. Broken windows policing en de bestrijding van overlast en buurtverval**
B. van Stokkom, Centrum voor Ethiek, Radboud Universiteit Nijmegen, 2008
43. **Verkeershandhaving: prestaties leveren, problemen aanpakken**
G. Meershoek & M. Krommendijk, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008
44. **De frontlinie van opsporing en handhaving. Stelselmatige bedreigingen door burgers als contrastrategie**
M.J.G. Jacobs, M.Y. Bruinsma & J.W.M.J. van Poppel, IVA Tilburg, 2008
- 45a. **‘Kracht van meer dan geringe betekenis’. Deel A: Politiegeweld in de basispolitiezorg**
R. Bleijendaal, J. Naeyé, P. Chattellon & G. Drenth, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45b. **‘Kracht van meer dan geringe betekenis’. Deel B: Sturing en toetsing van de politieke geweldsbevoegdheid**
G. Drenth, J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45c. **Agressie en geweld tegen politiemensen. Beledigen, bedreigen, tegenwerken en vechten**
J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45d. **Belediging en bedreiging van politiemensen**
J. Naeyé, m.m.v. M. Bakker & C. Grijzen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2009
- 45e. **Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties**
J. Naeyé, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
46. **Wijkagenten en hun dagelijks werk. Een onderzoek naar de uitvoering van gebiedsgebonden politiewerk**
J. Terpstra, 2008
47. **Bijzonder zijn ze allemaal! Vergelijkend onderzoek naar reguliere en bijzondere opsporing**
W. Faber, A.A.A. van Nunen & C. la Roi, Faber Organisatievernieuwing, Oss, 2009
48. **Gouden bergen. Een verkennend onderzoek naar Nigeriaanse 419-fraude: achtergronden, daderkenmerken en aanpak**
Y.M.M. Schoenmakers, E. de Vries Robbé & A.Ph. van Wijk, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2009
49. **Het betwiste politiebestel. Een vergelijkend onderzoek naar de ontwikkeling van het politiebestel in Nederland, België, Denemarken, Duitsland, Engeland & Wales**
A. Cachet, A. van Sluis, Th. Jochoms, A. Sey & A. Ringeling, Erasmus Universiteit Rotterdam/Politieacademie, Apeldoorn/Korps landelijke politiediensten, Driebergen, 2009

50. **Leven met bedreiging. Achtergronden bij aangiften van bedreiging van burgers**
B. Bieleman, W.J.M. de Haan, J.A. Nijboer & N. Tromp, Intraval & Rijksuniversiteit Groningen, 2010
- 51a. **Het publieke belang bij private preventie. Een economische analyse van inbraakpreventiebeleid**
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2009
- 51b. **Het effect van langdurige opsluiting van veelplegers op de maatschappelijke veiligheid**
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2010
52. **Lokale politiek over politie**
T.B.W.M. van der Torre-Eilert, H. Bergsma & M.J. van Duin, met medewerking van R. Eilert, LokaleZaken, Rotterdam, 2010
53. **Trainen onder stress. Effecten op de schietvaardigheid van politieambtenaren**
R.R.D. Oudejans, A. Nieuwenhuys & G.P.T. Willemsen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
54. **Politie en publiek. Een onderzoek naar de communicatievormen tussen burgers en blauw**
H.J.G. Beunders, M.D. Abraham, A.G. van Dijk & A.J.E. van Hoek, DSP-groep, Amsterdam/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2011
55. **Managing collective violence around public events: an international comparison**
O.M.J. Adang with cooperation from: S.E. Bierman, E.B. Brown, J. Dietermann, C. Putz, M. Schreiber, R. van der Wal, J. Zeitner, Police Science & Research Programme, Apeldoorn, 2011
56. **Stads- en regioscan in de grootste Brabantse gemeenten. De achtergronden van onveilige GVI-scores**
B.M.W.A. Beke, E.J. van der Torre, M.J. van Duin, COT, Den Haag; LokaleZaken, Rotterdam & Beke Advies, Arnhem, 2011
57. **De mythe ontrafeld? Wat we weten over een goed politieleiderschap**
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
58. **Proactief handhaven en gelijk behandelen**
J. Svensson, H. Sollie & S. Saharso, Vakgroep Maatschappelijke Risico's en Veiligheid, Institute of Governance Studies, Universiteit Twente, Enschede, 2011
- 59a. **De sterkte van de arm: feiten en mythes**
J.H. Haagsma, T.M. Rümke, I. Smits, E. van der Veer & C.J. Wiebrens, Andersson Elffers Felix, Utrecht, 2012
- 59b. **Blauw, hier en daar. Onderzoek naar de sterkte van de politie in Nederland, België, Denemarken, Engeland & Wales en Noordrhein-Westfalen**
J.H. Haagsma, I. Smits, H. Waarsing & C.J. Wiebrens, Andersson Elffers Felix, Utrecht, 2012
60. **De nachtdienst 'verlicht'**
M.C.M. Gordijn, Rijksuniversiteit Groningen, 2012

61. **Opsporing Verzocht. Een quasi-experimentele studie naar de bijdrage van het programma Opsporing Verzocht aan de oplossing van delicten**
J.G. van Erp, F. van Gastel & H.D. Webbink, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2012
62. **Jeugdige zedendelinquenten en recidive. Een onderzoek bij jeugdige zedendelinquenten naar de voorspellende waarde van psychiatrische stoornissen en psychosociale problemen voor (zedes)recidive**
C. Boonmann, L.M.C. Nauta-Jansen, L.A. 't Hart-Kerkhoffs, Th.A.H. Doreleijers & R.R.J.M. Vermeiren, VUmc De Bascule, Duivendrecht, 2012
63. **Hoe een angsthais een jokkebrok herkent**
J. Jolij, Rijksuniversiteit Groningen, 2012
64. **Politie en sociale media. Van hype naar onderbouwde keuzen**
A. Meijer, S. Grimmelikhuijsen, D. Fictorie, M. Thaens, P. Siep, Universiteit Utrecht, Center for Public Innovation, Rotterdam, 2013
65. **Wapengebruik. Van inzicht in modus operandi naar een effectieve aanpak**
M.S. de Vries, Universiteit Twente, Enschede, 2013
66. **Politieverhalen. Een etnografie van een belangrijk aspect van politieculturen**
M.J. van Hulst, Tilburg University, Tilburg, 2013

